

This project is co-financed by the European Union through the Hungary-Croatia IPA Cross-border Co-operation Programme

MOGUĆNOSTI RAZVOJA EKOTURIZMA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI

KRISTINA SVRŽNJAK, SANDRA KANTAR, SILVIJE JERČINOVIĆ, DUŠANKA GAJDIĆ

KRIŽEVCI, VELJAČA 2014.

VISOKO GOSPODARSKO
UČILIŠTE U KRIŽEVCIMA

Hungary-Croatia
IPA Cross-border Co-operation Programme

KAZALO

1.	UVOD	
1. 1.	Svrha i cilj istraživanja na projektu ECOTOP	3
1. 2.	Metodologija i postupak istraživanja	4
1. 3.	Prekogranično područje Mađarska-Hrvatska	5
2.	TEMELJI RAZVOJA EKOTURIZMA U HRVATSKOJ	
2. 1.	Definiranje ekoturizma	8
2. 2.	Strategija razvoja hrvatskog turizma	9
2. 3.	Atraktivne ili elementi razvoja ekoturizma u RH.	10
2. 3. 1.	Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj	12
2. 3. 2.	Ruralni turizam kao osnova za razvoj ekoturizma	14
2. 3. 3.	Ekoturizam i zdrava hrana.	16
2. 4.	Zakonodavni okvir za razvoj ekoturizma.	17
3.	TEMELJI RAZVOJA EKOTURIZMA U KOPRIVNIČKO-KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJU	
3. 1.	Posebni rezervati	19
3. 2.	Park šuma.	21
3. 3.	Značajni krajobrazi.	21
3. 4.	Spomenici prirode	22
3. 5.	Spomenici parkovne arhitekture	22
3. 6.	Regionalni park Mura-Drava	22
4.	EKOTURIZAM KAO OBLIK RURALNOG TURIZMA	
5.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA - ANKETA	
5. 1.	Osnovni podaci o ispitanicima.	25
5. 2.	Turističke navike ispitanika	26
5. 3.	Ekoturističke varijable kroz grafički prikaz	27
6.	REZULTATI ISTRAŽIVANJA - INTERVJU	
6. 1.	Studije slučaja - Đurđevac	28
6. 2.	Studije slučaja - Koprivnica	31
6. 3.	Studije slučaja - Križevci	37
6. 4.	Ekoturizam kao pokretač gospodarskog razvoja županije	43
7.	ZAKLJUČAK	45
8.	LITERATURA	46
9.	PRILOG	48

1. UVOD

Turizam je jedna od najbrže rastućih svjetskih industrija i glavni je izvor prihoda za mnoge zemlje. Budući da se radi o industriji koja je orijentirana na rad s ljudima, turizam također otvara mnogo poslovnih prilika koje pomažu ekonomijama zemalja uključenih u proces. Međutim, kao i drugi oblici razvoja, turizam također može uzrokovati i probleme, kao što su društveno raslojavanje, gubitak kulturne baštine, stvaranje ekonomske ovisnosti isključivo o turizmu, te zagađenje okoliša. Ove činjenice dovoljne su za razumijevanje utjecaja masovnog turizma i nužnosti »odgovornijeg« alternativnog turizma. Takav, novi i održiviji tip turizma, koji u manjoj mjeri utječe na okoliš naziva se različitim imenima kao što su, primjerice »turizam u prirodi«, »zeleni turizam«, »meki turizam«, održivi turizam, odnosno »ekoturizam«.

EKOTURIZAM (engl. Ecotourism, njem. Eko-tourismus) je turizam u kojem je naglasak stavljen na boravak turista u prirodnom i nezagađenom okolišu, posebno u područjima s određenim stupnjem zaštite tog okoliša kao što su nacionalni parkovi (Vukonić, 2001.).

Uz pojavu ekoturizma spominje se ekološko osvješćivanje i u turističkoj potražnji i u turističkoj ponudi. Zato ekoturizam nije samo pojam ekološki zdravog turističkog putovanja nego i napora da se u okviru turizma provede odgovarajuća zaštita resursa. Međunarodna udruga ekoturizma definira ga kao putovanje odgovornih u prirodna područja gdje se čuva i štiti okoliš i brine o blagostanju lokalnog stanovništva (Vukonić, 2001.).

Na žalost, u Hrvatskoj je taj oblik turizma, unatoč deklarativnoj podršci, ostao relativno nerazvijen, a stvarni poticaji njegovu širenju su izostali. Institucionalna zaštita okoliša (posebice izvan zaštićenih područja) je na niskoj razini, a organizacijski elementi bitni za funkcioniranje ekoturizma: održavanje čistoće u turističkim destinacijama, kontrola kvalitete turističke ponude i organizacija ekoturističkih aktivnosti (npr. kajakaštvo, promatranje ptica, rafting i sl.) nisu riješeni na zadovoljavajući način.

Ipak, ekoturizam u Hrvatskoj ima veliki razvojni potencijal zbog izrazito raznovrsnog

krajobraza, bogate biološke raznolikosti i mnogih aktivnih kulturnih tradicija, koje su pogodne za turizam manjih razmjera. Sve više ljudi traži autentično iskustvo koje se temelji na lokalnoj kulturi i tradiciji, koje je u većem skladu sa prirodom i okolišem i koje nudi prijateljsku, personaliziranu uslugu. U tom smislu, Hrvatska se u očima inozemnih turista percipira kao poželjna ekoturistička destinacija.

Studija o mogućnostima razvoja ekoturizma na području Koprivničke županije prikazuje saznanja o novom, potencijalnom ekoturističkom sektoru koji se uspostavlja, a koji bi trebao biti potencijalni pokretač gospodarske, društvene i ekološke koristi za širu zajednicu.

U ovoj studiji polazi se od pretpostavke da je ekoturizam u prekograničnom području Hrvatska – Mađarska nedovoljno razvijen, odnosno ne postoji u svom »čistom« obliku, ali da bi gospodarski subjekti, poput malih privatnih poduzetnika, poljoprivrednih turističkih seljačkih gospodarstava i poljoprivrednih proizvođača ekoloških proizvoda, mogli utjecati na njegov razvoj. Također, postoje lokalne i županijske institucije, udruge, društva i ostali dionici razvoja koji će raditi na promicanju odgovornog ponašanja i podizanju svijesti o potrebi zaštite prirode.

Jezgra razvoja ekoturizma u prekograničnom području jesu brojni zaštićeni prirodni lokaliteti od kojih je najpoznatiji Regionalni park Mura-Drava.

1. 1. Svrha i cilj istraživanja na projektu ECOTOP

U okviru IPA Programa za prekograničnu suradnju Mađarska-Hrvatska 2007 - 2013 provodi se projekt ECOTOP čiji je glavni cilj da putem znanstvenih istraživanja, studijskih putovanja i razvojem novih studijskih programa i programa cjeloživotnog učenja stvori preduvjete za razvoj ekoturizma u pograničnom području Hrvatske i Mađarske.

Osim Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima, u projektu sudjeluje Hrvatska agencija za hranu iz Osijeka, Trgovačka i industrijska komora županije Somogy, Sveučilište

u KAPOŠVARU te TRGOVAČKA I INDUSTRIJSKA KOMORA ZALSKE ŽUPANIJE kao nositelj projekta.

Projektom se žele istražiti mogućnosti razvoja ekoturizma u Hrvatskoj (prekogranična Koprivničko–križevačka županija i Osječko–baranjska županija) i analizirati postojeći oblici već razvijenog ekoturizma u Mađarskoj (prekogranična županija Zala i Somogy) te diseminirati rezultate istraživanja u obliku prijenosa znanja na aktualne i buduće dionike u ekoturizmu (studente).

Posebni ciljevi istraživanja su:

- Objava rezultata istraživanja u formi studije,
- Izrada programa cjeloživotnog učenja iz područja ekoturizma,
- Izrada elektronske platforme za e-learning kao metodu cjeloživotnog učenja.

Zbog obuhvata područja i tematike kojom se bavi, projekt je namijenjen različitim korisnicima. Ciljne skupine koje imaju izravno koristi od projekta su:

- Poslovni dionici iz sektora gospodarstava na projektnim prekograničnim područjima koji su uključeni ili namjeravaju biti uključeni u turistički sektor (ekološki proizvođači, turistička seljačka gospodarstva, lovačka društva, planinarska društva, vlasnici ugostiteljskih i smještajnih objekata i sl.),
- Studenti ruralnih studija koji stječu nove vještine za razvoj svoje regije kao ekoturističke destinacije,
- Znanstvenici, nastavnici, javne organizacije i svi oni koji mogu pružiti tehničku, infrastrukturnu potporu kao i potporu kroz ljudske resurse,
- Istraživači i nastavnici koji mogu koristiti rezultate projekta u svom budućem radu.
- Ciljne skupine koje će imati neizravne koristi su:
 - Lokalno stanovništvo i poslovni akteri u projektnom području koji nisu izravno uključeni u ekoturizam, ali iskorištavaju pogodnosti pozitivnih gospodarskih aktivnosti u tom području,
 - Donosioci odluka kojima će se olakšati priprema regionalnih ili županijskih razvojnih turističkih strategija i strategija zaštite okoliša.

Svrha projekta je prikazati prednosti i mogućnosti razvoja ekoturizma analiziranih prekograničnih županija, prije svega zbog njihove međusobne blizine i povezanosti, ali i uspostavljanja trajne suradnje radi populariziranja ekoturizma u zajedničkom ekosustavu.

Projekt »ECOTOP« obuhvaća brojne aktivnosti koje uključuju prikupljanje podataka, provedbu istraživačkih aktivnosti u analiziranom području, interpretaciju podataka u for-

mi studije, izradu elektronske platforme, usuglašavanje zajedničkih edukacijskih programa i nastavnih planova, te ostale koordinirane aktivnosti projektnih partnera koje su važne s aspekta razvoja cjelokupne regije.

1. 2. Metodologija i postupak istraživanja

Anketa (prilog 1)

Anketno istraživanje provedeno je s ciljem da se ispita provode li ispitanici svoje slobodno vrijeme putujući, koji su elementi presudni za odabir turističke destinacije, te kako dolaze do informacija o turističkim sadržajima. S obzirom da u ispitivanoj županiji nije razvijen ekoturizam, bitno je ispitati jesu li ispitanici ekološki osviješteni, poznaju li neke ekoturističke sadržaje, te na što ih asocira pojam »ekoturizam«. Shodno ciljevima istraživanja, anketa je podijeljena na tri dijela:

- Osnovni podaci o ispitanicima
- Provođenje slobodnog vremena ispitanika
- Ekoturističke varijable

Anketa je provedena tijekom prosinca 2013. i siječnja 2014. godine na 119 ispitanika. Ispitanici su sadašnji i bivši izvanredni studenti Visokog gospodarskog učilišta u Križevcima. Anketa se sastoji od 23 pitanja uglavnom zatvorenog tipa (samo jedno pitanje je otvorenog tipa). Na pitanja zatvorenog tipa ispitanici su odgovarali jednostavnim postupkom označavanja jednog ili nekoliko odabranih odgovora (prema uputstvu koje je bilo određeno za svako pitanje), a u nekim pitanjima trebali su rangirati važnost odgovora koje su odabrali.

Intervju (prilog 2)

Za potrebe istraživanja na projektu ECOTOPE korištena je kvalitativna metodologija u obliku dubinskog intervjuja i kvantitativna metoda u formi anketnog upitnika. Dubinski intervju podrazumijeva postupak prikupljanja podataka usmenim ispitivanjem (Abercom-

bie, 2008) kojim se nastojalo doći do dubljih podataka o temi ekoturizma na način da se u osnovi neprirodna društvena situacija učini manje artificijelnom.

Intervju se sastojao od 20-ak pitanja raspoređenih u 3 cjeline:

- Pitanja za poduzetnike
- Pitanja za djelatnike u turizmu i upravitelje turističkom destinacijom
- Dodatna pitanja za raspravu

Pitanja za poduzetnike usmjerena su na dobivanje osnovnih informacija o poduzeću/ tvrtki u kojoj ispitanik radi, ekološkim vrijednostima koje promiču u svojem poslovanju, eventualnoj podršci lokalne samouprave, problemima, potencijalima i budućim planovima razvoja poduzeća u segmentu ekoturizma, te općenito o viziji razvoja poduzeća.

Pitanja za djelatnike u turizmu i upravitelje turističkom destinacijom, odnosno turističkom zajednicom u slučaju Hrvatske, bila su općenitijeg tipa i usmjerena na dobivanje osnovnih saznanja o turističkom tržištu u Hrvatskoj, o ekoturizmu, njegovim obilježjima, uslugama, ekološkoj osviještenosti turista, turističkoj potrošnji, svijesti o zaštiti okoliša i slično.

Putem dodatnih pitanja za raspravu htjelo se saznati da li ispitanici koriste kakvu potporu od strane Ministarstva turizma, županije, lokalne zajednice, grada ili općine za svoju turističku ponudu, odnosno jesu li se prijavili na kakav međunarodni projekt za razvoj turizma.

Bitno je napomenuti da su u procesu intervjuiranja u kojem su intervjui imali obilježja eksplorativnog, polustrukturiranog, individualnog i usmeno vođenog dubinskog intervjua, korištene i dodatne tehnike koje su unaprijedile kvalitetu dobivenih podataka.

Konkretno, ispitanici su odabrani u uzorak na temelju pretpostavljene i istražene povezanosti sa ekoturizmom, a nakon toga su telefonski ili putem e-maila zamoljeni da sudjeluju u istraživanju. Tek manji dio ispitanika je odbio sudjelovati u intervjuu. Neki ispitanici izrazili su želju da se dio intervjua odvija usmeno, a drugi dio (zbog zauzetosti obvezama) htio je na pitanja odgovarati pismeno putem e-maila uz telefonsku podršku kojom su se neka pitanja po potrebi raspravila. Ova tehnika pokazala se izuzetno korisnom zbog činjenice da su se racionalizirali vremenski i prostorni resursi, a dobiveni odgovori bili su sažeti i konkretni.

1. 3. Prekogranično područje Mađarska-Hrvatska¹

Projektno prekogranično područje istraživanja uključuje županiju Zala, županiju Somogy, Koprivničko-križevačku i Osječko-baranjsku županiju. Istraživanja u sličnim projektima koje je provodilo Visoko gospodarsko učilište pokazala su da istraživano područje ima značajni turistički potencijal koji nije dovoljno iskorišten.

Zalska županija jedna je od 19 mađarskih županija i pripada regiji Zapadnom Podunavlju. Površina županije je 3.784 km², a broj stanovnika je 269.705. Administrativno središte je Zalaegerszeg. Sastoji se od 9 mikroregija i 257 općina. U gospodarstvu važnu ulogu igra turizam. Primat u turizmu županije nosi Hévíz sa svojim prirodnim termalnim jezerom. Osim drugih termalnih kupališta (u prvom redu kupališnog kompleksa u Zalakarosu) ovaj kraj nudi i ostale turističke atrakcije: netaknutu prirodu (Nacionalni Park Balaton-felvidék, Prirodni rezervat Malo blatno jezero (mađ. Kis-Balaton) i seoski turizam (prvobitno u etnografskoj regiji Göcsej). U Keszthelyu se nalazi barokna Palača obitelji Festetić. Značajno za daljnji razvoj turizma je što se u Zalskoj županiji nalazi Međunarodna zračna luka Sármellék.

Županija Somogy nalazi se u jugozapadnoj Mađarskoj, u regiji Južno Podunavlje (Dél-Dunántúl), uz granicu s Hrvatskom koja je djelomično prirodna, jer ju čini rijeka Drava na jugu i Blatno jezero na sjeverozapadu. Površine je 6.036 km². Ova županije je najrjeđe naseljena županija u Mađarskoj, sa samo 56 stanovnika/km². U županiji Somogy se nalazi 244 naselja u kojima živi 335.237 stanovnika. Administrativno središte je Kaposvár. Lovni, lječilišni i seoski turizam predstavljaju vrlo kvalitetni oblik turizma u županiji.

Koprivničko-križevačka županija je smještena u sjeverozapadnom dijelu Hrvatske. Županijsko sjedište je grad Koprivnica. Površinom od 1.746 km² sedamnaesta je županija po veličini u Hrvatskoj. Županija je podijeljena na 3 grada i 22 općinu i ima 115 582 stanov-

¹ Na temelju dvaju projekata koje je odradilo Visoko gospodarsko učilište u Križevcima: (1) INTERREG projekt SLO/HU/CRO-4012-106/2004/01/HU-74. i (2) projekt INVEST-PRO IPA prekograničnog programa Mađarska-Hrvatska 2007 – 2013. HUHR/1101/1.2.5/0003

nika koji žive u 38 322 kućanstva² stanovnika s prosječnom gustoćom naseljenosti od oko 66,19 st./km². Današnji raspored stanovništva u prostoru posljedica je gospodarskih i društvenih procesa u posljednjih pola stoljeća kao što su deagrarijacija, industrijalizacija, deruralizacija i urbanizacija. Najvažnija gospodarska grana je poljoprivreda te je razvijena poljoprivredno-prehrambena industrija. Što se tiče turizma, tu se osobito ističu općina Hlebina s Galerijom naivnih umjetnosti, grad Križevci sa župnom crkvom Sv. Ane, grkokatoličkom katedralom Sv. Trojstva i crkvom Sv. Križa. Nadalje, turistički se ističe grad Koprivnica sa svojim prehrambenim muzejom »Podravka« te stari grad Đurđevac i Galerija Lacković.

Osječko-baranjska županija nalazi se na istočnom dijelu Hrvatske, sa županijskim središtem - gradom Osijekom. Županija je podijeljena na 7 gradova i 35 općina. Na prostoru županije živi 330.506 stanovnika (7,54% ukupnog stanovništva Hrvatske). Gospodarski razvoj temelji se na poljoprivredi (žitnica Hrvatske) i prehrambenoj industriji, ali postoje veliki potencijali za ekonomski razvoj s obzirom na bogatstvo prirodnih resursa, biljnih i životinjskih vrsta, te očuvanom okolišu. Kao osnovne turističke atrakcije spominju se Park prirode Kopački rit, poznata lovišta, razvijene turističko-vinske teste, Državna ergela lipicanaca Đakovo, Bizovačke toplice, osječka Tvrđa, dvorci i perivoji u gradovima, te Svetište Gospe od Utočišta u Aljmašu.

Na temelju dosadašnjih istraživanja (Interreg) prekograničnog područja Mađarska – Hrvatska uočeno je da najveće prepreke lokalnom razvoju čine demografske karakteristike stanovništva, koje podrazumijevaju velike razlike u dobnoj strukturi, nezadovoljavajući obrazovni potencijali stanovništva, te kritično visoki udio nezaposlenih u mnogim mikroregijama s obje strane granice. Osim toga u analiziranom prekograničnom području (osobito u ruralnim mikroregijama) prihodi stanovništva su relativno niski i uglavnom se baziraju na приходima od tradicionalnih poljoprivrednih aktivnosti, koje nisu dovoljne za povećanje životnog standarda. Stoga je potrebno osigurati resurse za ta područja u svrhu povećanja životnog standarda, što se može učiniti ako postoji odgovarajući institucionalni sustav i strategija jačanja lokalne ekonomije od strane domaćih i stranih privatnih kapitalnih investicija. Spomenutim projektom je naglašeno da su na obje strane u prekograničnom području najbolje mogućnosti za suradnju i razvoj u području turizma, prometne infrastrukture, te u obrazovanju i kulturi.

Kao glavne turističke atrakcije na kojima se mogu promovirati potencijalna ulaganja i

iskoristiti uočene razvojne prilike te mobilizirati investicijski kapital u projektu Interreg se naglašava prirodni i izgrađeni okoliš u funkciji turizma, pa je u skladu s time izvedeno nekoliko zaključaka:

- U Mađarskoj, turizam je u velikoj mjeri koncentriran u pojedinim mikroregijama unutar odgovarajućeg prostora. Postoje značajni turistički kapaciteti duž obala jezera Balaton u županijama Somogy i Zala. Većina investicija u regiji koje se odnose na turizam usmjerene su na izgradnju mnogih hotela i boravišta. Aerodrom Sármellék ima ključnu važnost za toplice i turistički sektor jezera Balaton.
- Područje Drave je karakterizirano riječnom i ekološki orijentiranom turizmu. Arhitektonska baština Pécs-uha obuhvaća između ostalog Romanski i Turski stil, te mu je dodijeljen naslov Svjetske baštine UNESCO-a. Obližnje područje Harkány-Siklós-Villány se vrlo brzo razvilo u vrlo jaki centar vinskog i termalnog turizma, što je prepoznato i na međunarodnoj razini. Osim navedenog, turizam pokazuje značajnu prisutnost u Kaposvár-u i Szekszárd-u.
- Na hrvatskoj strani granice grad Osijek ima značajnu graditeljsku baštinu i turistički je značajan po broju noćenja sa oko 40.000 noćenja na godinu. Također je značajan trend povećanja broja turista, ali s druge strane i pad noćenja.
- Termalni turizam je već dugo prisutan u regiji, te predstavlja daljnji potencijal za razvoj. Obje strane su trenutno uglavnom konkurenti u tom sektoru, iako postoji potencijal za zajednički marketing i druge oblike suradnje. Hévíz, Kehidakustány i Zalakaros su važna odredišta u županiji Zala. Bizovačke toplice u Osječko-baranjskoj županiji su također važno turističko odredište sa oko 34.500 noćenja godišnje.
- Koprivničko-križevačka županija ima povoljne uvjete za razvoj različitih oblika kontinentalnog turizma (lov, ribolov, planinarenje, biciklizam plivanje). Međutim postojeći prirodni resursi – u prvom redu rijeka Drava, ravničarski tereni jezera, planinski pejzaži na obroncima Bilogore i Kalnika još uvijek nisu dovoljno iskorišteni u tu svrhu.
- Osim toga, područje županije bogato je kulturno- povijesnom baštinom (niz sakralnih objekata), te je razvijena umjetnička tradicija. U Hlebinama se nalazi središte naivnog slikarstva, pa je to za sada glavna turistička atrakcija i orijentacija
- Trenutno, cjelokupni turistički potencijal županije nije značajnije iskorišten, što se reflektira i u činjenici da se preko 90% turističkog prometa odvija u formi jednodnevnih izleta bez noćenja.

² http://www.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/SI-1441.pdf

Kroz projekt INVEST-PRO i studiju koja je izrađena u okviru tog projekta uočene su zajedničke karakteristike turističkih potencijala prekograničnog područja³ vezane uz buduće mogućnosti razvoja turizma i investiranja. Rezultati istraživanja pokazali su da bi se budući razvoj turizma prekograničnog područja trebao prvenstveno temeljiti na rekreacijsko/aktivnom turizmu, kulturnom, vodenom i agroturizmu, a najmanje atraktivan za budući razvoj i investiranje navodi se vjerski turizam (tablica 1.). Vrijedi istaknuti da su ispitanici u županiji Somogy naglasili važnost razvoja i ekoturizma, što je predmet ove studije.

miju, što su osnovni elementi i atrakcije na kojima se može razvijati ekoturizam. S druge strane, ispitanici uočavaju i zajedničke nedostatke (kojih je bilo više nego prednosti), od kojih se, u četiri analizirane županije, najviše ističu: slaba turistička promocija, nerazvijena turistička infrastruktura s naglaskom na nedostatak smještajnih i ugostiteljskih kapaciteta, loša cestovna infrastruktura i nedostatak financijskih sredstava za razvoj turizma.

Oblici turizma	VŽ	KKŽ	Somogy	Zala	Ukupno
Rekreacijski (aktivni)	9	39	26	39	113
Kulturni	38	23	16	35	112
Vodeni	21	23	17	34	95
Agroturizam	0	38	9	24	71
Zdravstveni	7	10	30	21	68
Vinski	25	24	7	12	68
Lovni	13	26	4	3	46
Vjerski	4	9	0	0	13
Ostalo		Zimski turizam	Ekoturizam		

Tablica 1. »Koju biste vrstu turizma prvenstveno razvijali u regiji«
Izvor: Projekt INVEST-PRO

Osim toga, u istraživanju u okviru projekta INVEST-PRO ispitanici kao specifičnost i atraktivnost prekograničnog područja za razvoj turizma ističu prirodne ljepote i čisti okoliš, bogatu kulturnu baštinu te razvijeno vinogradarstvo, vinarstvo, vinski turizam i gastrono-

³ Projektno područje odnosilo se na županiju Zala i Somogy te Varaždinsku i Koprivničko-križevačku županiju.

2. TEMELJI RAZVOJA EKOTURIZMA U HRVATSKOJ

2. 1. Definiranje ekoturizma

Što je ekoturizam?

Unatoč postojanju brojne literature i održavanja raznih skupova na kojima se govori o ekoturizmu velikom broju ljudi još uvijek nije potpuno jasno što je zapravo ekoturizam. Postoje brojne definicije ekoturizma:

Jednu od prvih definicija ekoturizma dao je meksički arhitekt Caballos- Lascaurin 1987.:

»Putovanje u relativno netaknutu i nezagađenu prirodu sa specifičnim ciljevima kao što su učenje, uživanje i divljenje okolišu, biljkama i životinjama kao i prošlom i postojećem kulturnom nasljeđu određenog područja.«

Problematikom ekoturizma prva se počela baviti Međunarodna zajednica za ekoturi-

zam (TIES)⁴ koja je definirala ekoturizam kao: *»Responsible travel to natural areas that conserves the environment and improves the well-being of local people.«*⁵

NAČELA RAZVOJA EKOTURIZMA (PREMA TIES-u):

- minimiziranje negativnih utjecaja na prirodu i kulturu
- obrazovanje turista o važnosti zaštite okoliša
- naglašavanje važnosti odgovornog poslovanja, koje se provodi u suradnji s lokalnom vlašću i sa stanovništvom radi zadovoljavanja lokalnih potreba i stvaranja koristi od zaštite okoliša
- težnja za maksimiziranjem ekonomske koristi za receptivna područja, a naročito za stanovništvo koje živi u prirodnim i zaštićenim područjima i oko njih
- težnja da razvoj turizma ne prelazi društvene i prirodne granice prihvatljivih promjena
- oslanjanje na infrastrukturu koja je razvijena u skladu sa životnom sredinom, minimiziranje upotrebe fosilnih goriva, očuvanje lokalnog biljnog i životinjskog svijeta i uklapanje u prirodno i kulturno okruženje .

Prema definiciji Svjetske turističke organizacije (UNWTO)⁶ ekoturizam čine: *»svi oblici prirodnog turizma u kojima je glavna motivacija turista promatranje i uvažavanje prirode i tradicionalnih kultura koje dominiraju u prirodnim područjima«*⁷. Osnovna obilježja ekoturizma prema UNWTO-u su:

- sadrži edukacijske i interpretacijske komponente
- najčešće se organizira za manje skupine posjetitelja, a organizaciju provode specijalizirana mala poduzeća u privatnom vlasništvu
- svodi na minimum negativne učinke na prirodni i socio-kulturni okoliš
- podržava zaštitu prirodnih područja:
 - ostvarivanjem ekonomske koristi za lokalnu zajednicu
 - stvaranjem radnih mjesta i mogućnosti stjecanja prihoda za lokalnu zajednicu
 - podizanjem svijesti lokalnog stanovništva i privremenih posjetitelja o potrebi očuvanja prirodnih dobara

4 TIES-The International Ecotourism Society

5 <http://www.ecotourism.org/>

6 World Tourism Organization

7 www.world-tourism.org

Prema navedenim načelima i obilježjima ekoturizma može se zaključiti da je ekoturizam, turizam temeljen na prirodi ekološki osviještenih dionika i upravljan po principima održivosti. Posebnu dimenziju ekoturizmu daje način korištenja prirodnih i kulturnih resursa u službi stvaranja posebnih doživljaja za turista.

Stoga bi glavni ciljevi ekoturizma trebali biti:

- da privuče turiste u prirodna okruženja koja su jedinstvena, ali i pristupačna,
- da se organizira s ciljem očuvanja prirode kroz edukaciju,
- da dovede do promjene stavova lokalnog stanovništva i uprava,
- da osigura zapošljavanje i pruži poduzetničke prilike lokalnom stanovništvu.

2. 2. Strategija razvoja hrvatskog turizma

Hrvatska je tradicionalno turistički orijentirana zemlja. Turizam je jedan od najvažnijih pokretača razvoja gospodarstva u Republici Hrvatskoj. Direktno i indirektno stvara oko 22% domaćeg bruto proizvoda, te više od 40% cjelokupnog izvoza, što ga bez sumnje stavlja među ključne komponente nacionalne ekonomije i vanjskotrgovinske razmjene. Hrvatska ima vrlo atraktivan turistički potencijal, prije svega jedinstvenu prirodnu i kulturno-povijesnu baštinu.

Rast turističkog prometa posljednjih godina potvrđuje da je Hrvatska na putu da turizam postane aktivni generator razvoja gospodarstva, a što doprinosi ispunjenju vizije hrvatskog turizma.⁸

»Hrvatska je u 2020. godini globalno prepoznatljiva turistička destinacija, konkurentna i atraktivna za investicije, koja stvara radna mjesta i na održiv način upravlja razvojem na svom cjelokupnom prostoru, njeguje kulturu kvalitete, a svojim gostima tijekom cijele godine pruža gostoljubljivost, sigurnost i jedinstvenu raznovrsnost autentičnih sadržaja i doživljaja.«

Nova vizija razvoja hrvatskog turizma temelji se na sustavu vrijednosti kojim se odgovara na tri bitna pitanja: (i) kakav bi hrvatski turizam trebao biti, (ii) koji su ključni preduvjeti razvoja hrvatskog turizma, te (iii) čime će hrvatski turizam privlačiti potražnju.

Shema 1. Razvoj hrvatskog turizma

Izvor: Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, travanj 2013.

8 Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013.), »Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine

2. 3. Atrakcije ili elementi razvoja ekoturizma u RH

Početak razvoja ekoturizma u svijetu vezan je uz osnivanje prvih nacionalnih parkova prije više od 130 godina. Nacionalni parkovi odigrali su glavnu ulogu u postizanju glavnih ciljeva ekoturizma, a to su ekološka edukacija posjetitelja i lokalnog stanovništva te zaštita prirodnih područja uz postizanje određene ekonomske koristi.

U Hrvatskoj kao i u ostatku svijeta sve više jača svijest ljudi o ograničenosti prirodnih resursa i o činjenici da je jedan dio tih resursa neobnovljiv odnosno podložan konstantnim promjenama. Takva uvjerenja postepeno dovode i do sve intenzivnijeg razvoja ekoturizma. Rezultati istraživanja Svjetskog instituta za resurse iz 1990. godine pokazali su da ukupni turistički promet raste po godišnjoj stopi od 4 posto, dok putovanja vezana uz prirodu rastu po stopi od 10 do 20 posto.⁹

Ulaskom u 21. stoljeće prepoznata je važnost razvoja ekoturizma u svjetskoj turističkoj ponudi što potvrđuje i činjenica da je 2002. godina bila proglašena godinom ekoturizma, kada je održan cijeli niz znanstvenih i stručnih skupova na tu temu. Nažalost, ekoturizam još uvijek čini mali dio ukupnog svjetskog turizma, koji se ovisno o izvoru informacija, kreće između tri i sedam posto.

Ekoturizam u RH također spada u novije oblike turizma, sve češće spominjan oblik turizma, ali nažalost među najnižim oblicima prema ostvarenom turističkom prometu i prihodima.

Unatoč bogatim resursima za razvoj ekoturizma u Hrvatskoj je taj oblik turizma slabo razvijen.

U Europi, pa tako i u Hrvatskoj znakovito je prožimanje ekoturizma s drugim vrstama turizma, posebice s ruralnim i kulturnim turizmom, te funkcionalna povezanost s odmorišnim turizmom, osobito u sredozemnim zemljama.¹⁰

Razvoj ekoturizma u RH vezan je isključivo za ruralni prostor i zaštićene dijelove priro-

de i temelji se na korištenju prirodnih ljepota, ali tako da se ne naruši prirodni sklad.

Hrvatska pripada zemljama koje privlače posjetitelje više odlikama svoga prirodnog prostora i bogatstvom kulturno-povijesne baštine nego kvalitetom, raspoloživošću i/ili raznovrsnošću novostvorenih turističkih atrakcija.

Među prirodnim atrakcijama najvažnije mjesto imaju more, razvedena obala te mnoštvo otoka, ali i brojne očuvane prirodne plaže, kao i zelenilo i šumovitost velikog dijela teritorija. Hrvatska se, s obzirom na svoju ukupnu površinu, ističe i izuzetno velikim brojem turistički atraktivnih zaštićenih prirodnih područja, a prema bioraznolikosti nalazi se u europskom vrhu. Velik potencijal na turistički nerazvijenim područjima predstavlja turistička valorizacija područja uz Dunav, Savu, Dravu, Unu, Kupu, Cetinu i druge rijeke te uz jezera i ostale unutarnje vode. Osim prirodnih atrakcija vezanih uz more kao što su nacionalni, Hrvatska ima i niz atrakcija povezanih s krškim fenomenima kao što su slapovi i sedrene barijere Plitvičkih jezera i rijeke Krke, stijene Velebita, spilje, ponori i druge krške atrakcije, te velik broj jedinstvenih nacionalnih parkova i parkova prirode na kontinentalnom području. U nekoliko nacionalnih parkova organizirana je ponuda hotelskog smještaja (NP Plitvička jezera, NP Brijuni, NP Mljet).

Za razliku od prirodnih atrakcija i kulturno-povijesne baštine, Hrvatska je izrazito siromašna u novostvorenim turističkim atrakcijama kao što su suvremeno opremljeni kongresni centri, tematski i/ili zabavni parkovi, golfska igrališta, centri za posjetitelje, kvalitetno osmišljene tematske rute, biciklističke staze te slični sadržaji turističke ponude bez kojih je izuzetno teško uspostaviti pretpostavke za proširenje međunarodno prepoznatljivog proizvodnog miksa, turističko aktiviranje kontinentalnog prostora i razvoj ekoturizma.

Polazeći od postojećih obilježja hrvatske turističke ponude, ali i od kvalitativnih značajki hrvatske turističko-atraksijske ponude, definirano je deset ključnih proizvodnih grupa na kojima valja graditi sustav turističkih proizvoda Hrvatske do 2020. godine¹¹:

- Sunce i more
- Nautički turizam
- Zdravstveni
- Kulturni
- Poslovni
- Golf

⁹ www.wri.org

¹⁰ Skupina autora: Hrvatski turizam – plavo bijelo zeleno; Znanstvena edicija instituta za turizam, Zagreb, 2006.

¹¹ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013.), »Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine

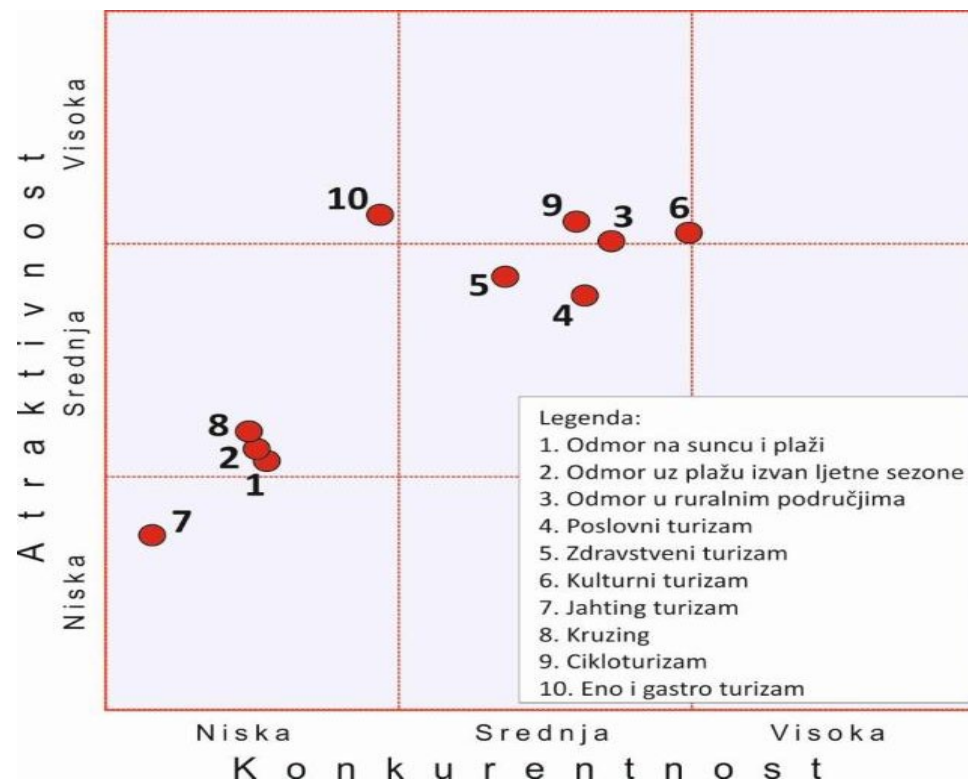
- Cikloturizam
- Eno i gastro turizam
- Ruralni i planinski
- Pustolovni i sportski
- Ostali važni proizvodi (eko, omladinski i socijalni turizam)

Može se primijetiti da u Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2020. ekoturizam nije uvršten u glavne turističke proizvode RH već se nalazi na zadnjoj poziciji u kategoriji ostalih turističkih proizvoda. To dokazuje da je usprkos raspoloživosti, atraktivnosti i očuvanosti prirodnih resursa, ekoturizam u Hrvatskoj još uvijek izrazito slabo razvijen. Posebno brine činjenica da je ekoturizam zapostavljen čak i u većini zaštićenih prirodnih lokaliteta.

Ljepota krajolika i ekološka očuvanost elementi su ponude u kojima Hrvatska ima prednost u odnosu na konkurente iz regije poput Španjolske, Grčke Italije i Turske. Ekološka očuvanost predstavlja element ponude u kojem nas naši posjetitelji ocjenjuju boljim od konkurencije. U tom smislu, važno je naglasiti da se razvoj turizma u nas ne bi trebao temeljiti većinom na dominaciji proizvoda kao što su sunce i more već treba ulagati napore na unapređenje zaštite okoliša, očuvanju kvalitete prirodnih resursa te odgovornom i održivom upravljanju razvojem sadržaja eko-turističke ponude.

Kontinentalna Hrvatska – glavni turistički proizvodi

Za makroregiju Kontinentalna Hrvatska tržišno najspremniji proizvodi su kulturni turizam, odmor u ruralnim područjima te cikloturizam.

Graf 1. Tržišno spremni turistički proizvodi hrvatskog turizma
Izvor: Strategija razvoja turizma Republike Hrvatske do 2020. godine, travanj 2013.

2. 3. 1. Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Međunarodna unija za očuvanje prirode (IUCN)¹² definira zaštićeno područje kao:

»Jasno definirano područje koje je priznato sa svrhom i kojim se upravlja s ciljem trajnog očuvanja cjelokupne prirode, usluga ekosustava koje ono osigurava te pripadajućih kulturnih vrijednosti, na zakonski ili drugi učinkoviti način.«

Zaštićenim područjima u RH upravljaju Javne ustanove za upravljanje zaštićenim područjima. Osnovni cilj njihova djelovanja je upravljanje zaštićenim područjima u smislu zaštite, održavanja i promicanja te osiguranja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara.

Javne ustanove nacionalnih parkova i parkova prirode osniva Republika Hrvatska uredbom Vlade. Javne ustanove za upravljanje ostalim zaštićenim područjima i/ili drugim zaštićenim dijelovima prirode osnivaju predstavnička tijela jedinice područne (regionalne) samouprave odlukom. Trenutno u Republici Hrvatskoj djeluje 19 javnih ustanova na državnoj, 21 na županijskoj te 6 na lokalnoj razini.¹³

Temeljni propis o zaštiti prirode je *Zakon o zaštiti prirode* (NN 70/05, 139/08 NN 80/13.) koji, između ostalog, definira zaštićene prirodne vrijednosti koje su upisane u Upisnik zaštićenih prirodnih vrijednosti. Sukladno Zakonu o zaštiti prirode upravljanje zaštićenim područjima u Republici Hrvatskoj na godišnjoj razini provodi se temeljem godišnjih programa zaštite, održavanja, očuvanja, promicanja i korištenja zaštićenog područja, koje donosi Upravno vijeće Javne ustanove koja upravlja pojedinim zaštićenim područjem.

Hrvatska obiluje očuvanim prirodnim područjima, osobito u kontinentalnom dijelu, koji su pogodni za razvoj ekoturizma, a može ih se podijeliti u zaštićena i nezaštićena područja.¹⁴

U Hrvatskoj kategorije zaštite utvrđuje Ministarstvo kulture RH, Uprava za zaštitu prirode na temelju stručne podloge Državnog zavoda za zaštitu prirode, a utvrđuju se vrijednosti i definira način upravljanja područjem. Državni zavod za zaštitu prirode je središnja ustanova koja obavlja stručne poslove zaštite prirode u RH. Osnovan je Uredbom Vlade

Republike Hrvatske 2002. godine, a započeo je s radom u rujnu 2003. god.

Prema Upisniku zaštićenih područja Ministarstva zaštite okoliša i prirode (14. listopada 2013.) u Hrvatskoj je ukupno zaštićeno 419 područja u različitim kategorijama. Zaštićena područja danas obuhvaćaju 8,19% ukupne površine Republike Hrvatske, odnosno 11,61% kopnenog teritorija i 1,97% teritorijalnog mora.¹⁵

Zaštićena područja u Republici Hrvatskoj na nacionalnoj razini

Na nacionalnoj razini definirano je ukupno 9 kategorija zaštite područja prema Zakonu o zaštiti prirode.

Proglašavanje zaštićenih područja vrši se prema značaju (za zaštitu prirode i određivanje stupnja turističke atraktivnosti), a raspoređuju se u razrede od međunarodnog, državnog i lokalnog značaja. Nacionalni park i park prirode proglašava Hrvatski sabor, stroge i posebne rezervate proglašava Vlada Republike Hrvatske, ostale kategorije proglašavaju županijske skupštine odnosno gradska skupština Grada Zagreba.

Zaštita svih kategorija temelji se na stručnoj podlozi Državnog zavoda za zaštitu prirode.

KATEGORIJA ZAŠTITE	BROJ	NAMJENA	POVRŠINA (u ha)	RAZINA UPRAVLJANJA
Strogi rezervat (Bijele i Samarske stijene, Hajdučki i Rožanski kukovi)	2	Očuvanje izvorne prirode, praćenje stanja prirode te obrazovanje	2.395	Županija
Nacionalni park (Plitvička jezera, Paklenica, Krka, Mljet, Kornati, Brijuni, Risnjak, Sjeverni Velebit)	8	Očuvanje izvornih prirodnih vrijednosti, znanstvena, kulturna, odgojno-obrazovna i turističko-rekreativna	95.472	Državna
Posebni rezervat (šumske vegetacije na Lokrumu, Motovunska šuma, Limski kanal-more, Japetić, ornitološki rezervati na otocima Prviću i Cresu, u moru Cres-Lošinj, Vražji prolaz, Zeleni vir...)	78	Očuvanje radi svoje jedinstvenosti, rijetkosti ili reprezentativnosti, osobitog je znanstvenog značaja	43.972	Županija

¹² International Union for Conservation of Nature

¹³ <http://www.dzpp.hr/upravljanje-zasticenim-podrucjima/javne-ustanove-za-upravljanje-zasticenim-podrucjima/>

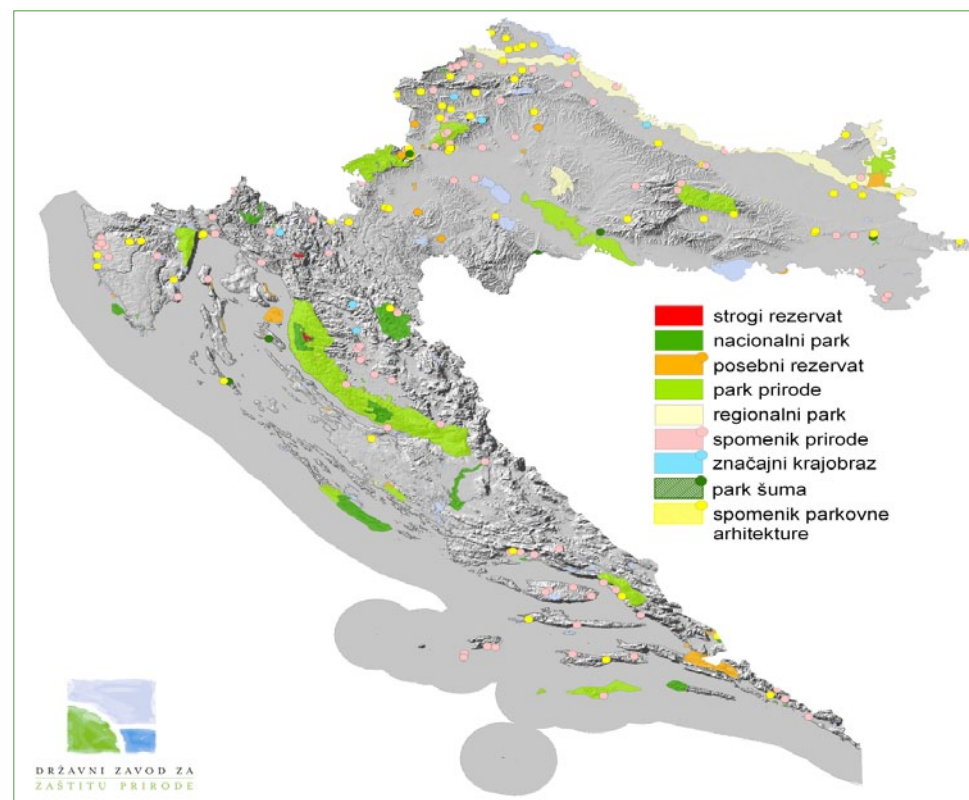
¹⁴ Kušen, E., (2002.), »Ekoturizam i održivi razvoj turizma«, *Okoliš*, 11 (111)

¹⁵ <http://www.zastita-prirode.hr/Propisi-upisnici-natjecaji/Upisnik-zasticenih-podrucja>

KATEGORIJA ZAŠTITE	BROJ	NAMJENA	POVRŠINA (u ha)	RAZINA UPRAVLJANJA
Park prirode (Medvednica, Kopački rit, Papuk, Lonjsko polje, Učka, Telašćica, Žumberak-Samoborsko gorje, Vransko jezero, Biokovo, Lastovsko otočje, Velebit)	11	Zaštita biološke i krajobrazne raznolikosti, odgojno-obrazovna, kulturno-povijesna, turističko-rekreacijska namjena	419.622	Državna
Regionalni park (Moslavačka gora i područje rijeka Mura - Drava)	2	Zaštita krajobrazne raznolikosti, održivi razvoj turizama	102.792	Županija
Spomenik prirode (Modra špilja, Crveno i Modro jezero, Zlatni rat, Varaždinsko groblje, Hušnjakovo)	85	Ekološka, znanstvena, estetska ili odgojno-obrazovna	207	Županija
Značajni krajobraz (Rovinjsko priobalno područje, područje Istarskih toplica, Odransko polje, područje Sutinskih toplica ...)	84	Zaštita krajobrazne vrijednosti i biološke raznolikosti ili kulturno-povijesne vrijednosti ili krajobraz očuvanih jedinstvenih obilježja, odmor i rekreacija	107.822	Županija
Park - šuma (Maksimir, Čikat (Mali Lošinj), Trakošćan, Marjan ...)	28	Očuvanje prirodne ili sadene šume veće krajobrazne vrijednosti, odmor i rekreacija	2.966	Županija
Spomenik parkovne arhitekture (Arboretum Opeka, Arboretum Trsteno ...)	121	Očuvanje umjetno oblikovanog prostora odnosno stabala koji imaju estetsku, stilsku, umjetničku, kulturno-povijesnu, ekološku ili znanstvenu vrijednost	937	Županija

Tablica 2. Zaštićena područja u RH - kategorije zaštićenih područja, broj, namjena, površina i razina upravljanja (10/2013.):

Izvor: Državni zavod za zaštitu prirode

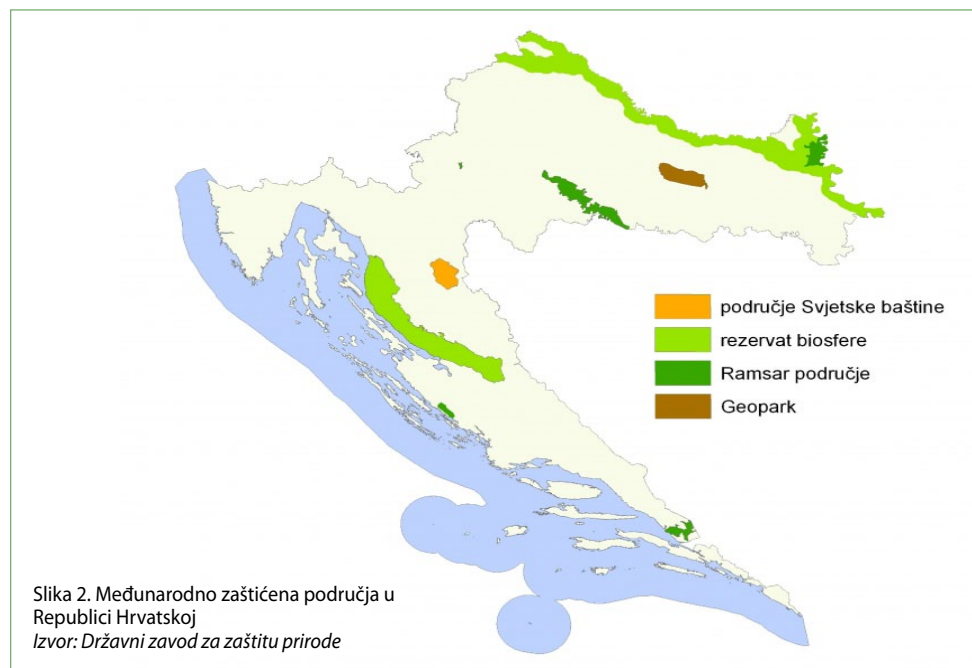

Slika 1. Zaštićena područja u RH
Izvor: Državni zavod za zaštitu prirode

Međunarodno zaštićena područja u Republici Hrvatskoj

Zahvaljujući svojoj iznimnoj vrijednosti i očuvanosti neka područja Republike Hrvatske prepoznata su i kao međunarodno vrijedna područja.

Tako se Plitvička jezera nalaze na UNESCO-voj Listi svjetske baštine kao jedino hrvatsko područje uvršteno na ovaj popis zbog svoje prirodne baštine. Planina Velebit dio je međunarodne mreže rezervata biosfere (UNESCO-ov znanstveni program Čovjek i biosfera - MaB)¹⁶, dok se pet područja nalazi na Popisu međunarodno vrijednih močvara Konvencije o močvarama od međunarodne važnosti naročito kao staništa ptica močvarica (Ramsarska konvencija)¹⁷ - Kopački rit, Lonjsko polje, Delta Neretve, Crna Mlaka i Vransko jezero. Najnoviji doprinos međunarodnom prepoznavanju hrvatskih prirodnih vrijednosti je ulazak Papuka u Europsku mrežu Geoparkova.

¹⁶ http://www.pp-velebit.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=57&Itemid=58

¹⁷ <http://www.zastita-prirode.hr/Aktivnosti-projekti-i-medunarodna-suradnja/Medunarodni-sporazumi/Konvencija-o-vlaznim-podrucjima-Ramsarska-konvencija>

Uprkos izuzetnom bogatstvu vrijednih prirodnih resursa ekoturizam Hrvatskoj je za pravo tek u svojim začecima jer u Hrvatskoj gotovo da nema smještajnih sadržaja koji udovoljavaju svjetski prihvaćenim kriterijima koje nameće ekoturizam. Zbog toga se za posjećivanje potencijalnih ekodestinacija primarno koriste klasični smještajni kapaciteti, a ekoturističke aktivnosti vode primarno subjekti koji se bave nekim od srodnih i uslugom povezanih oblika turizma poput ruralnog turizma, planinskog, pustolovnog, sportskog, cikloturizma te eno i gastro turizma. Osim toga postoji problem niske profitabilnosti ekoturizma, neznanje i nerazumijevanja korisnosti takvog vida turizma zbog čega je njegova rasprostranjenost mala.

U Hrvatskoj se javlja trend gdje se teži povezivanju ekoturizma s drugim oblicima turizma. Sve više se uređuju pješačke i biciklističke staze, obnavljaju kulturno-povijesni spomenici, napuštena sela i kuće se obnavljaju na tradicionalan način i koriste se kao kuće za odmor, oživljavaju se stari obrti i običaji i sl. To je način na koji ekoturizam vraća stanovništvo u iseljene krajeve, te smanjuje sezonalnost turizma koji je bio orijentiran samo kao kupališni ljetni turizam.

2. 3. 2. Ruralni turizam kao osnova za razvoj ekoturizma

Prema definiciji Vijeća Europe, ruralni turizam je turizam na seoskom području sa svim aktivnostima koje se provode na tom mjestu, a najvažnija obilježja takvog turizma su mirna sredina, odsutnost buke, očuvani okoliš, komunikacija s domaćinima, domaća hrana i upoznavanje sa seljačkim poslovima.¹⁸

Hrvatska bi trebala slijediti sredozemni koncept razvoja, prema kojem se ekoturizam isprepleće s ostalim oblicima turizma, prije svega s ruralnim turizmom koji se sve više razvija i u kontinentalnom dijelu Hrvatske.

Ruralni turizam u Hrvatskoj se operativno i organizirano počeo razvijati 1996. godine, kada je ministar turizma, temeljem tada važećeg Zakona o ugostiteljskoj djelatnosti, donio Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu i tada je stvoren pravni okvir reguliranja ove vrste turizma. Od tada pa do danas, broj registriranih turističkih seljačkih obiteljskih gospodarstava na razini RH, koja ima čak 92% ruralnog prostora od ukupne

¹⁸ Council of Europe Web Archives. Rural Tourism. www.archive-it.org/public/saearch

površine Hrvatske, neprekidno je u uzlaznom trendu (Mišćin, 2008.).

Razvoj ruralnog turizma pomaže očuvanju lokalnog identiteta, tradicije i običaja, štiti okoliš, jača autohtonu, tradicijsku i ekološku proizvodnju. Važnost ruralnog turizma, prije svega, ogleda se u vrlo važnoj interakciji poljoprivredne proizvodnje, proizvodnje tradicionalnih proizvoda, prezentiranja tradicije, tradicijske gastronomije i turističkih usluga – korištenjem postojećih resursa ruralnog prostora i sela, kao njegovog sastavnog dijela.

Osnovica razvoja ruralnog turizma su turistička seljačka obiteljska gospodarstva (TSOG).

Za ponudu ekoturizma karakteristično je da ju čine mali i srednji pružatelji turističkih usluga s visoko personaliziranom ponudom turističkih doživljaja. U razvoj ruralnog turizma se unose ekološke dimenzije i promovira eko pristup. Ruralni turizam u Hrvatskoj trebao bi omogućiti efikasan način valorizacije prirodnih ekosustava, uvođenje suvremenih ekoloških standarda i zaštitu bioraznolikosti.

U ruralnom prostoru nalaze se različite vrste objekata kao što su:¹⁹

- Turistička seljačka obiteljska gospodarstva (obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo-OPG + dopunska ugostiteljsko-turistička djelatnost)
- Vinotočja/ kušaonice(vinski podrumi, kušaonice, smještaj na vinotočju, vinske ceste)
- Izletišta/restoran–objekti tradicijskog pripremanja hrane, tradicijski obrt, radionica i suveniri. Napomena: *Izletišta* je objekt u kojem se gostima pripremaju i uslužuju topla i hladna jela te pića i napitci
- Smještaj na ruralnom prostoru: tradicijske i druge ruralne kuće za odmor, sobe, apartmani, kampovi
- Eko-etno sela i gospodarstava s etno-zbirkama
- Eko gospodarstava i eko proizvodnja
- Tematske ceste i putovi, staze i itinereri na ruralnom prostoru

Međutim, usprkos pozitivnom trendu razvoja, analize pokazuju da ruralni turizam nije ravnomjerno razvijen u svim područjima Hrvatske i da među gospodarstvima postoje strukturne i druge razlike. Prema podacima HGK iz 2008. godine čak šest hrvatskih županija nije imalo niti jedno registrirano TSOG, a sedam kontinentalnih županija imalo je manje

od 10 registriranih TSOG-a, među njima i Koprivničko-križevačka županija.²⁰

Taj problem prepoznala je i Vlada RH koja je najnovijom strategijom razvoja turizma do 2020. godine definirala prioritetne aktivnosti za razvoj ruralnog turizma kao turističkog proizvoda:

- Izrada Plana razvoja ruralnog turizma i izrada Plana razvoja lovnog i ribolovnog turizma, oba u suradnji s Ministarstvom poljoprivrede i sustavom turističkih zajednica;
- Uređenje pojedinačnih seoskih gospodarstava poštujući i/ili interpretirajući elemente tradicionalnog lokalnog graditeljstva i uređenja okoliša;
- Izrada plana turističke valorizacije rijeka, jezera i ostalih unutarnjih voda;
- Tematiziranje ponude grupiranjem seoskih domaćinstava (udruživanje po principu klastera) prema različitim temama (npr. obiteljska, gospodarstva s organskom proizvodnjom, za jahanje, za cikloturiste); za svaku temu razrađuju se zasebni standardi;
- Razvoj više 'etno sela', posebice revitalizacijom pretežito ili potpuno napuštenih ruralnih cjelina, pri čemu je nužno osigurati 'životnost', za razliku od 'muzealizacije' lokaliteta
- Uspostavljanje sustava kontinuirane edukacije poduzetnika u ruralnom i planinskom turizmu

Svaka od tih aktivnosti indirektno će utjecati i na razvoj ekoturizma kao jednog od segmenta ruralnog turizma u RH.

Osim toga, kao prioritetne aktivnosti razvoja ekoturizma kao turističkog proizvoda Strategijom razvoja turizma RH do 2020. predviđene su slijedeće aktivnosti:

- Utvrđivanje maksimalnog broja istodobnih posjetitelja te prilagodba sustava obilaska nacionalnih parkova, parkova prirode i drugih zaštićenih područja uključujući i 'dane mirovanja';
- Utvrđivanje prikladnih sadržaja i veličine turističko-ugostiteljske ponude u nacionalnim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima;
- Podizanje razine kvalitete postojeće smještajne i druge uslužne ponude u nacionalnim

19 Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, Ministarstvo turizma RH, Zagreb, 2011.

20 D.Demonja; P. Ružić: Ruralni turizam u Hrvatskoj s primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijan, Zagreb, 2010.

nim parkovima, parkovima prirode i drugim zaštićenim područjima;

- Definiranje modela funkcioniranja komercijalnih ugostiteljsko-turističkih sadržaja u nacionalnim parkovima te ostalim zaštićenim područjima (koncesije);
- Uspostava suvremenih centara za posjetitelje uz ključne atrakcije s informativno-edukacijskim funkcijama;
- Zoniranje ekoturističkih područja Hrvatske s ciljem uspostavljanja mreže lokaliteta s različitim razinama zaštite, sadržajima i iskustvima;
- Daljnji razvoj prostorne interpretacije;
- Klastersko udruživanje lokalnih ponuđača različitih usluga;
- Daljnji razvoj okolišno odgovorne ili 'zelene' rekreacijske infrastrukture

2. 3. 3. Ekoturizam i zdrava hrana

Ekoturizam ima za cilj da se postigne harmonija s prirodom i ravnoteža između interesa lokalnog stanovništva i samog turizma. Osim ekološki očuvane prirode jedan od primarnih faktora za razvoj ekoturizma je proizvodnja i ponuda zdrave, po mogućnosti ekološki proizvedene hrane. U Hrvatskoj postoje prirodni geografski uvjeti za ekološku proizvodnju koja se neposredno može vezati za sekundarnu, turističku djelatnost.

Ekološku proizvodnju povezuje se sa ruralnim turizmom odnosno ekoturizmom. Ova veza postoji zbog sve prisutnije potrebe turista da osim uobičajene ishrane (standardne ugostiteljske ponude) konzumiraju lokalne prehrambene proizvode, posebno one koji imaju osobine tzv. ekološki zdrave i sigurne hrane. Osim toga potrebno je uzeti u obzir i nove trendove na tržištu turističke potražnje i pojavu sve različitijih motiva za odlazak na odmor u vidu intenzivnog užitka, aktivnosti u prirodi, potrebe za doživljajima, posjet ekološki čistim područjima i rastući trend brige o vlastitom zdravlju, u vidu »zdravog« načina prehrane i življenja u skladu s prirodom.²¹

Ekoturizam je jedan od oblika ruralnog turizma koji u pojedinim slučajevima može biti izjednačen s agroturizmom.²² Agroturističko gospodarstvo može nuditi oblik agrotu-

rizma i ekoturizma ukoliko nudi dodatne turističke usluge na svom gospodarstvu i posluje na načelima ekološke poljoprivredne proizvodnje.²³ Takvo gospodarstvo možemo smatrati ekoagroturističkim gospodarstvom.

Uzimajući u obzir porast broja ekoloških proizvođača upisanih u Upisnik proizvođača u ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda u periodu od donošenja Zakona o ekološkoj proizvodnji poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda do danas (u RH ima oko 1500 registriranih eko-proizvođača) nameće se zaključak da su obiteljska poljoprivredna gospodarstva (OPG) prepoznala potencijal ekološke proizvodnje.

S tim u vezi očigledno je da obiteljska poljoprivredna gospodarstva mogu, uz proizvodnju i plasman ekoloških proizvoda, pružati i dodatne turističke usluge prilagođene željama turista poput mogućnosti sudjelovanja turista u ekološkoj proizvodnji i edukaciji o ekološkim prehrambenim proizvodima. Na taj način gospodarstva postaju nositeljima razvoja agroturizma, odnosno ukoliko su to ekološka poljoprivredna gospodarstva, nositeljima razvoja eko-agroturizma.

Osim toga, poljoprivredna gospodarstva koja se bave ekološkom poljoprivrednom proizvodnjom ne moraju se nužno baviti i turizmom već mogu svoje ekološki proizvedene proizvode plasirati subjektima koji se bave ekoturizmom ili nekim od oblika ruralnog turizma. Time se postiže integriranje proizvodnje ekoloških proizvoda i turističkih usluga.

Ekološka poljoprivreda predstavlja prirodni potencijal Republike Hrvatske, a daljnji razvoj iste utječe na očuvanje okoliša i omogućava razvoj turističke ponude u ruralnim krajevima Hrvatske.

Važnost ekološke poljoprivrede ogleda se u činjenici da je to komponenta koja istovremeno može povezivati ekologiju i turizam, te time postaje bitan faktor održivog razvoja turizma.

Biološka raznolikost i očuvanje zaštićenih područja prirode uklapaju se u koncept ekološke poljoprivrede. Stoga se ekološka poljoprivreda sve učestalije uvodi kao jedini prihvatljivi oblik proizvodnje hrane u prostore parkova prirode i nacionalnih parkova, štiteći autohtonost biljnih i životinjskih vrsta te omogućavajući razvoj agroekoturizma.²⁴

I u Strategiji razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine, kao snaga hrvatskog turizma

21 Vlahović, S. (2006.) »New trends in tourist destination management«, 18th Biennial International Congress Tourism & Hospitality Industry, Opatija, 3.-5. svibnja 2006.

22 Brčić-Stipčević, V., Petljak, K., Renko, S.: Ekoagroturizam – pokretač održivog razvoja turizma, Ekonomski fakultet Zagreb

23 Brčić, K. (2005.), »Marketinške pretpostavke uspješnosti subjekata agroturističkog gospodarstva u Istarskoj županiji. Doktorska disertacija. Osijek: Ekonomski fakultet

24 Šiljković, Ž. (2002.), »Organska poljoprivreda srednje Europe«, *Geoadria*, 7 (2),

spominje se ekološki čisto prirodno okruženje, dok se kao prilika za razvoj hrvatskog turizma spominje nezagađeno tlo pogodno za proizvodnju »zdrave« hrane, odnosno ekološka poljoprivreda.²⁵ Strategija naglašava važnost seoskog turizma koji podrazumijeva ponudu ekološki proizvedenih proizvoda.

2. 4. Zakonodavni okvir za razvoj ekoturizma

Zakonodavna infrastruktura je preduvjet upravljanja turističkim razvojem, pa tako i razvojem ekoturizma. Ovaj okvir u Hrvatskoj je reguliran s nekoliko specijaliziranih zakona, ali i cijelim nizom općih propisa i provedbenih propisa za čije su predlaganje i provedbu zadužena različita tijela državne uprave.

Republika Hrvatska je do ulaska u EU iz područja turizma prilagodila i donijela nove propise koji su značajni i za razvoj ruralnog i ekoturizma. To podrazumijeva temeljne propise iz područja turizma, ugostiteljstva, poljoprivredne i ekološke proizvodnje, prostornog uređenje i drugih područja relevantnih za obavljanje djelatnosti turizam.

Neki od temeljnih propisa koji se odnose na subjekte u turizmu su:

- Propisi kojima se uređuju osnivanje i djelovanje gospodarskih subjekata: Zakon o trgovačkim društvima (pročišćeni tekst NN 111/93 do NN 68/13) i Zakon o obrtu (NN 143/13)
- Propisi kojima se uređuju uvjeti i način obavljanja ugostiteljske i turističke djelatnosti te inspekcijski nadzor: Zakon o ugostiteljskoj djelatnosti (pročišćeni tekst NN 138/06 do NN 30/14), Zakon o pružanju usluga u turizmu (NN 68/07, 88/10, 30/14); Pravilnik o pružanju ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu, Pravilnik o obliku, sadržaju i načinu vođenja knjige gostiju i popisa gostiju i drugi podzakonski akti

- Propisi kojima se uređuju odnosi između subjekata u turizmu: Zakon o obveznim odnosima (NN 33/05, 41/08, 125/11)
- Propisi kojima se stvaraju uvjeti za razvoj turizma u destinaciji: Zakon o turističkim zajednicama i promicanju hrvatskog turizama (NN 152/08), Zakon o boravišnoj pristojbi (NN 152/08 do NN 30/14) i Zakon o članarinama u turističkim zajednicama (NN 152/08, 88/10)

Osim navedenih postoje i posebni pravni propisi na kojima se temelje djelatnosti i pružanje usluga u ruralnom i ekoturizmu, a to su:

- Propisi iz zaštite okoliša i prirode: Zakon o zaštiti okoliša (NN 80/13, 153/13), Zakon o zaštiti prirode (NN 80/13), Zakon o vodama (NN 153/09 do NN 14/14), Zakon o šumama (NN 140/05 do NN 148/13) i drugi zakoni, te njihovi provedbeni akti i pravilnici
- Propisi o poljoprivrednoj proizvodnji i hrani kao što su:²⁶ Zakon o hrani (NN 81/13, 14/14), Zakon o veterinarstvu (NN 82/13, 148/13), Zakon o informiranju potrošača o hrani (NN 56/13, 14/14), Zakon o ekološkoj proizvodnji i označavanju ekoloških proizvoda (NN 139/10), Sustav samokontrole HACCP, Pravilnik o upisu u upisnik poljoprivrednih obiteljskih gospodarstava, Pravilnik o uvjetima i načinu upisa u Upisnik subjekata u ekološkoj proizvodnji i drugi zakoni i njihovi provedbeni akti.
- Propisi iz lova, ribolova, proizvodnje vina
- Zakon o gradnji i prostornom uređenju (NN 76/07 do NN 80/13), Zakon o zaštiti i očuvanju kulturnih dobara (NN 66/99 do NN 157/13) i drugi zakoni i njihovi provedbeni akti

²⁵ Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2003.), »Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine«

²⁶ Ksenija Longo, Ministarstvo poljoprivrede, Uprava za veterinarstvo i sigurnost hrane, »Higijena hrane« Odrednice proizvodnje i prodaje ekološki uzgojene hrane, Osijek, 2014.

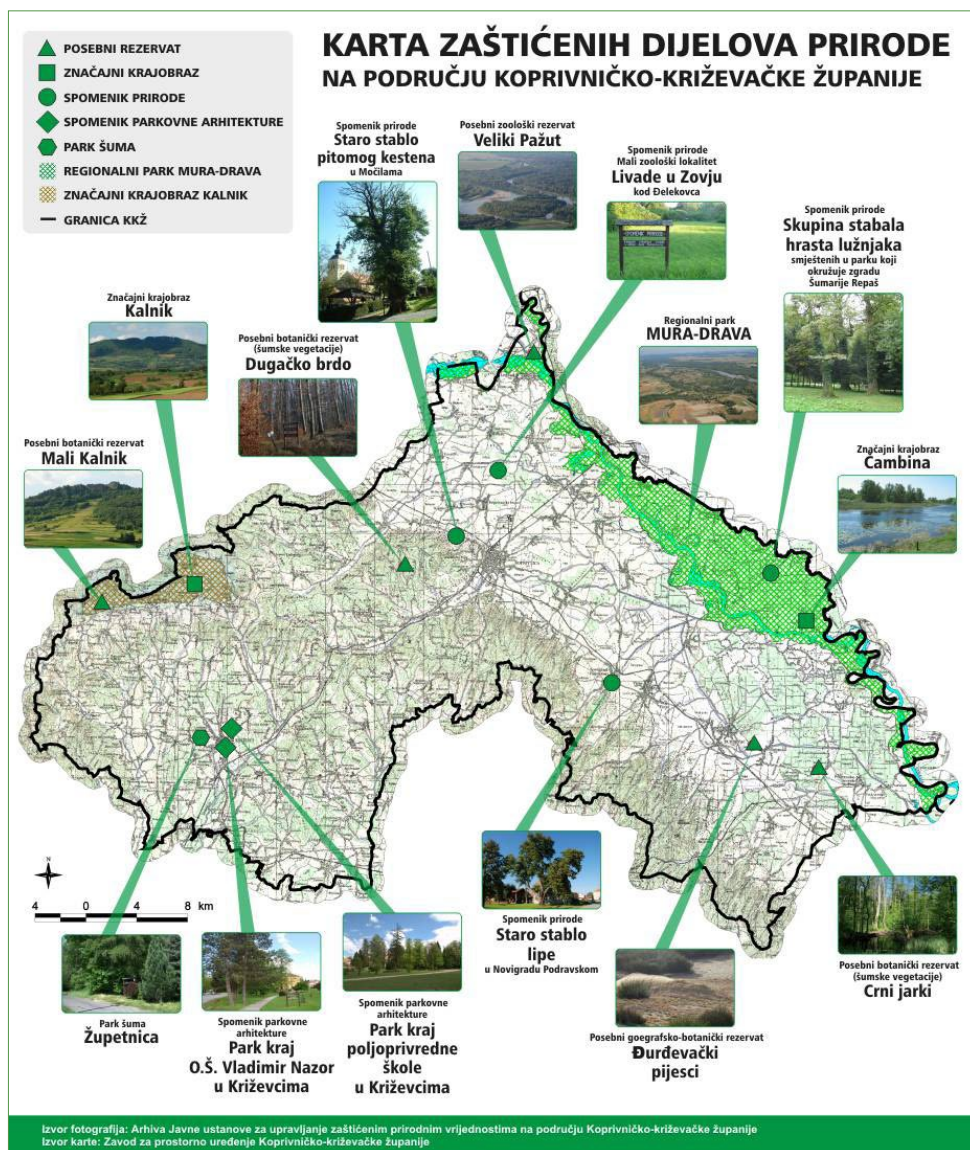
3. TEMELJI RAZVOJA EKOTURIZMA U KOPRIVNIČKO- KRIŽEVAČKOJ ŽUPANIJI

Resursnu osnovu za razvoj ekoturizma u Koprivničko-križevačkoj županiji dominantno predstavljaju zaštićena područja na području same županije. Prema definiciji IUCN-a zaštićeno područje predstavlja »jasno definirano geografsko područje s utvrđenom namjenom koje je zaštićeno i upravljano, zakonski ili drugi učinkovitim sredstvima, s ciljem dugotrajnog očuvanja prirode, i pripadajućih usluga ekosustava te kulturnih vrijednosti« (IUCN, 1994). Ovako široko postavljena definicija omogućava upravljanje zaštićenim područjima imajući na umu mogućnost njegove raznovrsne namjene. To znači da, iako zaštita bioraznolikosti predstavlja krajnje značajnu funkciju mnogih zaštićenih područja, ona nipošto nije jedina, a u mnogim zaštićenim područjima niti najznačajnija svrha njihova postojanja (Petrić, 2008). Pa tako se može vrlo lako zaključiti, da turizam predstavlja još jednu od funkcija koja se odnosi na upravljanje zaštićenim područjima (Wearing, Neil, 2009). S obzirom da s jedne strane Županija raspolaže s velikom turističkom resursnom osnovom u pogledu zaštićenih područja, dok pak s druge strane bilježimo vrlo slabu eksploataciju ovih resursa na adekvatan način, nameće se zaključak o postojanju velikog gospodarskog potencijala koji je za sad nedovoljno razvijen na području Županije. Gospodarski potencijal koji je moguće razviti adekvatnom primjenom specijalnih oblika turizma, odnosno ekoturizma na spominja-

nim područjima, pruža prilike za stvaranje velike gospodarske koristi (Čorak et al., 2006). Svakako da je na prvom mjestu prilika za otvaranje novih radnih mjesta za lokalno stanovništvo. Otvaranjem novih radnih mjesta stvara se novi raspoloživi dohodak koji direktno utječe na povećanje lokalne potrošnje. Povećana potrošnja ubrzava i oživljava lokalne konjunkturalne cikluse kroz stimulaciju nove proizvodnje, a u slučaju turizma naročito poljoprivredne proizvodnje, odnosno proizvodnja hrane za turiste, doprinosi očuvanju tradicijskog i kulturnog nasljeđa, potiče edukaciju za održivi razvoj, kako domicilnog stanovništva, tako i turista, itd. Kod ekoturističkog planiranja najvažniji kriteriji moraju biti ekološki kriteriji i principi održivog razvitka (Geić, 2011).

Prema podacima Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke postoje slijedeće kategorije zaštićenih prostora: pet posebnih rezervata, jedna park šuma, dva značajna krajobraza, četiri spomenika prirode, dva spomenika parkovne arhitekture i regionalni park Mura-Drava (slika 3). Javna ustanova upravlja spomenutim područjima koja se nalaze na teritoriju Koprivničko-križevačke županije a sastavni su dijelovi Ekološke mreže Republike Hrvatske i preventivno zaštićenog područja Regionalnog parka Mura-Drava. Osnovna djelatnost Javne ustanove je zaštita, održavanje, očuvanje, promicanje i korištenje posebno zaštićenih prirodnih vrijednosti na području Koprivničko-križevačke županije. Sve te djelatnosti Javna ustanova obavlja radi zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara te nadzora provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja, a cilj svega je očuvanje posebno vrijednih zaštićenih prirodnih predjela, posebno rijetkih, specifičnih i ugroženih biljnih i životinjskih zajednica i vrsta, geomorfoloških oblika i specifičnih krajobraza (<http://www.zastita-prirode-kckzz.hr>, 2014).

Područje Koprivničko-križevačke županije predstavlja relativno heterogenu cjelinu u smislu razumijevanja resursne osnove za razvoj ekoturizma. Iako naizgled različit, potencijal za razvoj ekoturizma svakako predstavlja ishodišnu točku i zajednički cilj u smislu definiranja ponude za ovaj vid turizma u županiji.

Slika 3. Zaštićeni dijelovi prirode u Koprivničko-križevačkoj županiji
 vor: <http://www.zastita-prirode-kckzz.hr>

3. 1. Posebni rezervati

U kategoriju posebnih rezervata spadaju slijedeći lokaliteti (5): posebni (ornitološki) rezervat Veliki Pažut, posebni rezervat (šumske vegetacije) »Crni Jarki«, posebni botanički rezervat (šumske vegetacije) Dugačko Brdo, posebni botanički rezervat Mali Kalnik, posebni (geografsko-botanički) rezervat Đurđevački Peski.

Posebni ornitološki rezervat Veliki Pažut

Zaštićeno područje obuhvaća ušće dviju rijeka Drave i Mure i nalazi se u blizini mjesta Legrad. Prostire se na površini od 571 hektara. Područje odlikuje velika krajobrazna raznolikost te raznolikost staništa među kojima su najvažnija močvarna staništa i vodotoci koje karakterizira ispresijecanost kanalima i starim rukavcima s pješčanim i šljunkovitim nanosima, niskim obalama i riječnim adama što se rezultira raznolikošću biljnog i životinjskog svijeta. Ovo područje odlikuje se bogatstvom šuma posebno onih nizinskih-poplavnih koje karakterizira ispresijecanost kanalima. U tim šumskim zajednicama prevladavaju bijela vrba, crna topola (jagnjad) kao crna i bijela joha, dok prizemni sloj često čini plava kupina. Šumske i vodene površine daju povoljan uvjet za razvoj raznolikog biljnog i životinjskog svijeta (Slika 4).

Slika 4. Veliki Pažut
 Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

Posebni rezervat šumske vegetacije Crni Jarki

Šumski predio Crni jarki nalazi se kod Kalinovca a u okviru šumsko gospodarske jedinice »Đurđevačke nizinske šume«. Zbog crne johe koja se u tom području nalazi u optimalnom razvitku, te se po svom uzrastu, godišnjem prirastu i ljepoti ubraja među najkvalitetnije u Europi kao i reliktnog karaktera pripadajuće biljne zajednice to je područje stavljeno pod posebnu zaštitu kao Posebni rezervat šumske vegetacije »Crni jarki« (slika 5).

Posebni botanički rezervat šumske vegetacije Dugačko Brdo

Lokalitet dugačko brdo nalazi se na istočnim obroncima Kalnika povrh sela Rasinja udaljen 8 km od Koprivnice. To je miješana šumska sastojina, u kojoj je bukva najzastupljenija, a ima i hrasta kitnjaka i graba, dok druge vrste i neki lišćari dolaze pojedinačno. Starost te sastojine iznosi oko 100 godina (slika 6).

Posebni botanički rezervat Mali Kalnik

Mali Kalnik se nalazi unutar zaštićene cjeline Značajnog krajobraza Kalnika i zauzima površinu od 5,35 hektara. U njemu se posebno ističe slikoviti, istureni, vršni stjenoviti greben Pusta Barbara. Specifičnost reljefa, sastav tla, klime, ekspanzije i hidroloških odnosa dala je i botaničku specifičnost tom lokalitetu (slika 7).

Posebni geografsko-botanički rezervat Đurđevački Peski

Rezervat zauzima površinu od ukupno 19,5 ha. Predstavlja jedan od posljednjih ostataka nekad prostranog 12 km dugog pojasa Podravske pijesake s kojeg je vjetar raznosio sitne čestice pijeska po podravskoj ravnici i zasipao okolne usjeve i »sve živo«. Taj pokretni sivo-žučkasti pijesak odredio je i reljef tog posebnog rezervata koji je valovit (slika 8).

Slika 8. Đurđevački Peski
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

Slika 5. Crni jarki
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

Slika 6. Dugačko Brdo
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

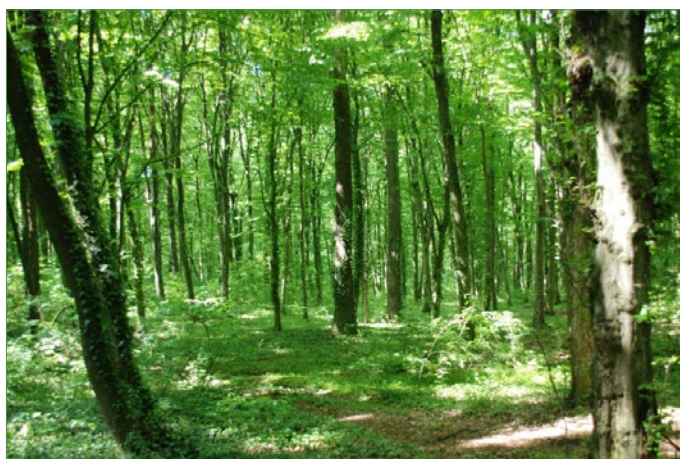
Slika 7. Mali Kalnik
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

3. 2. Park šuma

Park šuma Župetnica

Nalazi se nedaleko od Križevaca. To je miješani šumski kompleks u kojem se nalaze prirodne sastojine hrasta kitnjaka, običnog graba, crne johe, te pokoje stablo poljskog jase-na, obične bukve, divlje trešnje, kljena, lipe, divlje jabuke, što tom području daje izuzetnu fitocenološku, pejzažnu i estetsku vrijednost

Zbog svojih strukturnih osobina, fitocenološke pripadnosti i položaja u odnosu na grad Križevce Park šuma Župetnica predstavlja »pluća« grada Križevaca. Namijenjena je za odmor i rekreaciju. (slika 9).

Slika 9. Park šuma Župetnica
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

3. 3. Značajni krajobrazi

Kalnik

Kalnik zauzima površinu od 4200 ha. Raznolikost reljefa, njegova građa kao i posebnost mikroklimе rezultiraju se u specifičnosti kulturne i povijesne baštine tog područja kao i bogatstvu biljnih zajednice, koje tu rastu. Osim bogatstva biljnih zajednica i specifičnog reljefa pejzažnu sliku Značajnog krajobraza Kalnik upotpunjuju i kalnički vinogradi iza čijih se brežuljaka skrivaju prekrasne kalničke kleti, koje odražavaju sva obilježja tradicijske arhitekture tog kraja (slika 10).

Čambina

Čambina se nalazi u blizini mjesta Ždala uz rijeku Dravu. To je barski ekosustav potkovastog oblika koji se razvio iz bivšeg dravskog meandra a krajevi potkove su mu okrenuti prema lijevoj obali rijeke Drave. Čine ga Mala i Velika Čambina koje s okolnim prostorom sadržavaju niz prirodnih, hidrobioloških, ekoloških i estetskih vrijednosti mikrostaništa i lokaliteta krajolika tipičnog za kontinentalno peripanonsko područje. Čitavo područje karakterizira bogatstvo močvarnih vrsta hrvatske flore (slika 11).

Slika 10. Kalnik
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

Slika 11. Čambina
Izvor: Arhiva Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

3. 4. Spomenici prirode

Skupina stabala hrasta lužnjaka smještenih u parku koji okružuje zgradu šumarije Repaš

Međutim, najstarijim primjercima hrasta u Podravini smatraju se četiri stabla hrasta lužnjaka (*Quercus robur* L.) koja se nalaze u mjestu Ždala, a rastu u malom parku koji okružuje zgradu šumarije Repaš. Starost im se procjenjuje na oko 380 godina.

Livade u zovju kod Đelekovca

Vlažne livade košanice nalaze se nedaleko od naselja Đelekovec na kojoj je utvrđeno jedno od rijetkih staništa dviju vrsta leptira livadnih plavaca. Površina mu iznosi cca 1 ha.

Staro stablo pitomog kestena u Močilama pokraj Koprivnice

Predstavlja jedno od rijetkih još sačuvanih tako starih i kod nas ugroženih primjeraka stabala te vrste. Ono ima ne samo korisnu nego zbog lijepog lišća i krupnih cvjetnih resa prvorazrednu dekorativnu, estetsku i edukativnu vrijednost, koju upotpunjuje i lokacija njegovog staništa tj. blizina crkve kao mjesta vjerskih hodočašća. Starost mu se procjenjuje na oko 420 godina. Visina mu iznosi oko 23 metra.

Staro stablo lipe u Novigradu Podravskom

Uz to stablo vezano je niz povijesnih događaja iz kulturnog, političkog i sportskog života Novigrada Podravskog. Visoka je oko 25 metara i procjenjuje daje staro 325 godina.

3. 5. Spomenici parkovne arhitekture

Park kraj Visokog gospodarskog učilišta i park kraj osnovne škole ČVladimir Nazor u Križevcima

U užem centru grada Križevaca nalaze se dva parka koji predstavljaju i dva Spomenika

parkovne arhitekture. Tu nalazimo veliki broj stabala divljeg kestena, piramidalnog hrasta, jele, smreke, šumskog bora, te pojedina stabla koprivića, japanske sofore, likvidambre, japanskog judinog drva, kavkavske zelkove, gorostasne tuje, crnog bora i druge vrijedne vrste. Starost tih stabala iznosi oko 130 godina. Spomenici parkovne arhitekture Park kraj osnovne škole »Vladimir Nazor« u Križevcima i Park kraj Poljoprivredne škole u Križevcima predstavljaju artifičijelno oblikovani prostor s izuzetnom hortikulturnom, estetskom, kulturno-povijesnom i znanstvenom vrijednošću.

3. 6. Regionalni park Mura-Drava

Regionalni park Mura-Drava je prvi regionalni park u Republici Hrvatskoj. Obuhvaća poplavno područje formirano duž riječnih tokova, a uključuje i prijelazno područje s poljoprivrednim površinama i manjim naseljima uz rijeke sve do ušća Drave u Dunav kod Aljmaša. Rijeke Mura i Drava područja su visoke biološke i krajobrazne raznolikosti te bogate geološke i kulturno-tradicijske baštine. Njegova ukupna površina unutar svih pet županija koje obuhvaća iznosi 87.680,52 ha., a na Koprivničko-križevačku otpada 16.780,85 ha, a što je 19,19% od ukupne površine. Posebice su značajna zaštićena područja: poplavne šume, vlažni travnjaci, mrtvi rukavci, napuštena korita, meandri, te sprudovi i strme odronjene obale, zatim izuzetno bogatstvo ornitofaune i ihtiofaune te druge brojne ugrožene i rijetke vrste na nacionalnom i europskom nivou kao i vrijedni specifični krajobrazni sklop koji gradira od prirodnog prostora uz same rijeke prema kulturnom antropogenom krajobrazu u rubnim dijelovima parka s dugim razvučenim naseljima. Naselja unutar i u okolici parka predstavljaju njegov integralni dio te je ovom kategorijom zaštite potrebno osigurati i potaknuti njihov održivi razvoj kako bi se zaustavili trendovi smanjenja broja stanovništva. Ljudska aktivnost je stvorila i očuvala veliki dio prirodnih vrijednosti zbog kojih se zaštita i predlaže, pa je zaštita u kategoriji regionalnog parka, koja dopušta gospodarske aktivnosti i s tog stanovišta adekvatna za ovaj prostor, te otvara nove mogućnosti za razvoj novih perspektiva održivog razvoja kao što su ekoturizam i ekološka poljoprivreda.

4. EKOTURIZAM KAO OBLIK RURALNOG TURIZMA

Ekoturizam se u Hrvatskoj prepoznaje kao pokretač održivog razvoja i postepeno razvija kao jedan od selektivnih oblika turizma u ruralnim područjima. U literaturi često nalazimo ekoturizam kao jedan od oblika ruralnog turizma, a u novije vrijeme ekoturizam i agroturizam se spaja u novi termin »ekoagro turizam« zbog ekološke očuvanosti većine ruralnih područja u Hrvatskoj. Nositelji ekoagro turizma bila bi ekoagroturistička gospodarstva koja bi poslovala na načelima ekološke poljoprivredne proizvodnje.

Prema Demonji i Ružiću (2010.) postoje brojne turističke aktivnosti na temelju kojih je moguće osmisliti brojne oblike turizma kao što su kulturni, zdravstveni, sportsko-rekreativni, vodeni (wellness, vodeni sportovi, ribolov), vinski, lovni, vjerski, agroturizam i ostalo. Navedeni oblici turizma karakteristični su za ruralno područje.

Turizam na seljačkim gospodarstvima ili agroturizam podrazumijeva odmor na seljačkom gospodarstvu s korištenjem usluge smještaja, prehrane, pića, zabave, rekreacije, i drugih, u obiteljskim zgradama ili drugim objektima smještaja (kamp, pansion, hotel) u okviru seljačkog gospodarstva. Osnovna djelatnost na seljačkom gospodarstvu je poljoprivreda, a usluge turistima su dodatna djelatnost.

Agroturizam karakterizira sve vrste turističkih usluga koje seljačko domaćinstvo može pružiti na svom gospodarstvu (imanju), kao cjelini ili na pojedinim svojim dijelovima, koji mogu biti i fizički razdvojeni. Kao ni kod pojma ruralnog turizma, tako ni kod *turizma na seljačkim gospodarstvima* ne postoje jednoznačne definicije, ni po nazivlju ni po sadržaju.

Agroturizam određuje odsjedanje i, jednim dijelom »sudjelovanje turista u radnim aktivnostima na farmama i rančevima. Turisti traže ovu vrstu turizma zbog toga što se odvija na otvorenom i koriste ga za različite aktivnosti na otvorenom. Drugi turisti žele iskusiti život na selu koji je često dio kulturnog imidža regije ili kreću u nostalgичni bijeg »u dobra stara vremena«²⁷. Smještaj može biti u obliku noćenja s doručkom ili usluga za kampiranje. Taj turistički proizvod može se prodavati pojedinačno, a može i organizirano, ovisno o lokaciji. Rekreacijske aktivnosti turista kao što su pješačenje, ribolov, jahanje, skijanje, sanjkanje i slično mogu se organizirati ovisno o turistički dostupnim atrakcijama i drugim turističkim resursima. Na taj način seljaci mogu osigurati dodatni dohodak od turizma, a ako su u tome dovoljno uspješni mogu čak i zamijeniti dosadašnju gospodarsku djelatnost.

Turistička seljačka gospodarstva uglavnom se smatraju obrascem ruralnog turizma.

Sportsko-rekreativni turizam je boravak i odmor temeljen na sportsko zabavnim aktivnostima u prirodi kao što su: šetnje, vožnja biciklom, skijanje, skijaško trčanje, jahanje, klizanje, plivanje, veslanje, badminton, igre loptom, te na posebno opremljenim i izgrađenim igralištima za skijanje, streličarstvo, tenis, odbojku, rukomet, nogomet, košarku i slično. U suvremenom društvu sport postaje važan sadržaj boravka tijekom kojega su turisti uključeni u različite sportske aktivnosti, primjerice: plivanje, jedrenje, ronjenje, veslanje, skijanje, tenis, golf, jahanje i druge. Takav oblik rekreacije naziva se sportskom rekreacijom, a najvažniji cilj joj je aktivni i sadržajni odmor turista.

Zdravstveni turizam je oblik odmora povezan uz termo-mineralna vrela, ljekovita blata i planinske predjele. U ovom obliku turizma usluge smještaja i prehrane, te medicinski nadzor turistima se osiguravaju u posebnim objektima – lječilištima.

Kulturni turizam predstavlja putovanje radi obilaska spomenika kulture, muzeja, galerija i kulturnih manifestacija. Uz tu ponudu nadovezuje se i vjerski turizam s posjetom brojnim svetištima i vjerskim manifestacijama. Kulturni turizam u prvi plan stavlja kulturu, obrazovanje, doživljaje i iskustva kao zahtjeve aktivnog i sadržajnog odmora. Kulturni turizam se preklapa s ostalim oblicima turizma, primjerice gastronomskim, vjerskim, tranzitnim, seljačkim i drugim.

Vjerski turizam manifestira se putovanjem i posjetima vjerskim središtima (ukazanja), obredima ili hodočašćima. Povezuje se s lokalnim, regionalnim, nacionalnim i međunarodnim vjerskim središtima. Sudionici u ovom obliku turizma potaknuti su na putovanja, dje-

27 Kušen, E. str.173.

lomično ili potpuno, vjerskim motivima.

Lovni turizam je tipični oblik turizma karakterističan za ruralni prostor na čijim poljoprivrednim, ostalim zemljišnim i vodenim površinama se provodi. Ovom obliku turizma posebno pogoduju geografski, hidrografska i klimatski uvjeti, te biljni pokrivač koji čine posebne pogodnosti za uzgoj i rast divljači, te se tako stvaraju pretpostavke za lovni turizam. Sudionici ovog oblika turizma su lovci, ali i članovi njihovih obitelji²⁸.

Vinski turizam promatra se u uskoj vezi s gastronomskim, jer je vino pratitelj hrane. Za razvoj ovog oblika turizma potrebna su, prije svega, vinogorja.

Ruralni turizam se neće moći ravnomjerno razvijati u cijeloj zemlji pa osobitu pozornost treba posvetiti etapnosti toga razvoja. Prema Kušenu²⁹, na prvo mjesto dolazi razvoj ruralnog turizma u primorskom zaleđu i u okolici nacionalnih parkova i parkova prirode, slijede razvijeni dijelovi planinskih područja, okolice velikih i srednjih gradova te toplica, ali i vrlo atraktivni dijelovi poljoprivrednog područja, osobito u blizini velikih rijeka.

Nadovezujući se na to, područje Koprivničko–križevačke županije ima prirodnu (u prvom redu rijeka Drava, ravničarski tereni jezera, brdski pejzaži na obroncima Bilogore i Kalnika obrasli gustom vegetacijom) i povijesno-kulturnu baštinu (niz sakralnih objekata; razvijena umjetnička tradicija – naivno slikarstvo) koja predstavlja značajnu turističko-atraktivnu osnovu za različite oblike kontinentalnog turizma (ruralni, lovni i ribolovni turizam, boravak u prirodi - planinarenje, promatranje ptica, gastroturizam, biciklizam, izletnički i tranzitni turizam), a održavaju se i mnogobrojne manifestacije i provode razni projekti. Dio

Koprivničko–križevačke županije uvršten je u EDEN mrežu³⁰, kao Europska destinacija izvršnosti čime se promiču modeli održivog razvoja turizma.

Za daljnji razvoj ruralnog turizma važni su, osim smještaja na seljačkom gospodarstvu i drugi smještajni objekti u ruralnom prostoru. Potrebna je i ostala ugostiteljska infrastruktura: restorani, kušaonice vina, uređene turističke atrakcije (realne, turistički dostupne), osmišljene vinske ceste, biciklističke staze, hodočasnički putevi, receptivne turističke agencije, odnosno potrebne su osmišljene i organizirane ruralno turističke destinacije.

28 Često se uz lovni turizam veže i ribolovni turizam kao tipični oblik turizma koji se ostvaruje na ruralnom prostoru, na njegovim vodenim površinama. Ribolovci kao sudionici u ribolovnom turizmu vole, i traže i »zdrave« vode i ribe. Za njih je ribolov sport, hobi, rekreacija i očuvanje prirodne okoline.

29 Kušen, E. str.188.

30 Županijska razvojna strategija za razvoj Koprivničko–križevačke županije za razdoblje 2010.-2013. str. 64.

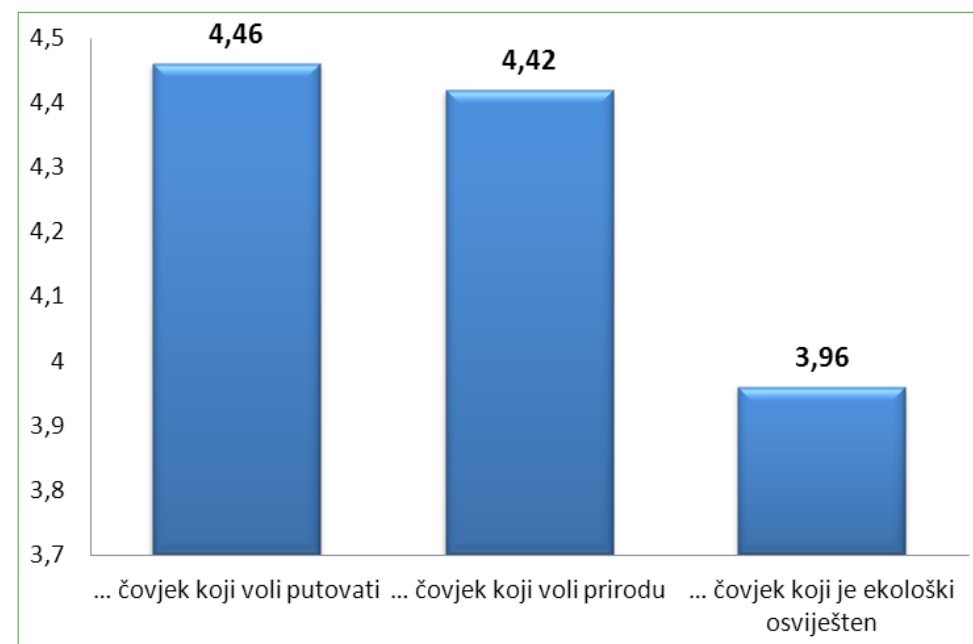
5. REZULTATI ISTRAŽIVANJA - ANKETA

5. 1. Osnovni podaci o ispitanicima

Po spolnoj strukturi, anketu je ispunilo 56% ženskih ispitanika, odnosno 44% muških ispitanika. Po dobnoj strukturi 49% ispitanika bilo je starije od 30 godina, dok je 41% ispitanika bio mlađe od 30 godina, što je bilo i za očekivati s obzirom da su bili ispitanici bivši i sadašnji izvanredni studenti većinom na specijalističkom diplomskom stručnom studiju na Visokom gospodarskom učilištu u Križevcima. Shodno tome, većina ispitanika je iz Koprivničko-križevačke županije (62%), a ostali žive u okolnim županijama³¹. Po obra-

³¹ Zagrebačka/grad Zagreb (17%), Bjelovarsko-bilogorska (8%), Međimurska (5%), Varaždinska (5%) i ostale županije (3%)

zovnoj strukturi 17% ispitanika ima završenu srednju školu, 43% preddiplomski stručni/sveučilišni studij te 15% diplomski stručni/sveučilišni studij. Vezano uz bračni status samo 12% ispitanika je u kategoriji »samac«, dok je 88% ispitanika u braku ili je u vezi. Prema određenim karakteristikama ispitanici sami sebe ocjenjuju da su, prije svega, ljudi koji vole putovati, zatim ljubitelji prirode, te kao najslabiju karakteristiku, ocjenjuju sebe kao ekološki osviještene (graf 2.). Ispitanici se u 31% slučajeva bave sportom i to najviše nogometom, biciklizmom, fitnessom, jahanjem, odbojkom i atletikom. Vrlo malo njih je uključeno u rad neke udruge koje se tiču ekologije, ekološke proizvodnje, zaštite okoliša i slično (samo 6,8%) i uglavnom su to planinarske udruge.

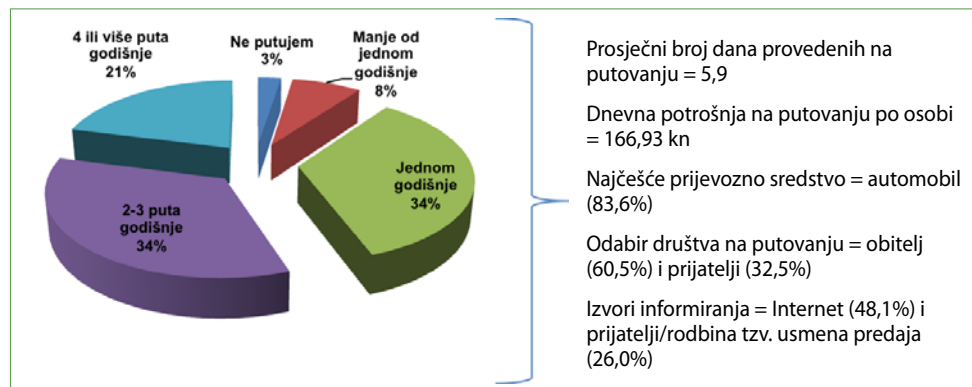

Graf 2. Ocjene ispitanika (od 1 do 5) za svaku od kategorija »Koliko je tipično za vas da ste ... »
Izvor: anketa projekta ECOTOP

5. 2. Turističke navike ispitanika

Turističke navike ispitanika istražuju se u smislu navike provođenja slobodnog vremena kroz turističko putovanje, vremenskog trajanja njihova putovanja, koliko novaca potroše, kojim prijevoznim sredstvom se koriste, tko im radi društvo na tim putovanjima, što im je važno prilikom odabira turističkog odredišta i koje bi vrste aktivnosti odabrali, te na koji način se o svemu tome informiraju.

Ispitanici imaju naviku putovanja jednom do tri puta godišnje (68%), pri čemu u prosjeku putovanje traje 6 dana, pri čemu se potroši oko 166,93 kuna dnevno po osobi. S obzirom da većina na putovanje ide s obitelji (60,5%), pretpostavlja se da bi dnevna obiteljska potrošnja po putovanju iznosila cca 400,00 kuna³². S aspekta razvoja ekoturizma, negativna je činjenica da ispitanici u vrlo malom postotku koriste javni prijevoz za putovanje, dok 83,6% koristi automobil. Najčešći izvor informiranja o turističkim sadržajima i aranžmanima ispitanici nalaze na internetu (48,1%), što je potvrdilo istraživanje i na projektu INVEST-PRO. Drugi izvor informiranja je tzv. usmena predaja »od usta do usta« od prijatelja/

Grafikon 3. Koliko puta godišnje putujete s ciljem da na taj način provedete slobodno vrijeme?
Izvor: anketa projekta ECOTOP

32 Trošak putovanja za majku, oca i određeni postotak za dijete.

rodbine odnosno prijašnjih posjetitelja destinacije (26,0%). Sažetak navedenog prikazano je u grafikonu 3.

Za razvoj turizma Koprivničko-križevačke županije, a posebice razvoj turizma kroz marketinške oblike, vrlo važne su ocjene dobivene za elemente koji su presudni za odabir turističke destinacije (tablica 3.). Prije svega najveći utjecaj ipak ima cijena. Zatim, ispitanicima je vrlo važno da odabrano odredište nudi priliku za opuštanje, da bude smješteno u lijepoj prirodnoj okolini sa svježim zrakom te da omogućava razonodu, što su varijable koje naslućuju potencijale za razvoj ekoturizma. Elementi koji su ocjenjeni kao manje važni su nužnost da turističko odredište bude blizu mjesta stanovanja i nužnost da odredište bude smješteno u ruralnom području što čini »paradoks« s obzirom da spomenuti važni elementi karakteriziraju upravo ruralno područje. Međutim, to se može opravdati možebitnom nejasnoćom postavljenog pitanja, pa se pretpostavlja da su ispitanici mislili na nužnost samog noćenja u ruralnom području, no to je predmet daljnjih istraživanja. Rangiranje važnosti za odabir odredišta može poslužiti budućim turističkim promocijskim aktivnostima.

Ima povoljne cijene	4,27
Nudi Vam priliku za opuštanje	4,25
Da bude u lijepoj prirodnoj okolini	4,11
Omogućava Vam razonodu	4,09
Svježi zrak	4,08
Nudi aktivan odmor	3,88
Proširuje znanja, educira	3,66
Pogodno je za obiteljski izlet	3,65
Daleko je od grada i prometnih gužvi	3,20
Mjesto je okruženo tišinom	3,19
Osigurava dostupnost Internetu	3,17
Da tamo postoje životinje	3,10
Postoji mogućnost upoznavanja s rukotvorstvom, lokalnim proizvodima, tradicionalnim obrtima ...	3,03
Nalazi se u ruralnom području	2,80
Da bude u blizini Vašeg mjesta stanovanja	1,69

Tablica 3. Ako putujete ili biste putovali, koliko je važno da odabrano turističko odredište ima sljedeće karakteristike:
Izvor: anketa projekta ECOTOP

Također, za razvoj turizma u marketinškom smislu vrlo važni su odgovori ispitanika na pitanje o vrstama aktivnosti provođenja slobodnog vremena bi ispitanici najradije izabrali, gdje je 35% ispitanika odgovorilo da bi željeli posjetiti nacionalne parkove, parkove prirode, istraživati ljepote prirode, 25% bi najradije išlo na more, a 21% ispitanika bi posjetili velike gradove. S obzirom na visok postotak odabranih »neekoturističkih aktivnosti«, trebalo bi bolje promovirati sve oblike kontinentalnog turizma s naglaskom na ruralna područja.

5. 3. Ekoturističke varijable kroz grafički prikaz

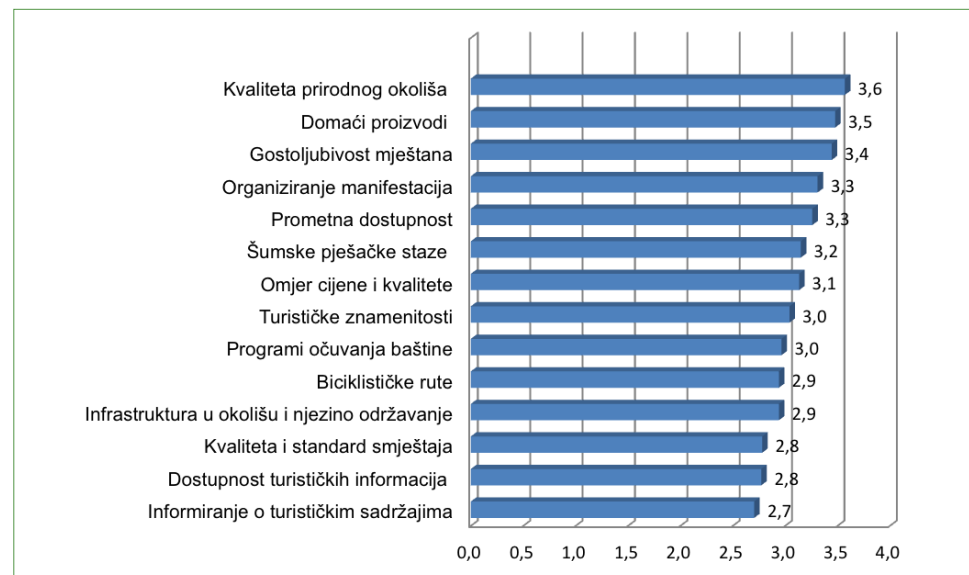

Shema 2. Osnovne asocijacije ispitanika prilikom spominjanja termina »ekoturizam«

Sadržaji	Ocjena*
Pješačenje	3,3
Sajam domaćih proizvoda	3,0
Vožnja biciklom	2,9
Druženje sa životinjama	2,9
Posjet oglednoj farmi	2,3
Seoski smještaj	2,1
Poučne staze	2,0
Škola u prirodi	2,0
Obilazak pećina	1,9
Park sa divjim životinjama	1,9
Rukotvorstvo	1,8
Pustolovni park	1,7
Jahanje	1,5
Najam kuće	1,5
Kanuing / rafting	1,4
Šumska željeznica	1,4

Tablica 4. Učestalost korištenja sadržaja/ aktivnosti vezanih za agroturizam

*
 1 = nisam provodio;
 2 = probao sam
 3 = jednom godišnje
 4 = više puta godišnje
 5 = redovno (mjesečno, tjedno)

Graf 4. Zadovoljstvo karakteristikama u Koprivničko-križevačkoj županiji koje utječu na razvoj ekoturizma*
 *1 = u potpunosti nezadovoljan; 2 = nezadovoljan; 3 = niti zadovoljan, niti nezadovoljan; 4 = zadovoljan; 5 = u potpunosti zadovoljan

6. REZULTATI ISTRAŽIVANJA - INTERVJU

6. 1. Studije slučaja - Đurđevac

Obiteljsko poljoprivredno gospodarstvo (OPG) PUŽ - Glogovec

OPG Puž nalazi se u Glogovcu na pitomim obroncima Bilogore. Za sad je zaposleno samo dvoje ljudi. Osnovan je 2008. Bavi se u prvom redu vinskiim turizmom, djeluje u sklopu udruge vinara Fran Galović. Ima izgrađenu i registriranu kušaonicu te povremeno ugostuje grupe. Također želi proširiti kapacitet ne bi li se mogle pružati i ugostiteljske usluge, u prvom redu hrana, a što vrlo često pitaju gosti kada dođu na imanje.

Promotivne aktivnosti koje se provode su uglavnom vezane za Udrugu vinara Fran Galović preko koje dolazi većina sadašnjih gostiju. Raspoložu s Facebook stranicom gdje oglašavaju aktivnosti i proizvode. Tamo se nalazi broj mobitela i e-mail adresa i zna se dogoditi da po neki put ljudi tako nazovu ili naiđu. Razmišljaju o izradi web stranice. Također često

nastupaju po izložbama vina ili lokalnim turističko-eno-gastro manifestacijama.

S obzirom da je vlasnik ujedno i ljubitelj prirode, on smatra da je najveća ekološka vrijednost koju promiče nezagađena priroda Bilogore koja se može prezentirati gostima i koja može biti važan faktor u osvješćivanju ljudi u vezi ekoloških tematika.

Vežano za razvoj infrastrukture, za sada su uređeni putevi i ceste, a u planu je i vodovod. Od konkretnih financijskih potpora za ulaganje u turističke aktivnosti ne postoji ništa. Jedino su podržavani na različitim manifestacijama u smislu da im je omogućen prostor i plaćen trošak nastupanja.

Glavni problem su financije, a drugi problem je nedostatak nekakve vizije ili strategije koju bi trebala razvijati općina vezano za razvoj ovog ovdje vinskog turizma.

Od početka, vlasnik uglavnom investira vlastita sredstva, i još se ne želi obratiti banci. U tom pogledu su napravljeni i opremljeni podrum, nasad, a htjeli bi se i dalje širiti.

Da bi bilo moguće širenje, potrebna je i potpora općinskih vlasti, ne toliko direktno s novcima, već kroz razvoj turističkih programa, planova kao i promociju svega onoga što može pružiti turistu. I to zato jer bi bilo jeftinije da ona osmisli nekakvu turističku promociju svega što se nudi, nego da se idemo u takav posao pojedinačno.

U skoroj budućnosti se žele registrirati kao objekt za pripremanje hrane, tako da se gostima koji dolaze u kušaonu može ponuditi domaća hrana, a ozbiljno razmišljaju da to sve bude eko, odnosno domaće, zdravo i starinsko.

Planiraju primati grupe po najavi, čak možda i pojedince, nuditi im za početak vino i hranu. Također, susjed je pčelar, pa bi mogli i nuditi njegov med i proizvode od meda.

Do sada nije bila korištena nikakva potpora od strane Ministarstva za poboljšanje ponude, kao niti od strane Županije. Također, nisu se prijavljivali na nikakve međunarodne projekte.

Prema izjavi vlasnika, turistička struktura je loša jer nisu interesantni županijskoj turističkoj zajednici niti gradskoj, a u općini ne postoji turistička zajednica, pa bi trebalo nešto osmisliti što bi djelovalo na općinskoj razini u smislu funkcioniranja TZ.

OPG Karlovčan - Brodić/Ferdinadovac

S obzirom da su vlasnik i supruga u stalnom radnom odnosu u Strukovnoj školi u Đurđevcu, službeno nema stalno zaposlenih. Inače u radu OPG je aktivna cijela obitelj, otac, majka, dva sina i djed. OPG Karlovčan posluje u zadnjih 5 godina. S obzirom da je jedna od glavnih aktivnosti i ponuda hrane, namirnice nabavljaju uglavnom lokalno, odnosno u okolnim selima.

Vezano za marketinške aktivnosti imaju web stranicu i letak s osnovnim informacijama o ponudi, kao i kontakt broj i elektroničku kontakt adresu. Osobito važnim smatraju promociju usmenom predajom. Praksa je pokazala da upravo takav odnos prema gostu privlači dvostruko više novih gostiju. Imidž njihovog imanja ovisi o doživljenom iskustvu posjetitelja.

Što se tiče ekoloških vrijednosti, u njihovom poslovanju prvenstveno promiču ekološku hranu lokalnog porijekla, iz vrtova susjeda i rodbine i izuzetno očuvan krajolik i prirodu uz Dravu.

Aktivnosti vezane za promociju baziraju se za sad na web stranici i na usmenoj predaji. Glavni elementi turističke ponude uz spremanje domaće hrane su i vožnja brodom po Dravi, za što su kupili i opremili brodić, zatim etno igre, pješačenje, vožnja biciklom, izleti skelom preko Drave, organiziranje rođendana, krstivki, raznih proslava i slično.

Općina Ferdinandovac ulaže u izgradnju vodovoda, popravljajući ceste, a što je iz perspektive OPG-a najzanimljivije je to da uređuje i popravljajući skelu preko Drave pa će tako biti moguće komunicirati i s prekograničnim područjem u Mađarskoj, odnosno Vizvarom, te na taj način proširiti turističku ponudu na prekogranično područje s jedne strane, kao i stvoriti novo emitivno tržište. Veza između dviju obala Drave je nekad postojala, a sada je prava prilika da se ona obnovi, pogotovo znajući da na području Vizvara postoji manjinska hrvatska samouprava odnosno dobar broj Hrvata.

Osnovni problem u funkcioniranju OPG-a Karlovčan je taj da sve moraju raditi sami, pronalaziti goste itd. jer ne spadaju pod TZ Đurđevac a u Ferdinandovcu nema turističke zajednice.

U vezi skorog budućeg razvoja rade na razvoju smještajnih kapaciteta i to na način da renoviraju staru kuću u sklopu imanja u stilu tradicionalne arhitekture podravskog kraja. Uglavnom, kao i sve do sada, sve financiraju sami jer se ne usude baš samo tako ulaziti u odnos s bankama. Konkretno, plan je napraviti smještajni kapacitet sa 20-30 kreveta.

Vlasnici svoj vid bavljenja turizmom opisuju kao ruralni-eko-etno turizam, a vizija im je da se sva njihova djeca nakon završenog školovanja aktivno uključe u obiteljsko bavljenje turizmom.

Od strane Ministarstva turizma koristili su nepovrata sredstva od 30.000 kuna za uređenje sanitarnih uvjeta i na taj način uredili sanitarni čvor i kuhinju na imanju.

Županija im je svojedobno dala 5.000 kuna za potporu u organizaciji likovne kolonije koja se održava u Brodiću na njihovom imanju, dok ih lokalna zajednica za sad nije nikako financijski podržala.

Još uvijek se nisu prijavljivali na međunarodne projekte, ali ozbiljno razmišljaju o tome.

Vezano za strukturu institucija za razvoj ruralnog turizma, prema mišljenju ispitanika ona je slaba i pristrana. Naime, vlasnici naglašavaju da Ministarstvo turizma u pogledu razvoja kontinentalnog ruralnog pa tako i ekoturizma uopće ne ulažu u Podravinu, već se investiranje usredotočuje na neka druga područja.

Sveta Ana

Nositelji turističke aktivnosti u selu Sveta Ana nedaleko Đurđevca (na samim obroncima Bilogore) su Društvo športske rekreacije Sv. Ana i Udruga žena Svetojanke. Sveta Ana nalazi se između Đurđevca i Šemovca. Društvo športske rekreacije Sv. Ana osnovano je 2006. i ima 20 aktivnih članova, dok je Udruga žena osnovana 2001. i njih je oko 10-tak.

Glavni događaj u Sv. Ani je manifestacija Dani Sv. Ane koja obuhvaća vjerske dane, dane zlevanke, prošćenje, likovnu koloniju, turnir odbojke u pijesku, križni put na Cvjetnicu, itd. Sve ove aktivnosti oglašavaju se na radio-stanici i isto tako rade se plakati koji se onda postavljaju po cijeloj Podravini (od Kloštra do Koprivnice).

Generalno, planirajući buduće događaje vezano za razvoj turizma, predstavnici spomenutih udruga bi voljeli da se u selu u ova sva događanja uključi i privatni sektor, tj. postojeći OPG-ovi pa na taj način da se inicira ugostiteljski segment koji za sada ne postoji. Također, na taj način razmišljaju i o razvoju smještajnih kapaciteta.

Predstavnici spomenutih udruga u Sv. Ani koji su nositelji turističkih aktivnosti smatraju da je najveća ekološka vrijednost njihovo kukuruzno brašno od domaćeg kukuruza mljeveno na vodenici u selu koja je stožerna turistička atrakcija i objekt. K tome dodaju i ukupno starinsku hranu, izvor vode i potok Svetojančan. Prema mišljenju predstavnika Sv. Ane obilježja eko turizma su još i čista voda, susret s prirodom, tišina, mir i duhovni mir.

Glavna turistička ponuda u Sv. Ani gostima koji dolaze cijelu godinu, ne samo u doba manifestacija, jesu aktivni odmor jer raspolažu sa skijalištem, sanjkanje zimi, vidikovac, planinarske staze, poučne staze, stari mlin, stari strojevi koji su se nekad koristili kod žetve i vršenja žita itd.

Lokalna samouprava i Županija uključila je predstavnike sela u sudjelovanje na Eko-etno sajmu gdje predstavljamo županiju kroz prikaz starih običaja. Grad Đurđevac ih je podržao financijski kroz obnovu vodenice i skijališta.

Problemi s kojima se bore su neuređene ceste i kanalizacija koje za sad nema a prijeko je potrebna. Pa zato, treba poboljšati infrastrukturu: ceste, kanalizaciju, mrtvačnicu i smatraju da bi se to sve dalo kroz buduće EU projekte.

Za turističke projekte u Sv. Ani do sad je dobiveno od Ministarstva turizma 10.000 kn za obnovu dreša, odnosno za nadstrešnicu za ciganjske čerge 20.000 kn. Županija je financirala i postavila smeđe table, odnosno smeđu signalizaciju. Od grada Đurđevca su dobili materijal za obnovu mlina.

Za sad nisu sudjelovali ni na jednom projektu, ali postoje planovi da nas preko Grada Đurđevca uključe u neki od njih.

OPG Kandučar

OPG Kandučar posluje šest godina s ciljem razvoja tradicionalnog podravsko-bilogorskog turizma. Aktivno je zaposleno 2 ljudi. Robom se opskrbljuju lokalno i iz vlastite proizvodnje. Od marketinških aktivnosti najjači alat im su društvene mreže, odnosno Facebook, ali isto tako surađuju s TZ u Đurđevcu i ŽTZ.

Ekološke vrijednosti koje zastupaju su život i boravak u prirodi, zdrava hrana, svježi zrak, polagan tempo života, odmor van gradske vreve i žurbe gdje svi osjeti uživaju.

Svojim gostima nude najam konja za jahanje, pony konja za najmlađe, bicikl, badminton reketa ili samo šetnju, roštilj i peku, radionicu za upoznavanje sa pčelarstvom, prezentaciju i upoznavanje s uzgojem zaštićene pasmine kokoši Hrvatica, aktivnu pomoć u skupljanju plodova prirode (voćnjaci, vinogradi) te raznog šumskog voća, kušaonu bijelog i crnog vina kao i rakija šljivovica, višnjevca, orahovca te raznih voćnih rakija, konzumiranje sezonskog voća i povrća i dobro poznavanje lokacija za branje gljiva.

Kroz sudjelovanje u LAG-u Podravina otvaraju se mogućnosti za razvoj infrastrukture a isto tako Grad Đurđevac dosta ulaže po tom pitanju.

Problemi s kojima se suočavaju su kako dobiti stalnog gosta, a problem je u oscilacijama s obzirom na godišnja doba, ali i problem vikend gostiju, tj. manjak gostiju preko tjedna.

Od objekata imaju izgrađenu i adaptiranu »vinogradarsku kuću« koja je renovirana kao ruralna kuća za odmor za maksimalno 4 osobe.

Očekuju puno od EU fondova u prvom redu preko angažmana i aktivnosti unutar LAG-a Podravina.

Njihova vizija je proširiti postojeći smještajni kapacitet kroz aplikaciju na različite programe bilo Ministarstva turizma ili EU fondova i na taj način postati prepoznatljiv brend Đurđevačke Podravine na širem nacionalnom području.

Godine 2012. natjecali su se na natječaj Ministarstva turizma za Program poticanja razvoja turizma na turistički nerazvijenim područjima u 2012. te im je bilo odobreno 50.000

kn za uređenje tradicijske klijeti za ruralni turizam, Čepelovački breg, Đurđevac.

U pogledu daljnjih mogućnosti financiranja i razvoja postojeće turističke ponude očekuju prijavu na EU fondove za razvoj ruralnog turizma u okviru sudjelovanja u LAG Podravina.

Obiteljsko gospodarstvo Josipa Generalića Đ Hlebine

Obiteljsko gospodarstvo Josipa Generalića kao takvo funkcionira jako puno godina, no u ovoj formi počinje s djelovanjem 2007. godine. Na gospodarstvu trenutno nema prijavljenih zaposlenih osoba. Cilj gospodarstva je očuvanje slikarske baštine Ivana i Josipa Generalića kao i očuvanje narodne baštine hlebinske Podravine općenito.

Od marketinških aktivnosti može se spomenuti da imaju web stranicu, tiskali su letak, surađuju sa županijskom turističkom zajednicom i sudjeluju na raznim turističkim manifestacijama po Podravini i šire itd.

Ekološke vrijednosti koje promiče gospodarstvo su život i rad na selu, čisti zrak, domaća hrana i povratak u prirodu kroz život na selu.

Gospodarstvo nudi posjetu Staroj kući u kojoj je živio i stvarao Ivan Generalić, galerije Josip Generalić, ateljea i etno kuće »Janičina hiža« koja vraća posjetitelje u život Podravine na početak XX. stoljeća. Uz to na prostranom dvorištu gospodarstva u sjeni lipe, borova i breze posjetitelji mogu pronaći mir za odmor i okrpju uz domaću podravsku hranu i pića. Također raspolažu s ogromnim voćnjakom u kojemu se nalaze starinske sorte voćaka.

Problemi s kojima se susreće gospodarstvo su ti da si moraju sami dovesti goste, tj. turističke agencije i turističke zajednice su dosta inertne u tom pogledu.

Vlasnica gospodarstva se školovala na način koji će gospodarstvu omogućiti da se vrlo skoro počnu baviti spremanjem domaće i ekološke hrane što apsolutno nedostaje ovom dijelu Podravine i Hlebinama kao vrlo važnoj turističkoj točki, imajući na umu da veliki broj turista dolazi bilo u Muzejsku galeriju ili galeriju Ivana i Josipa Generalića i da pri tom nema adekvatnog mjesta za popit piće, a kamo li pojest nešto domaće i ukusno.

Gospodarstvo se u budućnosti kani razvijati u smjeru prvenstveno kulturnog (galerijskog) turizma, ali i ugostiteljskog s jasnim naglaskom na etno, odnosno domaću hranu koja se bazira na ekološkoj, domaćoj hrani sa vrtova lokalnih poljoprivrednih gospodarstva iz Hlebina i bliže okolice.

Županija povremeno nepovratno financira gospodarstvo kroz pomoć u organizaciji pojedinih kulturnih događanja u Hlebinama i drugdje. Lokalna zajednica, odnosno općina pomaže ali samo u vidu obnove ili razvoja infrastrukture, kanalizacija, voda, ceste.

Za sada se gospodarstvo nije apliciralo na međunarodne projekte, ali čeka partnere s kojima bi mogli aplicirati kao i potporu institucija koje već provode takve projekte pa imaju velikog iskustva kod apliciranja i provođenja istih.

Problem lokalnih turističkih struktura, kako županijsk tako i koprivničke turističke zajednice je taj da su previše su orijentirane samo na galeriju u Hlebinama i valjda radi toga izostaje izdašnija potpora gospodarstvu, a što smatraju velikom nepravdom.

6. 2. Studije slučaja - Koprivnica

Seljačko domaćinstvo Jastrebov vrh

Seljačko domaćinstvo obitelji Nemeć nalazi se na prvim obroncima Bilogore, 5 km od središta grada Koprivnice. Domaćinstvo je smješteno na osam jutara površine koja je u potpunosti namijenjena svakom dragom putniku namjerniku željom netaknute prirode, šetnje plodnim poljima ili debelim hrastovim ili kestenovim šumama. Gosti mogu uživati u prekrasnom pogledu, šetnjama prostranim imanjem, druženju s mirnim i pitomim domaćim životinjama u malom zoo vrtu gdje su smješteni kunići, razna perad, srne, jeleni lopatari, ovce, mufloni, a posebnu draž cijelom imanju daju prekrasni jastrebovi koji svojim letom zadivljuju goste. Djeca mogu jahati na poni konjima ili se igrati na igralištu pripremljenom za njih. Za dječje grupe organiziraju se i likovne radionice. Gostima na gospodarstvu pruža se mogućnost sudjelovanja u aktivnostima na gospodarstvu kao što je sušenje sijena, branje kukuruza, trešanja ili kestena. Okolica gospodarstva pogodna je za šetnje, planinarenje te vožnju biciklom. U blizini svakako treba posjetiti ostatke nekadašnjeg rudnika, selo naivne umjetnosti Hlebina i rodnu kuću Ivana Generalića.

Naši počeci datiraju negdje još od 2000. godine ali, ne u ovakvom obliku i ovakvom obimu. Prvo smo se počeli baviti proizvodnjom i prodajom povrća. S vremenom smo se dalje širili, sređivali, materijalno unaprjeđivali. Bili smo vodeći proizvođači zeljarica ovog kraja, ali zbog ove krize koja je sad i stranih lanaca jednostavno smo morali to prekinuti. Smanjili smo to na minimum tako da je ostalo za naše potrebe i za potrebe ovog tu doma-

ćinstva. Već 2005./2006. na nagovor naših gostiju koji su k nama dolazili kupovati povrće, poslušali smo njihove prijedloge i počeli razmišljati o otvorenju seoskog turizma. Tako smo djelatnost poljoprivrede nadopunili i s ugostiteljskom uslugom. Tako smo 2007. registrirali ovo izletišta »Jastrebov vrh« i uz povrće krenuli smo s uzgojem peradi, kunića, janjadi. Unazad dvije godine u ponudi imamo i smještajne kapacitete tj. dvije dvokrevetne sobe. Od dodatne ponude za naše goste imamo uređen mail zoološki vrt sa domaćim i divljim životinjama. Imamo konje uz mogućnost jahanja, magarce, kuniće, raznu perad, muflone, jelene lopatare. Neke od ovih životinja uzgajamo i za potrebe pripremanja hrane tj. nudimo ih na našem jelovniku.

Naši gosti pretežito dolaze iz Koprivnice i okolice, a imamo i stranih gostiju koji koriste i uslugu noćenja. To su uglavnom gosti koji se žele odmoriti, uživati u prirodi, čistom zraku, miru i tišini. Kako sami kažu, bude se rano ujutro i otvaraju prozore kako bi čuli i uživali u »ptičjem orkestru«. U ovo zimi i rano proljeće nam se zna dogoditi da nam dolaze ljudi iz Dalmacije, Dubrovnika koji su u to vrijeme slobodni. Također nam dolaze i strani gosti koji daleko više uživaju u prirodi i svemu što ona nudi nego Hrvati. Gosti kod nas dolaze uglavnom na temelju usmene predaje, a nešto manje i preko turističke zajednice grada Koprivnice ili turističkih agencija.

Osim proizvodnje povrća i uzgoja domaćih životinja bavimo se i proizvodnjom raznih vrsta domaćih rakija i likera poput rakije od oraha, ploda bazge, višnje i ružinih latica. Pri tom koristimo sirovine s našeg imanja koje su ekološki čiste. Dosta beremo i ljekovito bilje i pripremamo za naše goste domaće čajeve npr. od bazge, mente i sl. koje obavezno nudimo uz jutarnji obrok najmlađim posjetiteljima koji dolaze organizirano na cjelodnevne izlete iz vrtića ili škola. Takvu proizvodnju mogli bi deklarirati kao čistu eko proizvodnju. Osim toga kod nas nikada nećete pronaći vreće od mineralnih gnojiva ili zaštitnih sredstava jer ih ne koristimo u našoj proizvodnji povrća.

Za naše goste smo uveli knjigu utisaka i dobivamo brojne pohvale. Hrana koju nudimo priprema se na tradicionalan način, prema starim domaćim receptima iz našeg podneblja. Izbjegavamo brzu hranu kao što je npr. pommes frites. Također vrlo često smo i animatori osobito kad su u pitanju najmlađi posjetitelji.

Iako sami dosta toga proizvodimo i stalno sadimo nove nasade voća i povrća ipak moramo dosta namirnica i kupovati zbog zakonske regulative iz područja hrane i sanitarne inspekcije. Na primjer, ne smijemo u svojoj ponudi koristiti naša domaća jaja koja su izlegle naše kokice koje žive i hrane se u skladu s prirodom, a ne na umjetan način. Trebali bi registrirati proizvodnju, udovoljiti svim standardima koje zakon odredi, a to nam nije isplativo.

Isto je i s proizvodnjom rakija i likera koje ne možemo prodavati jer bi ih morali markirati, a to nam nije financijski isplativo, već ih samo nudimo gratis, odnosno kao piće dobrodošlice. Osim toga, kupujemo osnovne kuhinjske namirnice kao što su sol, ulje, ocat i sl. tj. industrijske proizvode koje ne možemo proizvesti.

Što se tiče suradnje sa lokalnom samoupravom i nadležnim institucijama smatramo da nije baš zadovoljavajuća. Infrastruktura je loša, vidjeli ste kako nam je loša cesta. Putokaze smo sve sami napravili bez obzira što plaćamo razne doprinose, članarine i takse gradu i turističkoj zajednici. Ne smatramo da bi nam oni trebali financirati naše poslovanje, ali čak nas ni ne pitaju kako nam je. Uglavnom, svaki mjesec nosimo prijavu noćenja, plaćamo takse ali nemamo pravo prigovarati, odnosno ako i želimo dati kakve prijedloge ili primjedbe uglavnom ne dobijemo odgovore. Imali smo problema i sa registracijom svog objekta na koju smo čekali 2-3 godine. Oni koji rade u gradskim uredima i upravama uglavnom nam ne znaju pomoći, a osobito kad je u pitanju zakonska regulativa, pa se i tu moramo sami snalaziti. Osobiti je problem nastao prilikom pristupanja Hrvatske EU kada se u zakonu mnogo toga mijenjalo.

Jedan od problema koji bi mogla istaknuti je i suradnja sa turističkim agencijama koje rade organizirane izlete i pritom znatno podižu cijenu naših usluga. Npr. mi smo dali ponudu za posjet vrtićanaca našem imanju uz mogućnost jahanja i malog obroka (kličići, čaj, mlijeko) po cijeni od 30 kn, a agencija je formirala konačnu cijenu u iznosu od 140 kn po djetetu što je bilo preskupo i nismo uspjeli dogovoriti posao.

Također jedan od loših primjera suradnje je i s turističkom zajednicom grada kada smo 2011. godine svoju ponudu nadopunili noćenjem. Turistička zajednica nas je tražila neke slike da stave na svoju web stranicu, s obzirom da mi nemamo vlastitu, međutim još dan danas tih slika nema iako smo ih par puta podsjetili na dogovor. U međuvremenu smo mi već napravili i neka renoviranja u sobama.

Što se tiče budućih ulaganja u turizam to bi zahtijevalo znatna financijska sredstva, a problem je i zakonskoj regulativi i raznim administrativnim zahtjevima koji su uglavnom prekomplikirani. Tu bi se trebala malo više angažirati lokalna samouprava i nadležne institucije pa da pomognu malim poduzetnicima oko prijave na projekte i pri prikupljanju potrebne dokumentacije. Mi nismo do sada koristili nikakve fondove EU. Javili smo se na jedan nacionalni natječaj ali nismo uspjeli dobiti sredstva.

Bilo bi dobro kada bi se mali poduzetnici koji se bave sličnim ili istim oblikom ruralnog turizma udružili u neke udruge ili klastere. Na taj način bi mogli jedni drugima pomagati i međusobno se štiti, a također bi bili učinkovitiji u nastupu prema nadležnim institu-

cijama, tržištu, u marketinškim aktivnostima odnosno da imamo zajednički nastup prema tržištu jer smatramo da jedni drugima nismo konkurencija s obzirom da nas je malo i svatko od nas nudi neki svoj specifičan turistički ugođaj. Ja sam zatražila pomoć na županiji da nam pomognu oko organizacije. Složili su se da je to jako dobra ideja, obećali se javiti, ali od tada su prošle već dvije godine a da se nitko nije javio.

Jedan od problema kojeg smo svjesni je i slaba marketinška promidžba. Mi baš nemamo vremena a i dovoljno znanja da to napravimo na najbolji način. I tu bi nam dobro došla pomoć sa strane. Vjerujemo da bi tada sigurno imali više gostiju, a osobito veći broj noćenja.

Sunčano selo

Na obroncima Bilogore, 7 km jugozapadno od središta Koprivnice, u selu Jagnjedovec, nalazi se Sunčano selo. Jedinstveni spoj bogatstva tradicije i suvremenih mogućnosti odmora i rekreacije, selo je idealno za boravak djece i mladih, obiteljski odmor i razonodu starijih posjetitelja. Na prostoru veličine 30 000 m², selo je izgrađeno u tradicijskom stilu podravsko-prigorskog kraja. Mir i podsjećanje na minula vremena ili aktivni odmor u prirodnom okolišu, uz gastronomske podravske užitke ili jednostavni obrok od domaćih namirnica, užitak je za sva osjetila. Posebnost gospodarstva je velika zbirka alata i radionica starih zanata (kovački, kolarski, postolarski, kotlarski, bačvarski, užarski, stolarski) kao i tkalačka radionica i mali muzej uporabnih predmeta u seoskom domaćinstvu. Posjeduju također i veliku zbirku ručnika i drugih uporabnih platnenih predmeta, kao i zbirku strojeva i alata za obradu zemlje i uzgoj i preradu žitarica i drugih kultura. Gosti na gospodarstvu mogu sudjelovati u radu u vrtu i voćnjaku, sakupljanju plodova u šumi, brizi o domaćim životinjama, koristiti dva dječja igrališta i mali bazen. Okolica gospodarstva raj je za šetnju s jednom poučnom stazom, mogućnošću izleta do najvišeg vrha Bilogore koji se nalazi na oko 3.5 km udaljenosti i vožnju biciklom u prirodi. U selu vrijedi posjetiti crkvu Sv. Andrije i seoska dvorišta s malim životinjama.

Sam objekt »Sunčano selo« je nastao ne iz neke početne namjere da bude turistički objekt, nego je bio produžetak naših aktivnosti kluba za učenje engleskog jezika koji je na tom prostoru želio održavati svoje ljetne aktivnosti. Međutim, kada smo krenuli u osmišljavanje ovog programa, onda smo zapravo shvatili da se želimo raditi neki objekt, odnosno ne objekt nego jedan prostor koji će biti građevinski, tradicionalan koji će uključiti neke naše hobije sa nekakvim našim opredjeljenjima. Dakle, moj suprug silno se mnogo bavi drvom i tradicionalnim graditeljstvom kao hobbijem, osim toga jako je potaknut da čuva tradicional-

no graditeljstvo koji u našem prostoru ubrzano nestaje. Dakle u našim selima, tradicionalne seoske kuće nestaju zamjenjuju ih ružne velike kuće koje nemaju nikakve veze sa našom graditeljskom tradicijom. Budući da je on došao iz dugoselskog kraja gdje je bilo mnogo drvenih kuća, odlučio je preseliti neke drvene objekte na ovaj prostor i mi smo u periodu od nekih 15 godina napravili selo. Radi se o nizu objekata koji su neki smještajni, neki su radionice, jer on neprekidno nešto popravlja i radi, a neki su naprosto štaglji u kojima se čuvaju izlošci tako da imamo jednu ogromnu etnografsku zbirku i oni koji su je vidjeli tvrde da je najveća u Podravini. Nemamo se namjeru s nikime natjecati, ali to je zbirka od nekoliko tisuća predmeta vezanih od alata 7-8 starih zanata preko predmeta koji su se nekad koristili u kućanstvu preko tekstila, ručnika i sl. Kada smo krenuli sakupljati tu starinu, zapravo smo otkrili koliko to vrijednost ima za nas.

U međuvremenu smo registrirali prostor kao noćenje sa doručkom, dakle kao prenoćište, budući da je to bio jedini segmentu u koji samo se mogli uklopiti, budući da nismo mogli mijenjati kuće koje smo postavili ili obnovili onakve kakve su bile. Dakle sa niskim stropovima, sa određenim uvjetima koji su zadovoljavali uvjete stanovanja u određenom vremenu, a sada ih nismo htjeli mijenjati već smo željeli da ostanu takve tradicionalne kao nekad. Kroz sve to skupa smo zapravo razvijali neku svoju ideju da to bude prostor koji će čuvati ta neka tradicionalna obilježja, ali i istovremeno učiti one koji se tu nađu o prošlosti i tradiciji. Tako da smo i svoju ponudu hrane usmjerili prema tradicionalnoj kuhinji, a budući da smo se cijeli život bavili nekom ekologijom što uvijek stavljam u znakove navoda jer mi nismo neki ekolozi, mi smo zapravo amateri na koji smo se način usmjerili svoj život i svoje razmišljanje. Uveli smo neke nove recepte, dakle preradili smo stare recepte i unijeli u svoj jelovnik. Puno kuhamo kaše, povrće, cijelu jednu priču smo osmislili gdje onda svojim gostima nudimo takozvanu domaću kuhinju. Prošle godine smo imali jednu radionicu koju je organizirao muzej grada Koprivnice gdje se htjelo vidjeti što je to zapravo podravska kuhinja. I nije se došlo do nekog određenog rezultata, ali tu je bilo nekih 50-tak ili 60-tak recepata koji su se nudili i bazirali na tradicionalnim namirnicama koji su se uzgajali na samom seoskom domaćinstvu, bilo da se radi o nekom povrću ili o nekoj vrsti zrnja, kašama ili o žitaricama. Dakle, radimo ono što mislimo da je na neki način povezano sa tradicijom, i ujedno koliko je to moguće njeujemo taj ekološki dio. Osmislili smo jednu stazu kroz šumu kroz koju prolazimo sa svojim sudionicima naših ljetnih programa. Imamo jednu biciklističku stazu koja je u blizini, koja se može obići, idemo brati gljive, idemo brati ljekovito bilje i sl. Dakle to su sve neki podprogrami koji ovise o našoj trenutnoj raspoloživosti, jer mi nemamo taj prostor na raspolaganju cijele godine. On ne radi kao prenoćište cijele

godine, nego samo kroz topliji dio godine, a onda aktivnosti planiramo prema vremenu u kojem se dovijaju i raspoloživosti prirodnih resursa u to vrijeme i naravno prema strukturi gostiju. Unutar kluba imamo troje zaposlenih, od kojih se jedna osoba najviše bavi održavanjem ovog prostora.

Što se tiče pripreme hrane, nažalost, ja mislim da pravog ekološkog uzgoja kod nas nema. Puno namirnica uzgajamo sami na vrtu. Čak smo jedne godine imali radionicu permakulture pa su nam onda ti polaznici sugerirali kako da posložimo vrt, kako da ga postavimo, malčiramo i dr. Nastojimo da se održi ili da je na takvom terenu gdje brzo ode voda, pa smo malčiranjem spriječili da se razvije korov, ne koristimo nikakva kemijska sredstva koliko god je to moguće npr. zlatice na krumpiru sami skupljamo kao nekad. Jedino što mogu reći da koristimo namirnice lokalnih proizvođača voća i povrća, ali ne mogu garantirati da su one potpuno ekološki uzgojene. Nastojimo kupovati od žena u selu, kad je bilo moguće kupovali smo med sir i mlijeko od malih lokalnih proizvođača, ali krava sad više nema pa sad mlijeko kupujemo sa velikih farma. Naime mi kad imamo grupe, nikad ne nudimo kupovne sokove, npr. imamo proizvođača jabučnog soka iz Kozarevca od kojeg kupujemo prirodni jabučni sok. Dakle, na našem meniju je prirodni jabučni sok. Nažalost, imate posjetitelja koji odmah pitaju imate li Coca-cola. Naprosto kažemo da nemamo i to je to.

Ovo čime se bavimo mogla bih reći da je to nama još uvijek na neki način hobi. Nismo orijentirani da to bude isključivi izvor prihoda jer mi osjećamo da nas to osiromašuje, pa stoga nam i marketinška promocija baš i nije najbolja.

Naše programe prodajemo preko agencija jer sada ne možete direktno raditi sa vrtićima i školama što mi je žao. Dječji vrtići dolaze k nama na izlete na neki način tradicionalna suradnja, oni donesu svoju hranu, a mi im ustupimo svoj prostor, jer imamo i dječje igralište sad drvenim spravama za igru. Na našem prostoru se druže, a i veseli me što dolaze škole i vrtići na takozvanu nastavu u prirodi, Dane kruha i druge tematske izlete.

Iako su nam posjetitelji većinom djeca ipak razmišljamo o tome da osmislimo neke aktivnosti i za stariju populaciju, penzionere i sl. Imali smo pokoji organizirani izlet penzionera od strane turističke agencije, izletnike iz inozemstva koji su nas posjetili i rekli da bi vrlo rado k nama ponovo došli. Mislim da je to jedan segment koji u koji u svakom slučaju treba ulagati dalje.

Javljali smo se i na neke projekte o kulturi jer smo radili zbirke i neke predmete iz naše zbirke katalogizirali i predstavljali javnosti. Tu smo dobili neku malu pomoć lokalne samouprave jer smo htjeli da se vidi ta jedna kulturna dimenzija koju njeujemo.

Stalno imamo nekih novih ideja. Mislim da cijela ta priča ide u dobrom smjeru da

smo puno toga naučili što možemo dodatno oplemeniti nekom novom ponudom, nekim novim sadržajima. U planu nam je izrada još nekih drvenih igračaka, po mogućnosti jednu radionicu gdje bi djeca sama izrađivala igračke, kućice za ptice, za bubamare i sl. To zahtjeva daljnje ulaganje u sigurne strojeve i alate koji su osigurani da se djeci ne bi nešto dogodilo. Isto tako u ponudu bi uključili aktivnosti obrade zemlje jer se i u vrtu može dosta toga vidjeti i naučiti. Možda jednog dana napravimo i programe vezane uz tradicionalnu kuhinju, pa da imamo tikvijade, odnosno da možemo ponuditi proizvode od tikva ili dane tikve gdje bi predstavili naše recepte od tikva, isto tako neke radionice uz stare alate koje imamo i sl.

Za sada nismo član nikakve udruge ili klastera. Ne znam da li toga ima na ovom području. Prošli smo jedan program koji je bio iz nekog predpristupnog fonda financiran, ne sjećam se više točno, al mislim da se zvao se »Panonski turizam« i okupio je ljude različitog profila koji ili su se planirali baviti turizmom ili se već bave. Tako smo upoznali ljude u našoj sredini od kojih kupujemo vino i druge proizvode ili ih preporučamo dalje. To je sada jedna mala grupa ljudi koja se međusobno poštuje i koja razmjenjuje svoja iskustva, ali nismo formalno organizirani jer bi to opet trebao netko voditi i u to bi ponovo trebalo uložiti puno vremena, a mi to nemamo. Kada smo završili s projektom »Panonski turizam« imali smo ideju da se udružimo i onda se ispostavilo da svi ljudi koji su tu obuku završili imaju toliko posla da bi sad netko rekao idemo se sad skupiti, a nitko nije imao interes skupljati te ljude oko sebe formalno nego smo neformalno povezani. Ušli smo u jednu asocijaciju konjičkog turizma, budući da imamo konja kojeg doduše ne jašemo, ali imamo u planu kupiti neke male konje za jahanje. Međutim ljudi koji se bave konjima sudjeluju na našim organiziranim manifestacijama poput »Jagnjedovačke legende«. Sada razmišljamo da povežemo te programe, i tako oplemenimo i njihovu i našu ponudu.

Jako je malo ugostitelja ili seoskih domaćinstava koji se bave nekim oblikom turizma na ovom našem području. Mi smo sa našom turističkom zajednicom grada Koprivnice osmišljavali mrežu biciklističkih staza i imamo oko 70-ak kilometara staza koje vode oko Koprivnice, vraćaju se, prepliću se. Nažalost, na cijelom tom potezu imate samo dva ugostiteljska objekta, a ljudi bi pojeli i popili nešto, otišli na večeru, stali s biciklom, vidjeli nešto. Ima se što vidjeti ali vi imate turističku kuću koja je zatvorena jer im nije u interesu da netko tamo sjedi i čeka da se turisti tamo pojave. Neće vam doći turisti ako nemate ništa, a opet moraju doći da bi to što imate bilo isplativo. Dakle treba vidjeti od čega krenuti. Mi smo krenuli od uređenja biciklističke infrastrukture vidjet ćemo sad što će uz to biti u ponudi.

Najveći problem s koji smo se do sad sretali je bio zakon. Kako se naći, kako krenuti, kako legalizirati taj svoj posao, kako se u tu kućicu nekako ugurati. Kad smo gradili taj pro-

stor, kad smo ga uređivali bilo nam je rečeno da će se zakonska regulativa formirati, da će se ići prema osmišljavanju tog zakonskog ruralnog turizma, te neke ruralne ponude. Kad smo trebali registrirati objekt postavilo se pitanje koliko vam je visok strop i kad smo rekli 2,40 rekli su nam da ne može ispod 2,70. Dajte podignite strop. Kako? To su kuće građene 1920. Kako? Dakle ja ako hoću ići u seosko domaćinstvo ja ne idem u kuhinju koja je obložena perivim površinama, metalom, koja miriši na hotel. Ja hoću biti u autentičnom prostoru. Mi smo žrtvovali neku drugu kategoriju jer smo htjeli ostati autentični. Omogućili su nam da to napravimo ali nakon jako puno muke. Ono što ja zapravo želim vidjeti da oni koji se bave profesionalno gospodarstvom da omoguće, da daju potporu poduzetnicima koji u takvu ideju krenu, a ne da kažu evo vam zakon pa ga pročitajte i u njemu se nađite.

Ja mislim da je naš turizam još uvijek jako nerazvijen zato što zapravo nismo svjesni i nismo uvjereni u to da imamo nešto vrijedno. Mi smo još uvijek pod utjecajem toga da nemamo more ili skijalište. Nikad ne gledamo što imamo nego ono što nemamo i tu se uvijek osjećamo manje vrijednim. Ja tvrdim i godinama uvjeravam ljude da je rijeka Drava najvrijedniji naš prirodni resurs, što konačno i postoji u planskim dokumentima. Znam da je u županijskim strategijama rijeka Drava na prvome mjestu. Nažalost ljudi kojima sam to pokušala prenijeti i uvjeriti ih u to i koji su započeli s nekim oblikom turizma na ili uz Dravu nisu opstali jer se ta ponuda nije dobro oformila i nije na neki način obuhvaćala cijeli paket. Tako da, budući da turista nije bilo ljudi to više nisu radili. Ali prije svega sada vidim mogućnost u ovom biciklističkom turizmu, u povezivanju tih naših malih turističkih ponuda u razvoju uz ove turističke magistrale i turističke staze koje gradimo i osmišljavamo, naravno da tu treba još puno programa, ali bitno je na neki način napraviti i katalog toga što je to ekološki vrijedno u našem kraju. Mi smo se orijentirali na tu tradiciju jer mislimo da je to bitno, jednako tako nastojimo djelovati održivo, dakle što više koristiti kišnicu, što manje smeća stvarati, više kompostirati. Dakle ono što i inače u životu radimo i način na koji živimo i razmišljamo tako smo na neki način te principe uveli i u svoje poslovanje. Rekli smo ne plastici, nema plastičnih tanjura i čaša. Nastojimo ta neka svoja uvjerenja širiti dalje, a to smatramo ne ekološki nego održivim. A što se tiče ekoloških vrijednosti, mislim da su one na neki način obrađene ali obrađene u nekom stručnom smislu, ali nedovoljno u praksi.

Možemo reći da se sada razvija ruralni turizam no ljudi ne razumiju da u ruralni turizam mogu unijeti komponente eko turizma i da to povećava vrijednost proizvoda i da mu daje nekakav identitet, koji onda možete prodati kao jedan zajednički paket. To je vani na našu žalost shvaćeno, a kad je shvaćeno onda je provođeno, traženo i u konačnici ljudi imaju i korist od toga.

Trend je u svijetu da se promiče sve više tradicija i kultura i da se vraćamo u povijest i u nešto što smo naslijedili. To je nekakvi cilj održivog razvoja. Međutim i tu se pojavljuju problemi. Ljudi koji dolaze k nama rado bi kupili med. Moja susjeda ima med ali nema sve dozvole. Njoj se ne isplati uzimati dozvole jer proizvodi malu količinu i nema puno tržišnih viškova. I tu smo opet na početku. Ljudi bi kupili domaće proizvode, ali ako vi nemate nekakav način da to omogućite odnosno stalno nailazite na prepreke kao onda njegovati tradiciju i propagirati zdravu, ekološku hranu proizvedenu na tradicionalan način. Ja sam vani mogla kupiti sve što sam htjela bez ikakvih problema.

Seljačko domaćinstvo Jurjević

Seljačko domaćinstvo »Jurjević« nalazi se 4 km od Koprivnice. U sklopu gospodarstva nalazi se ribnjak gdje se gosti mogu baviti rekreacijskim ribolovom. Ugostiteljska ponuda je bazirana na lokalnim specijalitetima i ribljim jelima te vinima iz podravskog kraja. Osim ribnjaka, gosti se mogu rekreirati na malom igralištu, visećoj kuglani ili uz stolni tenis. Također, u blizini domaćinstva nalazi se Centar hrvatske naive u Hlebinama.

Nekonvencionalno smo se ovom djelatnošću bavili 25 godina, dakle imali smo ribnjak gdje smo radili nekakve fešte za prijatelje, tako da je i to jedan oblik turizma. Službeno smo se počeli baviti prije 9 godina. To je obiteljski posao i nemamo zaposlene, odnosno sve radimo sami. Na imanju imamo objekt za prihvata gostiju, ribnjak, sportske terene, kuglanu. Često radimo organizirane proslave za veće skupine ljudi, a dosta nam dolaze i umirovljenici na cijeli dan, pogotovo kad je ljetno doba pa se može šetati po vani.

Glavna ponuda jela nam se bazira na ribi, ali nudimo i razne druge domaće, pretežno mesne proizvode iz vlastite proizvodnje. Povrće uglavnom nabavljamo od OPG-a u okolici. Također smo se povezali i s nekim vinarijama npr. vinarija Šipek, koji se također bavi seoskim turizmom, a ujedno proizvode razna vina, pa čak i ona s ekološkim certifikatom. U svom poslovanju promičemo eko vrijednosti kroz prirodni uzgoj riba koje nudimo na jelovniku. Ne nabavljamo proizvode od ekoproizvođača jer ih u našoj okolici baš i nema.

Gosti su nam razne životne dobi, od 7 do 77 godina. Gosti uglavnom dolaze u vlastitom aranžmanu, ali se planiramo povezati i sa nekim turističkim agencijama koje bi nam slale organizirane grupe, a što bi poboljšalo naš posao. Možemo odjednom ugostiti do 80 ljudi. Mi radimo po principu najave, a najviše gostiju ima subotom ili vikendom i sad krajem proljeća.

Ponekad organiziramo neke aktivnosti poput ribičkih natjecanja.

Radimo na proširenju djelatnosti, uredili smo tri sobe koje su upravo u procesu regi-

stracije. Ukoliko bi se pokazao interes za smještajnim kapacitetima, tada bi radili i bungalove za goste.

Suradnja s lokalnom samoupravom nije baš zadovoljavajuća, loša je infrastruktura, a osobito ceste.

Ne radimo baš na promociji, gosti nam uglavnom dolaze po preporuci drugih. Zadovoljstvo gostiju uglavnom pratimo kroz razgovore sa njima i kad vidimo da se iznova vraćaju tada znamo da su zadovoljni našom ponudom.

Kao glavni problem istaknuo bih zakonsku regulativu koja nije precizno definirana, pa ni sami inspektori koji dođu ne znaju kako i što treba biti.

Bilo bi dobro kada bi se s ostalim poduzetnicima udružili, bilo bi nam lakše rješavati probleme. Bilo je govora da će se na razini županije organizirati neka udruga za seoski turizam, ali za sada ništa.

Turistička zajednica ali na županijskoj razini izdala je letak sa svim domaćinstvima u županiji pa su nam na taj način pomogli u promociji. Ipak planiram da sam napravim vlastitu web stranicu jer danas uglavnom sav posao ide preko interneta.

Izletište Gudan

Seljačko domaćinstvo obitelji Gudan smješteno je u Podravskoj dolini okruženoj Bilogorskim i Kalničkim gorjem. Općina Rasinje ima burnu povijest, a smještena je u blizini svetišta Ludbreg, kažu, centra svijeta. Imanje je okruženo pitomim brežuljcima punim vinograda i šumama punih divljači. Izvorni domaći ambijent Izletišta Gudan nadahnut je podravskom, seoskom kulturom življenja. Tu se piju slasna i ljupka vina uz prave, domaće kulinarske specijalitete i uz druženje sa srdačnim domaćinima. Kod Gudanovih je tak lijepo, tak slatko, kao sneni prolazak oblaka na nebu.

Počeli smo se seoskim turizmom baviti na crno, jer nisi drugačije mogao, nije bilo pozitivnih propisa da se to može legalizirati. Moja zamisao u to vrijeme je bila da to ne bi bio neki hotel ili restoran nego seljačko obiteljsko gospodarstvo. To je bilo odmah negdje iza rata, 90-tih godina, a 95-te smo mi počeli već na crno aktivnije raditi. To je bila samo jedna mala prostorijica i mala kućica. Znači, praktično smo na crno radili da ne kažem 10 godina. Kazna smo se naplaćali, ali nije bilo propisa da bi mogli registrirati onako kako smo mi to htjeli. U to vrijeme sam prošao razne institucije, od Hrvatske gospodarske komore tražio sam pomoć radi promidžbe. Najviše sam novaca potrošio na promidžbu, a nismo baš ostvarili neke rezultate. Najbolja se pokazala metoda » *od uha do uha*«, a ujedno je to i najjeftinija reklama.

Djelatnost OPG-a smo registrirali 2005. godine i uglavnom radimo obiteljski, nemamo zaposlene. Radimo žena, ja, kćer, zet i dvoje unuka i svih šest smo uključeni u taj projekt i tu se uvijek radi punom parom, i svi znaju svoj zadatak. Mi gostima pružamo jedan obiteljski ugođaj, mi živimo sa gostima. Gosti su nam uglavnom odrasli ljudi, nemamo nikakve posebne ponude za mlađi uzrast. Isto tako ne organiziramo nikakve dodatne aktivnosti ili usluge, već samo uslugu prehrane i pića.

Nemamo određeno radno vrijeme, radimo po dogovoru i prema željama gostiju. Samo se treba unaprijed najaviti. Unaprijed se dogovori i meni kakav gost želo i takav mi slažemo. Od peke, roštilja, kotlovine, pohanoga mesa, kobasice, krvavice...

Nudimo im naše domaće proizvode koje sami proizvodimo te vino iz vlastite vinarije. Glavna djelatnost nam i je vinogradarstvo i uz vinogradarstvo popratna pića i jela, uglavnom domaća. Npr. za dobrodošlicu uz aperitiv nudimo pogaču sa čvarcima, koju ne možeš više nigdje kupiti. Uz pogaču dajemo kosanu mast, male prgice od ljutih malih feferončića. To su naši prepoznatljivi proizvodi koji se ne mogu naći na drugim gospodarstvima. Meso kupujemo jer nam tako nalaže zakon (podrijetlo se mora znati), ali onda sami izrađujemo suhomesnate i ostale proizvode koji su sastavni dio naše ponude. Imamo ogromni vrt, sami uzgajamo povrće koje nudimo sezonski, a radimo i domaću zimnicu. Uzgajamo ga na tradicionalan način, obrađujemo ručno i ne tretiramo kemijskim sredstvima. Imamo i svoj voćnjak sa jabukama za domaće štrukle sa jabukama. Sve starinske sorte tako da ne kupujemo.

Što se tiče ekoloških vrijednosti smatram da je to najviše izraženo kroz ponudu jela i pića, te prirodnog ambijenta. I kruh pečemo kod kuće. Domaći je kruh, ali je brašno kupljeno. Možda to nije eko, ali je tu blizu. Naše je eko povrće, imamo i vina koja su eko. Imamo baš jednu vrstu vina kaj je eko, kaj ne špricamo, baš ničime. I to nisu vina za prodaju, već za osobne potrebe i za naše goste.

Nemamo i ne razmišljam o suradnji s turističkim agencijama jer imamo dovoljno posla i ovako. Nemamo slobodnih termina, ljudi non-stop dolaze, zovu, a ne mogu ponuditi termin. Uglavnom iznajmljujemo prostor manjim grupama koje ne miješamo, već im omogućujemo potpunu privatnost bez obzira da li se radi o 5 ili 80 gostiju koliko maksimalno možemo primiti. Jedna grupa, jedna intima i jedna diskrecija. Oni su dio moje obitelji i oni žive s nama taj dan i zbog toga su svi navalili dolaziti k nama. Mislim da je to naša prednost u odnosu na druge.

Ponekad radimo degustacije vina i sokova iz vlastite proizvodnje npr. od bazge, a nudimo i 20-tak različitih vrsta domaće rakije.

Što se tiče suradnje s lokalnom samoupravom tu nemamo problema, ne mogu se žaliti.

Svi nas podržavaju i cijene. Kad su neke manifestacije mi smo uključeni. Svi nas zovu ali ne možemo stići. Najbolja reklama nam je pohvala i ne radimo nikakve dodatne promotivne aktivnosti.

Razmišljamo da proširimo našu djelatnost i napravimo neke smještajne kapacitete. Imamo staru kuću koju bi renovirali u tradicionalnom stilu i onda iznajmljivali. Samo nam treba vremena i naravno novaca. Također volim otići i na organizirane edukacije jer osim novih saznanja koje dobijemo dobro je i malo razmijeniti iskustva sa drugim ljudima koji se bave istom ili sličnom djelatnošću.

Restoran-catering Klas

Osnovna djelatnost je ugostiteljstvo, a restoran se nalazi u neposrednoj blizini centra grada. Ove godine bilježimo 20-tu godišnjicu rada. Početak je bio sa gostionicom, a s restauracijom smo započeli 2000. godine. Tada je bila prva nadogradnja s time da se kasnije prostor još proširivao. Prije par godina registrirali smo i catering, a zadnjih 4-5 godina počelo je moje nekakvo moglo bi se reći amatersko ispitivanje tržišta po pitanju prehrambenih proizvoda jer smo shvatili da na kontinentu ne možemo dobro živjeti samo od ugostiteljstva i istodobno ispunjavati sve svoje obaveze prema državi i prema zaposlenicima. A amatersko ispitivanje tržišta krenulo je sa sudjelovanjem na sajmovima sa proizvodima iz vlastite proizvodnje, uglavnom domaćim tjesteninama. Ispočetka je to bilo više turistički, da se podrži neki projekt turističke zajednice npr. u sklopu sajma starih zanata pa je u tim starim zanatima isplivalo i kuharstvo kao jedno od najstarijih zanimanja. U pratnji svih onih zanata išao je i kuhar da li je to srednjovjekovni, renesansni, ili neki iz eko proizvodnje, dakle uvijek je bilo prisutno i to da treba nešto pojesti uz sve one zanate koje je trebalo prezentirati. Na to su se nadovezali upiti sa strane na to što to imate, od kud ste, kakav je to proizvod, uglavnom to je bilo nešto zeleno pa je to bilo nešto novo, inovativno, a svi naši proizvodi na sajmovima bili su zeleni zato što smo krenuli sa pričom Koprivnica jednako kopriva tako je ta kopriva bila integrirana u proizvode sa tijestom. E da bi došli do koprive da ju ne beremo sa strane na cesti, na nečijem tuđem polju ili voćnjaku, krenuli smo istovremeno sa vlastitim površinama gdje se te koprive uzgajaju i beru. Praktički to su površine moj voćnjak doma gdje više nije cvijeće nego se tu sad vidi gredica sa koprivama.

Prvo smo bili prisutni na tim sajmovima edukativno u suradnji s udrugom »Koprivice« koja je isto tako promovirala zdravu hranu. Ljude smo educirali da je kopriva zdrava i da se može jesti, da se ne koristi samo za čaj i šampone. Iz toga smo proširili svoju djelatnost na proizvodnju tjestenine pa imamo mali pogon za proizvodnju tijesta s naglaskom na domaće

podravske rezance s koprivom. Svoje proizvode nudimo na razini cijele Hrvatske, ne idemo nigdje vani, znači nismo bili nigdje izvan granica Hrvatske. Kod nas su nam glavna tržišta razni sajmovi zdrave hrane, eko-etno, u sklopu raznih manifestacija poput prezentacije županija i sl. Kroz tu djelatnost promičemo ekološke vrijednosti jer su naši proizvodi potpuno ekološki proizvedeni. Naravno i naša ponuda jela u restoranu također se dosta zasniva na domaćim proizvodima i proizvodima od koprive.

Trenutno u obrtu imam zaposleno 10 ljudi. Nekad nas je bilo čak 15 ali se sad držimo na 10. Kako se ovaj projekt razvija postoji mogućnost zapošljavanja novih zaposlenika, ali trenutno ne.

Što se tiče restoranske ponude najčešće su to gableci, iako se restoran ne bi trebao bazirati na tim toplim obrocima. Za nas su zanimljivi gosti koji dolaze organizirano koji su na nekakvim proputovanjima, pa onda u sklopu nekakvog turističkog putovanja i cjelodnevnog boravka u Podravini da uključe u aranžman i našu uslugu. Ta cijela priča sa koprivom i hrana u restoranu »Klas« potpuno bi se uklopila u jednu takvu ponudu.

Najvjerniji i najčešći kupci tjestenine su mlađa populacija iz većih gradova, osobito Zagreba i to iz više razloga. Prvo jer su to domaći proizvodi proizvedeni na ekološki način, i to ručno, a osim toga kupci su mlade obitelji i zaposlene žene koje nemaju vremena za pripremu prave domaće tjestenine koliko je potrebno za takav jedan proizvod. Potrošači su veoma zainteresirani za takvu vrstu hrane jer mislim da pomalo prolazi ono vrijeme čevapa i pomfrita i da se ljudi sve više okreću k »zdravoj hrani«.

Svoje proizvode i usluge nudimo i putem interneta. Imamo svoju web stranicu, stranicu restorana »Klas« gdje je prikazani taj zeleni program, a dosta toga ide usmenom predajom. Dosta nas je lokalnih institucija prepoznalo kao inovativne, malo drugačije od drugih. Dakle kad su u pitanju neki domjenci u gradu u pravilu se traži taj program zajedničkog naziva »Zeleni obrok zdravlja«, a nude se razni proizvodi poput krem juha od kopriva, pileći file punjen koprivom i sirom, zeleni njoki od kopriva i brojna druga jela. Dakle, cijela jedna priča koja ide od aperitiva tj. likera od koprive do deserta. Na kraju tu su i nekakvi suvenirni koje možemo gostima ponuditi kao što su medenjaci od kopriva- koprivnjaci, dizano tijesto, nešto što se može konkretno probati, a i ponijeti kući.

Suradnja s lokalnom samoupravom je dobra, osobito od strane gradske i županijske turističke zajednice, obrtničke i gospodarske komore. To su sve asocijacije koje znaju za moj odvojeni pogon, za proizvodnju tjestenine, za program koji se zove »Zeleni obrok zdravlja«, a što se tiče financijske pomoći za sad ju nisam tražila, koliko mogu iz godine u godinu pomalo ulažem i pomalo se širim, a ne mogu reći da sam zaobiđena u nekim projektima i u

nekim prezentacijama. Za sada nisam koristila nikakve fondove ni nacionalne ni EU fondove, ali intenzivno razmišljamo o tome. Bila sam na nekoliko predavanja i seminara, ali mi se to još nije u glavi posložilo i mislim da to neću moći izgurati sam, sad tko će još biti samnom za sad ne znam jer se ne može istovremeno razmišljati o novim proizvodima, raditi i voditi restoran i biti na projektu. Nisam član nikakvih udruga, klastera ili slično, a mislim da u našoj županiji i ne postoji neka takva organizacija, bar što se tiče ugostitelja i proizvođača zdrave hrane.

6. 3. Studije slučaja - Križevci

Tijekom siječnja 2014. provedeni su dubinski intervjui na uzorku ispitanika u Križevcima i okolnim selima, a koji su upoznati sa temom ekoturizma ili ga u nekoj mjeri provode u okviru svoje djelatnosti.

Na županijskoj razini u intervjuu je sudjelovala ravnateljica Javne ustanove za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Koprivničko-križevačke županije, a na lokalnom (gradskom i općinskom) nivou sudjelovao je voditelj Turističke zajednice općine Kalnik, djelatnica »Seoskog turizma Rakić« u selu Čabraji, vlasnica soba za iznajmljivanje »Kapestanova kuća« u Križevcima, Zadruga »Roza« u Križevcima i izvršna direktorica tvrtke KTC proizvodnja, trgovina, usluge i putnička agencija d.d.

U nastavku se opisuju rezultati provedenih intervjua³³ i osnovni zaključci za svakog sugovornika kroz transkribirane izjave ispitanika.

Osnovna djelatnost **Javne ustanove za upravljanje zaštićenim dijelovima prirode na području Koprivničko-križevačke županije** je zaštita, održavanje, očuvanje, promica-

33 Opisuju se isključivo odgovori na pitanja, dok se odgovor ne znam ne interpretira niti objašnjava, nego se izostavlja.

nje i korištenje posebno dijelova prirode i područja Ekološke mreže Republike Hrvatske odnosno područja NATURA 2000 na području Koprivničko-križevačke županije i to: strogih rezervata, regionalnih parkova, posebnih rezervata, park-šuma, značajnih krajobrazova, spomenika prirode, spomenika parkovne arhitekture, te specifičnih geomorfoloških fenomena, životnih zajednica, značajnih biljnih i životinjskih vrsta, odnosno zaštićenih prirodnih vrijednosti na temelju Zakona o zaštiti prirode. Također, Javna ustanova upravlja i područjima koja se nalaze na teritoriju Koprivničko-križevačke županije a sastavni su dijelovi Ekološke mreže Republike Hrvatske područjima NATURA 2000 i zaštićenog područja Regionalnog parka Mura-Drava. Sve te djelatnosti Javna ustanova obavlja radi zaštite i očuvanja izvornosti prirode, osiguravanja neometanog odvijanja prirodnih procesa i održivog korištenja prirodnih dobara te nadzora provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja, a cilj svega je očuvanje posebno vrijednih zaštićenih prirodnih predjela, posebno rijetkih, specifičnih i ugroženih biljnih i životinjskih zajednica i vrsta, geomorfoloških oblika i specifičnih krajobrazova, odnosno Zakonom o zaštiti prirode zaštićenih dijelova prirode na području Koprivničko-križevačke županije, kao važnog dijela biološke i krajobrazne raznolikosti Republike Hrvatske. U sklopu svoje djelatnosti Javna ustanova obavlja i slijedeće poslove:

1. Zaštita

- nadzire zaštićene dijelove prirode,
- provodi mjere osiguranja i sprječavanja od oštećenja ili degradacije zaštićenih dijelova prirode

2. Održavanje

- održava izvorne vrijednosti zaštićenih dijelova prirode te osigurava mjere koje se provode u smislu održavanja

3. Promicanje

- predstavlja vrijednost zaštićenih dijelova prirode te obavlja proučavanja i istraživanja zaštićenih dijelova prirode i osigurava uvjete za obavljanje tih poslova
- vodi evidenciju relevantnih podataka o zaštićenoj prirodi, organizira i sudjeluje u organizaciji turističkih obilazaka zaštićenih područja
- razmatra pristigle ponude i daje prijedloge za prvokup zemljišta na zaštićenim dijelovima prirode
- promiče, organizira i koordinira znanstvena i stručna istraživanja vezana za zaštićene dijelove prirode Koprivničko-križevačke županije
- sudjeluje u organizaciji i provedbi edukacije o zaštićenim dijelovima prirode Ko-

privničko-križevačke županije

- provodi stalan monitoring i prati stanje temeljnih vrijednosti zaštićenih dijelova prirode na području Koprivničko-križevačke županije
- Nadzor
- nadzire zaštićene dijelove prirode na području kojim upravlja
- nadzire provođenje uvjeta i mjera zaštite prirode na području kojim upravlja

Javna ustanova može obavljati i druge djelatnosti utvrđene aktom o osnivanju i Statutom Javne ustanove koje služe za obavljanje prethodno navedenih djelatnosti, ali ne radi stjecanja dobiti. Sve te djelatnosti Javna ustanova obavlja kao javnu službu.

U svojem radu, a sukladno ukazanoj potrebi Javna ustanova surađuje s brojnim pravnim i fizičkim osobama, raznim ministarstvima, Državnim zavodom za zaštitu prirode, nevladinim udrugama, jedinicama regionalne lokalne samouprave i njihovim nadležnim uredima, odgojno-obrazovnim i znanstvenim institucijama, turističkim organizacijama te raznim drugim subjektima i čimbenicima koji su zainteresirani ili i sami sudjeluju u procesu zaštite prirode.

Ne organiziraju neke posebne turističke promocije i usluge.

Sa lokalnom samoupravom surađuju u nekim projektima koji su vezani za zaštićene dijelove prirode, a koji se nalaze na području njihove samouprave.

Problemi sa kojima se bore su slijedeći:

- Uskladiti istovremeno korištenje i očuvanje zaštićenih dijelova prirode.
- Nedostatak financijskih sredstava za provođenje svih potrebnih djelatnosti vezanih za zaštitu prirode (istraživanje, monitoring, promidžbu, edukaciju, inventarizaciju i sl.)
- Neusklađenost zakonskih propisa koji reguliraju zaštitu prirode i korištenje prirodnih dobara.
- Nedovoljno razvijena svijest o potrebi zaštite prirode i njenim višestrukim vrijednostima.

U posljednjih desetak godina Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima Koprivničko-križevačke županije je realizirala/poboljšala slijedeće programe/aktivnosti:

- Razvijanje svijesti kod šire javnosti o višestrukim vrijednostima prirode i potrebi njenog očuvanja.
- Uključivanje šire javnosti u poslove zaštite prirode.
- Edukacija o prirodi i njenim vrijednostima kao i načinima njenog očuvanja.

- Promicanje i obilježavanje temeljnih vrijednosti zaštićenih dijelova prirode.
- Sudjelovanje u koordinacijama aktivnosti koje mogu utjecati na biološku i krajobraznu raznolikost zaštićenih i evidentiranih potencijalno vrijednih dijelova prirode u Koprivničko-križevačkoj županiji.
- Suradnja s institucijama koje se bave djelatnostima zaštite prirode, znanstvenicima i nevladinim organizacijama u svrhu bolje valorizacije, praćenja stanja i davanja smjernica za provođenje aktivnosti vezanih za zaštitu prirode i očuvanje zaštićenih dijelova prirode.
- Uključivanje i provođenje projekata vezanih za zaštitu, očuvanje i promicanje prirode i njenih vrijednosti.

U budućnosti žele izgraditi edukacijske punktove koji će služiti Javnoj ustanovi u edukacijske svrhe usmjerene na zaštitu prirode, no istovremeno će se moći koristiti i u turističke svrhe te pridonijeti razvoju turizma. Budući da njihova djelatnost nije pružanje turističkih usluga iste ne razvijaju niti ih nude.

Vizija razvoja Ustanove jest promocija i unapređenje zaštite prirode i održivog korištenja prirodnih dobara kao važnog segmenta koji pozitivno utječe na život ljudi i njihovo zdravlje.

U Ustanovi su upoznati s pojmom ekoturizma i smatraju da je ekoturizam bitna grana turizma koja turistima omogućuje ne samo zabavu u prirodi već ih navodi i na dublje promišljanje o očuvanju i zaštiti prirode, te na aktivnosti koje se provode u cilju očuvanja biološke i krajobrazne raznolikosti kao i prirodnih i kulturnih dobara.

Glavno obilježje ekoturizma trebalo bi biti podizanje svijesti o očuvanju i zaštiti prirodnih dobara, no ekoturizam bi mogao biti i važna komponenta kojom bi se prikupila sredstva za financiranje aktivnosti koje su usmjerene na zaštitu i očuvanje prirode, te provođenje mjera zaštite za pojedino područje. Također bitno obilježje ekoturizma je da ima najmanji mogući utjecaj na prirodu i okoliš te socio-kulturološke značajke regije.

Jedna od namjernih svrha ekoturizma je da posjeduje edukativnu komponentu koja podiže svijest o važnosti očuvanja prirode kod turista ali i kod lokalnog stanovništva, te na taj način omogućuje aktivnije uključivanje pogotovo lokalnog stanovništva u poslove zaštite prirode.

Ekološka osviještenost turista ovisi o strukturi posjetitelja (odakle dolaze, dobna, sektorska, obrazovna, interesna, institucionalna razina i sl.). Ekološka osviještenost funkcionirati će kroz aktivnije sudjelovanje u zaštiti prirode, praćenje stanja, sprječavanje devastacije prirode, te vođenje brige o očuvanju biološke i krajobrazne raznolikosti i održivog korištenja prirodnih dobara.

Ustanova koristi potporu od strane Ministarstva turizma za turističku ponudu. Radi se o programu poticanja zaštite, obnovi i uključivanju u turizam baštine u turistički nerazvijenim područjima »BAŠTINA U TURIZMU« za projekt »Zaštita i uređenje područja slapa Šokot« koji se provodio u 2008. godini. Odobren iznos projekta je bio 50.000,00 kn. Ustanova ne koristi nikakvu potporu od strane županije, grada, općine i slično, zato što je Ustanova proračunski korisnik Koprivničko – križevačke županije.

Do sada se nisu prijavljivali na međunarodne projekte za razvoj turizma, već se uglavnom prijavljuju na projekte vezane za zaštitu prirode.

Turistička zajednica općine Kalnik ima za cilj provođenje turističke promocije, unapređivanje općih uvjeta boravka turista, promocija turističkog proizvoda i razvijanje svijesti o važnosti turizma i zaštite okoliša. Osnovana je 1995. godine i ima jednog zaposlenog djelatnika koji je ujedno i direktor Turističke zajednice. Bitno je istaknuti da je priroda Kalnika iznimno očuvana i po mnogim obilježjima jedinstvena, te kao takva i zaštićena. Čak 4200 hektara kalničke prirode nalazi se u Značajnom krajobrazu Kalnik, te 5.35 hektara u Botaničkom rezervatu Mali Kalnik. Najljepši dijelovi kalničke prirode mogu se doživjeti obilaskom uređene Poučne staze.

Najvažnija marketinška aktivnost su nove web stranice na kojoj se mogu pronaći sve bitne informacije vezane za turističku ponudu, aktivni odmor, događanja i ostale novosti na Kalniku. Vizija budućeg razvoja Turističke zajednice je razvoj turizma i bolja turistička promidžba Kalnika, te bolja suradnja sa lokalnom samoupravom u cilju razvoja turizma.

Ekološke vrijednosti koje Turistička zajednica promiče u svojem poslovanju su održivo korištenje prirodnih resursa, što manja intervencija u prirodni okoliš sa urbanom opremom, npr. nabavka turističke infrastrukture od prirodnih materijala – drvo, kamen i slično.

Turistička zajednica organizira i neke posebne turističke promocije i usluge. U sklopu jednodnevnog izleta na Kalnik nudi se obilazak novouređene Poučne staze na Kalniku. Poremećeno se organiziraju izložbe i sajmovi na kojima se također promiču ekološke vrijednosti npr. Geološka izložba, Prigorsko Zagorski sejem i sl.

Lokalna samouprava podržava razvoj turističke infrastrukture.

Problemi s kojima se bore su: slaba obrazovanost lokalnog stanovništva i lokalnih političkih struktura koji još uvijek ne vide prednosti očuvanog i zakonom zaštićenog prirodnog područja. Nadležne institucije za zaštitu okoliša na regionalnom planu ne trude se dovoljno oko zaštite i informiranosti lokalnog stanovništva o potrebi zaštite i čuvanju prirodnih područja. S obzirom na malo ulaganje lokalne samouprave u turizam u posljednjih desetak

godina, nije se financijski puno napravilo, ali ako se uzme činjenica da je turizam na Kalniku započeo od 0 (nule), tada su rezultati očiti i Kalnik se profilira kao ruralna turistička destinacija sa segmentiranim vrstama turističke ponude, koje obećavaju svjetlu turističku budućnost.

Kalniku je još uvijek potrebno puno ideja i sredstava za razvoj infrastrukture kao osnove svega, nakon toga pažnja bi se trebala usmjeriti na edukaciju lokalnog stanovništva, a zatim na marketing destinacije.

Planiraju se investicije u turizam na Kalniku. Kalnik je gospodarski vrlo limitirano područje i turizam je vodeća grana koja može gospodarski unaprijediti područje. Međutim, zbog odlaska na novo radno mjesto, ispitanik neće u budućnosti raditi na razvoju turizma Kalnika

Vizija Turističke zajednice općine Kalnik je: razvoj, edukacija, marketing.

Turističko tržište Hrvatske je u razvoju, kontinentalni turizam još uvijek znatno zaostaje u razvoju za priobalnim turizmom. Ekoturizam je po mišljenju ispitanika grana turizma za koju ruralna područja imaju izuzetni potencijal. Kalnik uz to što je ruralno područje, obilježava ga prekrasna priroda, te će prije ili kasnije naći svoje mjesto u sektoru ekoturizma.

Obilježja ekoturizma su očuvana i netaknuta priroda, što manja intervencija klasičnog komunalnog uređenja na prostoru na kojem se planira ekoturizam ili se radi na ekoturizmu. Ekoturizam podrazumijeva turističku ponudu prirode, prirodnog ruralnog okruženja i održivog korištenja istim.

Otprilike 80% svih posjetitelja Kalnika su jednodnevni posjetitelji, tek manji dio su posjetitelji koji noće na Kalniku. Prosječni broj noćenja je 2. Prosječni turist prilikom jednog posjeta potroši otprilike 70,00 kn. Većina turista koja posjećuje Kalnik su ljubitelji prirode i povijesti što ujedno znači da su ekološki osviješteni. Kako bi se ojačala ekološka svijest o zaštiti okoliša potrebno je provoditi ekološka predavanja u osnovnim i srednjim školama, educirati lokalno stanovništvo. Bitno je informiranje o prirodnim vrijednostima područja – staništima, endemskim vrstama flore i faune, organiziranje ekoloških akcija čišćenja prirode itd.

Turistička zajednica općine Kalnik za sada nije član Turističkog destinacijskog menadžmenta niti turističkog klastera, jer za sada u regiji nema takve formalno formirane organizacije. Ipak, surađujemo na zajedničkim promotivnim aktivnostima sa Turističkim zajednicama na nivou Koprivničko– križevačke županije, te regije Središnje Hrvatske.

Turistička zajednica općine Kalnik koristi slijedeće potpore od strane Ministarstva turizma:

- Izrada promotivnih letaka 6.000 kuna tijekom 2011. godine,
- Program zajedničkog oglašavanja 10.000 kuna dobiveno za 2014. godinu,
- Izrada Brošure Vertikalnik 25.000 kn za 2014. godinu

Ne koriste nikakvu potporu turizmu od strane Koprivničko – križevačke županije, ali zato koriste potporu lokalne zajednice u vidu sufinanciranja turističkog ureda u godišnjem iznosu od oko 70.000,00 kn.

Turistička zajednica prijavila je projekt za IPA sredstva 2012. godine. Projekt je odbačen zbog neriješenih imovinsko pravnih odnosa. I na kraju, po pitanju strukture institucija za razvoj ruralnog turizma u Hrvatskoj? (na državnoj, regionalnoj, županijskoj, općinskoj ili međudržavnoj razini) ispitanik smatra da nema konkretne politike i mjera za razvoj ruralnog turizma. Program »Zelena brazda« samo je bio pokušaj razvoja ruralnog turizma.

Nadalje, izvršna direktorica *tvrtke* **KTC proizvodnja, trgovina, usluge i putnička agencija d.d.** također je pružila zanimljive odgovore vezane za turističku djelatnost i ekološke prakse koje zaposlenici provode u svojem poslovanju.

Tvrtka KTC d.d. registrirana je kod Trgovačkog suda u Bjelovaru 1992. godine, a početak poslovanja vezan je uz izgradnju i otvorenje prvog robnog centra u Križevcima 1993./94. godine. Tvrtka je u cijelosti privatizirano društvo u kojem u strukturi vlasništva 100% udjela posjeduje obitelj Ivana Katavića. Temelj poslovanja do danas čini izuzetno široka i kvalitetna ponuda proizvoda i usluga, naglasak na domaćoj proizvodnji, te najpovoljnije cijene i uvjeti plaćanja – kako u maloprodaji tako i u veleprodaji. Danas posluje 21 robni centar u Križevcima, Koprivnici, Đurđevcu, Pitomači, Virovitici, Slatini, Bjelovaru, Vrbovcu, Kutini, Sisku, Požegi, Pakracu, Kutjevu, Ivancu, Čakovcu, Zaboku, Krapini, Prelogu, Daruvaru i Varaždinu. Prodavaonice posluju u Križevcima i Koprivnici.

Robni centri nalaze se na 3000 - 4000 m², nude više od 56.000 artikala, a zastupljeni su svi renomirani domaći proizvođači kao i proizvodi iz uvoza na koje su naš kupci navikli. Iz vlastitog uvoza nudimo Vam više od 6000 artikala, a zastupljene su države – Italija, Poljska, Slovenija, BiH, Ukrajina i Srbija. U sastavu gotovo svih robnih centara nalaze se moderni restorani koji primaju i do 400 gostiju. U svakodnevnoj ponudi su gotova jela po vrlo pristupačnim cijenama. Ugostiteljski prostori su pogodni za organizaciju svadbenih i drugih svečanosti, a u ponudi je i dostava i posluga hrane /catering/ u vaš dom ili poslovni prostor. Za potrebe robnih centara i restorana njegujemo i svake godine sve više jačamo kooperativnu suradnju sa selom, posebno u povrtlarskim kulturama. Uz trgovinu i ugostiteljstvo tvrtka je u nekoliko posljednjih godina proširila djelatnost na turizam i niz drugih uslužnih

djelatnosti, sve u cilju samo jedne vizije, a ona je ... zadovoljan kupac.

Ekološke vrijednosti koje ova tvrtka promiče u svojem poslovanju su: recikliranje papirne, PET i najlon ambalaže, odgovorno postupanje sekundarnim sirovinama, manja uporaba papirnate dokumentacije, sve se više čuvaju dokumenti u elektroničkom obliku.

Što se tiče pružanja nekih posebnih turističkih promocija i usluga, na prvom mjestu je zasigurno promicanje lovnog turizma.

Što se tiče lokalne samouprave, u dobrim smo odnosima sa lokalnom samoupravom i povremeno radimo na zajedničkim projektima. Problemi sa kojima se bore su: neadekvatna brzina državnog administrativnog sustava uslijed kojeg dolazi do raskoraka u odnosu na planirane aktivnosti i ostvarenje istih aktivnosti gdje postoji potreba suglasnosti i ili odobrenja državnih organa. Dolazi do nepotrebne imobilizacije namijenjenog kapitala za specifičnu svrhu te odugovlačenja realizacije projekta što za sobom povlači oportunitetni trošak i izmaku korist, a što negativno utječe na daljnja ulaganja i razvoj poduzeća.

U posljednjih 10 godina KTC tvrtka se širila ne samo na području svoje primarne djelatnosti - trgovini već i na ostale djelatnosti - turizam, hotelijerstvo, poljoprivredne ljekarne, platenici i benzinske postaje.

Razvoj će pokrenuti iz vlastitog kapitala, potpore EU i potpore nadležnih ministarstava u cilju razvijanja projekata koji u sebi sadrže eko komponentu. Tvrtka planira investirati u turizam; napravljeno je idejno rješenje za Lovačko selo na području Sokolovca, a koje bi obuhvaćalo proširenje postojećeg restorana, izgradnju dodatnih soba (20 jedinica), 20 - tak bungalova i wellness s vanjskim i unutarnjim bazenom. Plan je navedeno realizirati kroz 3 faze tijekom narednih godina.

Vizija tvrtke je da budemo prepoznati kao stabilan partner lokalnoj vlasti na svim teritorijalnim jedinicama gdje djelujemo, ekološki osviještena firma, da iniciramo razvoj i povećanje zapošljavanja kroz implementaciju eko projekata podržanih od strane lokalne uprave i samouprave, te države.

Hrvatsko turističko tržište danas vide kao globalno poznatu i priznatu turističku destinaciju tj. tržište.

Ekoturizam ima veliki potencijal za slabo razvijena područja koje bi se uz dodatna ulaganja u infrastrukturu mogla iskoristiti za napredak takve regije. U skorije vrijeme vjerojatno nećemo ulagati u ekoturizam. Glavno obilježje ekoturizma je odgovorno putovanje eko-turista koji svojim dolaskom čuva okoliš i ujedno pridonosi dobrobiti regije. Svrha dolaska ekoturista je stapanje s prirodom. Ekoturisti žele netaknutu prirodu, konzumaciju namirnica i pića iz ekološke domaće proizvodnje.

U turističkim objektima KTC-a većim djelom ostvaruju se poslovni posjeti, a gosti se zadržavaju pretežno 1-2 noćenja. Prilikom jednog posjeta prosječni turist ukoliko noći, troši cca 500,00 -1.000,00 kn. Eko turista ima vrlo malo i vrlo rijetko dolaze u našu regiju obzirom da nemamo zaokruženu eko ponudu. Kako bi se ojačala svijest o zaštiti okoliša trebamo imati što bolju i zanimljiviju eko ponudu, ciljanim marketinškim aktivnostima potaknuti svijest potrošača i korisnika usluga, a možemo utjecati i svojim primjerom. Ekološka osviještenost mogla bi funkcionirati vrlo dobro, ali uz vrlo velike financijske napore same države. Ona jedina može i mora biti značajan pokretač ekološke osviještenosti poticajima, uredbama, zakonima.

U KTC-u ne koriste nikakve potpore od strane Ministarstva turizma, županije ili lokalne samouprave za svoju turističku ponudu. Što se tiče prijave na neki međunarodni projekt, pokreću neke razgovore sa agencijama na tu temu. Zaključno, ruralni turizam u Hrvatskoj je slabo razvijen i organiziran.

Seoski turizam Rakić u selu Čabraji počinje poslovati 2006. god. kako bi plasirali proizvode iz vlastite proizvodnje. Do sada smo izgradili ugostiteljski objekt kapaciteta 80 gostiju u kojemu pripremamo hranu i piće iz vlastite proizvodnje. Osim toga, posjedujemo i apartmanski smještaj sa 11 ležajeva. Trenutno na seljačkom gospodarstvu osim članova obitelji imamo zaposlenu 1 osobu. Od robe koju nudimo 80 % sami proizvodimo na obiteljskom poljoprivrednom gospodarstvu dok ostatak, kao npr. vino i određeno povrće, od ovlaštenih proizvođača iz okolice. Reklamiramo se kroz nekoliko internetskih portala i putem promotivnih materijala, ali najveći broj gostiju koji nas posjećuju došlo je do nas putem preporuke ostalih gostiju. U budućnosti planiramo raditi na razvoju ponude koja se odnosi na rekreativni turizam (sportske aktivnosti, sportska igrališta, bazen i sl.) te na uređenju okoliša i proširenju smještajnih kapaciteta kroz boravak u autohtonim ambarima i sličnim drvenim kućicama. Od ekoloških vrijednosti koje u sklopu našeg imanja promičemo spomenuli bi uzgajanje povrtlarskih kultura bez upotrebe kemikalija, pesticida i umjetnih gnojiva. Od turističkih rekreacijskih usluga pružamo: mogućnost jahanja, pješačenja do obližnjeg jezera, školu u prirodi, te sudjelovanje u sezonskim poslovima na seoskom imanju. Od strane lokalne samouprave odobrena su nam bespovratna sredstva putem raznih natječaja.

Problemi s kojima smo se susretali odnose se na zakonske propise vezane za pružanje ugostiteljskih usluga u seljačkom domaćinstvu koji su po uvjetima jednaki klasičnim ugostiteljskim objektima (restorani, hoteli i sl.). Posljednjih godina bilježimo sve veći broj gostiju, i to prvenstveno zbog kvalitete naših proizvoda i usluga koje nudimo. Planiramo poraditi na

razvoju smještajne ponude i sportsko-rekreacijskih ponuda na našem seoskom imanju kroz korištenje europskih fondova za razvoj kontinentalnog turizma. Želimo investirati u buduću razvoj turizma na našem gospodarstvu i to u segmentu ugostiteljskih i smještajnih usluga. Naša poslovna vizija je po kvaliteti usluge, ljepote ambijenta i njegove okolice postati prepoznatljiva i poznata destinacija našeg grada, županije i šire regije.

Hrvatska kao turističko tržište ima veliko bogatstvo prirodnih ljepota koje bi trebalo više iskoristiti. Osim prirodnih atraktivnosti, bitna je ljubaznost stanovništva, kulturno bogatstvo, more, ali i veliki potencijal za razvoj kontinentalnog turizma. Na žalost, sav taj potencijal je nedovoljno iskorišten.

Smatram da je ekoturizam odličan način za razvijanje turizma u područjima u kojima je očuvana priroda, odnosno u područjima koja nisu industrijski razvijena. Takvim turizmom se promiče edukacija o vrijednostima prirodnih resursa i zaštiti istih, ali osim edukacijske komponente, ekoturizam nudi kako posjetiteljima tako i lokalnoj zajednici zabavne sadržaje u prirodi. Obilježja ekoturizma su: korištenje jednostavnih vrsta smještaja i pridržavanje Zakona o zaštiti okoliša, prirodno očuvani prostori, ograničeni broj posjetitelja, blagostanje kako posjetitelja tako i lokalnog stanovništva. Svrha dolaska turista jest pomoći u zaštiti i očuvanju prirodnih vrijednosti, provesti vrijeme u miru, daleko od gradske vreve i buke, a pritom se educirati i dobro zabaviti. Također, vrlo bitna komponenta koja pridonosi razvoju ekoturizma jest boravak na mjestima koje pružaju usluge ekoturizma u malim grupama što posjetiteljima pruža veći osjećaj privatnosti nego klasični masovni turizam. Usluge koje turisti potražuju odnose se prvenstveno na šetnju i uživanje u prirodnim ljepotama našeg kraja, kroz obližnje šume i livade, škole u prirodi, upoznavanje sa tradicijskim običajima te konzumiranje hrane i pića proizvedene isključivo na ekološki i prirodan način.

Turisti uglavnom na naše seosko imanje dolaze na jednodnevne izlete ali borave i kroz vikende. Prilikom jednog posjeta turist potroši cca 150,00 kn.

Smatram da ima puno više ljudi koji ne paze na očuvanje okoliša i ne mare za štetu koju takvo ponašanje prouzrokuje. Nesmotrena potrošnja vode te nerecikliranje otpada prouzrokuje veliko narušavanje ravnoteže prirode i čovjeka.

Da bi se ojačala svijest o zaštiti okoliša potrebno je educirati ljude o zaštiti okoliša kroz eko turizam. Na seoskim turizmima trebalo bi, uz potporu turističke zajednice, organizirati radionice i škole u prirodi.

Što se tiče potpora za razvoj turizma, od strane Ministarstva turizma koristili smo 2008. g., Mjeru 9 "Razvoj seoskog, lovnog i ribolovnog turizma" pod nazivom "Poboljšanje turističke ponude na obiteljskim poljoprivrednim gospodarstvima" u iznosu od 80.000,00

kn. Od strane županije koristili smo potporu za subvencioniranje kamata na kredit koji smo sami podignuli 2008. god. u iznosu od 300.000,00 kn. Od strane lokalne zajednice (grada) dobili smo 2008. god. 35.000,00 kn potpore u sklopu "Projekta razvoja turizma na području grada Križevaca". Nisu prijavljivali nikakav međunarodni projekt za razvoj turizma.

Nadalje, u nastavku će biti riječi o sobama za iznajmljivanje »Kapetanova kuća« u Križevcima.

Kapetanova kuća - sobe za iznajmljivanje, počela je sa radom 2005. godine iz čistog entuzijazma kako bi se gostima koji dolaze u Križevce pokazala kuća koja obiluje uspomena sa putovanja iz cijeloga svijeta. Još uvijek smo isti kao i na početku iz razloga što turisti u našem gradu noće vrlo rijetko. Početna ideja bila je »kuća za odmor«, no zbog administrativnih i praktičnih razloga ispale su »sobe za iznajmljivanje u domaćinstvu«. Sve poslove obavljam ja sama.

Koristim internetsko oglašavanje i usmene preporuke gostiju. Nadamo se većem posjetu gostiju našem gradu te da će možda odsjesti i u »Kapetanovoj kući«. Naša kuća se nalazi u križevačkom Gornjem gradu, u okruženju zelenila parkovne arhitekture, sa vlastitim ekološkim parkom, voćnjakom i vrtom. Kada bismo imali zainteresirane goste vrlo bi rado organizirali neke turističke promocije i usluge. Najveći problem s kojim se borimo je manjak turista. U razvojnom smislu krenula bih od ekološke proizvodnje nekoliko vrsti pekmeza s obzirom da sam OPG, imam svoje voće, ali društvo, državna administracija i papirologija me koč u tome.

Zbog financijskih razloga ne planiram ubuduće investirati u turizam. Naša vizija je dolazak turista u većem broju, za što sam spremna već godinama.

Turističko tržište u Hrvatskoj razvijeno je neravnomjerno: kako-gdje. Mislim da je ekoturizam odlična zamisao. Obilježje ekoturizma je zaštita ljudskog okoliša i prirode. Svrha dolaska ekoturista u ekoturizmu je zdrava okolina, ekološki proizvedena hrana itd. Turisti žele zdravi odmor i upoznavanje novih krajeva.

Turisti kod nas ostaju jedan do dva dana. Neki turisti jesu, a neki nisu ekološki osviješteni. Ekološka osviještenost će teško zaživjeti.

Nikada nisam koristila nikakvu potporu za razvoj turizma od strane Ministarstva turizma, županije i lokalne samouprave. Nikada se nisam prijavljivala na neki međunarodni projekt za razvoj turizma jer imam male smještajne kapacitete.

Naposlijetku, djelatnica **Zadruga Roza iz Križevaca** - konjičkog kluba koji posjeduje uređeno jahalište i nudi rekreativno jahanje, školu jahanja, trail i terensko jahanje dala je neke zanimljive odgovore o mogućem uklapanju svoje djelatnosti u ekoturizam.

Zadruga Roza, osnovana je 2006. godine. Osnovni cilj osnivanja i rada Zadruga bio je povezan sa radom s konjima, vlastitom proizvodnjom hrane za konje i bavljenje konjičkim sportom. Od samog osnivanja pa do današnjeg dana, kontinuirano ulažemo u objekte za smještaj konja, strojeve za proizvodnju hrane, a također možemo se pohvaliti da jedini na području naše županije imamo halu za jahanje. Ona je od iznimne važnosti zbog toga što omogućava obavljanje djelatnosti kroz cijelu godinu bez obzira na vremenske uvjete. Naša Zadruga je malo poduzeće koje zapošljava jednog radnika. Iskreno se nadamo da ćemo uskoro biti u mogućnosti povećati svoje kapacitete, a samim time i zaposliti još ljudi. Kada smo krenuli u ovaj projekt, najviše pozornosti smo usmjerili na ulaganje u kupnju velikih parcela zemlje, koje nam služe za osiguravanje dovoljne količine hrane za konje, ali i da omogućimo konjima da uživaju u svojem prirodnom okruženju, a to su veliki ispusti. To je od iznimne važnosti za psihološku stabilnost tih plemenitih životinja.

Smatram da je investiranje u marketing vrlo važno, ali isto tako traži i određena financijska ulaganja. Do sada je velika većina naših klijenata stigla putem preporuke i uspješno surađujemo dugi niz godina. Ciljana ulaganja u marketing nismo imali. U budućnosti planiramo proširiti kapacitet za smještaj konja, unaprijediti uzgoj konja i još više pridonijeti popularizaciji druženja sa konjima.

Mislim da je naša djelatnost, sama po sebi, vrlo specifična budući da su naši glavni klijenti konji. Upravo zbog toga, tj. zdravlja tih životinja, poseban trud ulažemo u osiguravanje što kvalitetnije hrane za njih. Pri tome se trudimo da upotrebu umjetnih gnojiva svedemo na minimum. Također, uspjeli smo osigurati veliki broj ispusta kako bi živjeli u što prirodnijim uvjetima. U budućnosti planiramo poraditi i na području turističke promocije i usluga, do sada nismo radili tako nešto. Smatram da bi lokalna samouprava trebala više pažnje i pozornosti posvetiti i ovoj vrsti djelatnosti. Nadamo se boljoj suradnji u budućnosti. Najveći problem je loša gospodarska situacija u zemlji. Novca je sve manje, problemi s naplatom konstantno rastu. S druge strane, tu su obveze prema državi (PDV i ostala davanja) koje su prevelike. Sve to također jako utječe, prvenstveno na broj zaposlenih, ali i daljnja ulaganja. Zadovoljni smo dosadašnjim razvojem, i to prvenstveno zbog toga što su sva naša ulaganja financijski vrlo zahtjevna. Naše zadnje ulaganje, vrijedilo je oko 1.000 000,00 kn i od velike je važnosti, budući da nam je osiguralo uvjete tokom cijele godine. U budućnosti planiramo svoju djelatnost obogatiti i turističkom ponudom. Prvenstveno se mislimo okrenuti široj populaciji ljudi, u obliku jednodnevnih izleta u prirodu i naglasku na druženju sa životinjama. Naša vizija je unaprjeđenje naše ponude, i to prvenstveno kroz ulaganja u infrastrukturu, poljoprivredne strojeve, kvalitetna grla za uzgoj. Također imamo želju pri-

bližiti ove divne životinje široj populaciji i to kroz sport (organizacija konjičkog natjecanja) ili jednostavno, samo kroz druženje sa konjima kroz jednodnevne obiteljske izlete, školske i vrtičke izlete.

6. 4. Ekoturizam kao pokretač gospodarskog razvoja županije

Eko turizam podrazumijeva povratak prirodi i autohtonim vrijednostima. Ekoturistu je takvo iskustvo idealan način bijega od ubrzanog ritma svakodnevnog života u urbanim sredinama, gdje on boravi u okruženju netaknute prirode i druži se s domaćim ljudima.

Uvažavajući specifičnost ovog prostora aktivni ekoturizam turizam može obuhvatiti slijedeće aktivnosti:

- odmor u prirodi,
- pješačenje i obilazak sela i zaseoka,
- sport (planinarenja, biciklizam),
- kretanje među domaćim životinjama i autohtonim biljnim svijetom,
- aktivni rad na domaćinstvu i upoznavanje seoske proizvodnje,
- ponudu ekoloških proizvoda
- autohtonu domaću kuhinju s ponudom zdrave hrane (voće, povrće, med, sir, itd.)
- bavljenje raznim autohtonim aktivnostima, od berbe i proizvodnje vina, pečenja rakije, berbe kestena, gljiva, ljekovitog bilja, itd.

Na taj način ekoturizam može pridonijeti dobrobiti lokalnog stanovništva putem razvijanja alternativnog zapošljavanja i alternativnog osiguravanja prihoda kroz aktivnosti koje već postoje na autentičnom turističkom seljačkom gospodarstvu, kroz djelatnosti brojnih udruga i društava koje u nekom segmentu skrbe o ravnoteži ekosustava, te uz institucionalnu i infrastrukturnu podršku svih dionika na svim nivoima.

Na temelju dobivenih rezultata istraživanja može se potvrditi osnovna pretpostavka rada, a to je da u Koprivničko – križevačkoj županiji ekoturizam nije razvijen. Postoji mali broj subjekata koji se bave nekim oblikom ruralnog turizma (seljačka domaćinstva, restorani, izletišta, kušaonice vina, eko-selo). Uglavnom su to manja domaćinstva koja prvenstveno nude usluge prehrane, u manjoj mjeri smještaja i nekih dodatnih aktivnosti (zoološki vrt, jahanje, ribolov, aktivnosti na otvorenom za djecu i sl.) Riječ je uglavnom o obiteljskim gospodarstvima bez dodatno zaposlenih djelatnika. Većina ih ne radi puno radno vrijeme, već samo vikendom ili po dogovoru. Gosti dolaze iz bliže okolice i gradova, a manji broj i iz drugih dijelova Hrvatske odnosno iz inozemstva. Glavne ekološke vrijednosti koje promiču u svom poslovanju većinom se oslanjaju na prirodu i čisti okoliš te ponudu zdrave hrane proizvedene na tradicionalna način i to na vlastitom imanju ili kupljenu od lokalnih proizvođača. Glavni problemi sa kojima se susreću odnose se na zakonsku regulativu i zakonske propise koji nisu prilagođeni pružanju ugostiteljskih usluga na seljačkim domaćinstvima već su po uvjetima jednaki klasičnim ugostiteljskim objektima (restoranima, hotelima i sl.). Osim toga, ispitanici smatraju da nemaju dovoljno podrške i razumijevanja od strane lokalne samouprave i nadležnih institucija koje nisu dovoljno zainteresirane da im pomognu pri pokretanju novog posla ili proširenju postojećeg, već su prepušteni sebi samima i administrativnim i zakonskim aktima, koji ih često ograničavaju. Veći problemi se javljaju već kod registracije objekata jer se ne radi o klasičnim standardiziranim objektima. Isto tako, zakonska regulativa iz područja hrane i ugostiteljstva nije dovoljno fleksibilna i ne daje mogućnost prodaje tradicionalno proizvedenih proizvoda na seoskim domaćinstvima, a za koje postoji potražnja među turistima. Problem je i slabo razvijena infrastruktura, odnosno međusobna povezanost turističkih seoskih domaćinstava

Svi ispitanici smatraju da bi im neki oblik udruživanja pomogao da lakše savladaju probleme s kojima se susreću, omogućio bolju promociju i nastup na tržištu. Marketinške aktivnosti kod većine ispitanika su slabe, a također i internetska prodaja. Nitko od ispitanika nije do sada koristio sredstva iz nacionalnih ili EU fondova, a glavni razlog je loša informiranost, neznanje i neadekvatna pomoć relevantnih institucija. Zbog toga su i daljnje investicije u razvoj turizma na ovom području veoma upitne. Za edukaciju su uglavnom zainteresirani samo mlađi vlasnici, ali najveći problem su im financijska sredstva i slobodno vrijeme.

7. ZAKLJUČAK

Studija o mogućnostima razvoja ekoturizma na temelju dobivenih podataka otkriva potencijale za razvoj ekoturizma u lokalnom okviru Koprivničko križevačke županije i ukazuje na to da je za razvoj ekoturizma potrebno poduzeti brojne aktivnosti kako bi se maksimizirala korist od uvođenja ekoturizma u gospodarstvo županije.

Na temelju istraživačkih uvida dobiveni su slijedeći zaključci:

- Ekoturizam u Koprivničko-križevačkoj županiji (i u Hrvatskoj) nije razvijen, a ispitanici ga percipiraju kroz druge oblike turizma, osobito turizma u ruralnom području,
- Ekoturizam mora pridonijeti očuvanju i unaprjeđenju prirodnih područja i održivom razvoju područja i zajednica Koprivničko– križevačke županije,
- Uspjeh ekoturizma ovisiti će o efikasnoj koordinaciji rada između svih dionika: države, lokalne vlasti, privatnih poduzeća i lokalnog stanovništva,
- Razvoj ekoturizma počiva na edukaciji svih dionika u ekoturizmu, a osobito onima koji su najviše izloženi kontaktu s turistima,
- Infrastruktura za potrebe ekoturizma treba se razvijati u skladu sa načelima održivog razvoja,
- Ekološke prakse življenja i rada osnovna su pretpostavka razvoja ekoturizma na ekoturističkim gospodarstvima,
- Lokalni poduzetnici i stanovnici načelno izražavaju zainteresiranost za unaprjeđivanje razvoja ekoturizma u domicilnoj županiji,
- Povoljne okolnosti za razvoj ekoturizma su brojni zaštićeni prirodni lokaliteti u pograničnom hrvatsko – mađarskom području od kojih je najpoznatiji Regionalni park Mura-Drava,
- Nepovoljne okolnosti za razvoj ekoturizma zajedničke su svim županijama preko-

graničnog područja i podrazumijevaju slabu promociju područja kao ekoturističkog lokaliteta, nedostatak ugostiteljskih i smještajnih kapaciteta, lošu prometnu infrastrukturu i, općenito, nedostatak financijskih sredstava,

- Razvoj ekoturizma u pograničnom području oslanja se na različite vrste i oblike turizma karakteristične za hrvatsku, odnosno mađarsku stranu,
- Ekoturizam oko Regionalnog parka Mura-Drava po svojoj važnosti za ekosustav nadilazi okvir pograničnog područja Hrvatska – Mađarska i postaje lokalitet o kojem trebaju skrbiti sve zemlje Europske unije.

Preporuka za razvoj ekoturizma u prekograničnom području uključuje potrebu kontinuiranog educiranja o prednostima života i rada u tom području, zajedničkoj skrbi i promociji specifičnih karakteristika ekoturističkog područja i kreativnog osmišljanja ekoturističkog proizvoda.

8.

LITERATURA

1. Abercombie and Hill (2008): Sociološki leksikon, Jesenski i turk, Zagreb.
2. Blamey, R.K. (2001),7, Encyclopedia of Ecotourism, Routhledge, London.
3. Brčić-Stipčević, V., Petljak, K., Renko, S.: Ekoagroturizam – pokretač održivog razvoja turizma, Ekonomski fakultet Zagreb
4. Bršić. K. (2005.), Marketinške pretpostavke uspješnosti subjekata agroturističkog gospodarstva u Istarskoj županiji. Doktorska disertacija. Osijek: Ekonomski fakultet
5. Cerina, F., Markandya, A., Mcaleer, M.(2011), Economics of Sustainable Tourism, London: Taylor and Francis, UK.
6. Čorak, S., et al. (2006): Hrvatski turizam - plavo bijelo, zeleno, Institut za turizam, Zagreb
7. Demonja, D., Ružić, P. (2010.), Ruralni turizam u Hrvatskoj s primjerima dobre prakse i europskim iskustvima, Meridijan, Zagreb
8. Gartner, W., Lime, D.(2000), Trends in Outdoor Recreation, Oxfordshire: CABI Publishing, UK.
9. Geić, S. (2011): Menadžment selektivnih oblika turizma, Sveučilišni studijski centar za stručne studije, Split.
10. Geić, S. (2011.): Menadžment selektivnih oblika turizma, Split, Sveučilište u Splitu
11. George, W.E., Mair, H., Reid, D.G. (2009), Rural Tourism Development: Localism and Cultural Change, Bristol: Chanell view Publications, UK.
12. Getz, D., Carlsen, J., Morisson, A. (2004), The Family Business in Tourism and Hospitality, Oxfordshire: CABI Publishing, UK.
13. Hall, D., Kirkpatrick, I., Mitchel, M. (2005,) Rural Tourism and Sustainable Business, Bristol: Chanell view Publications, UK.
14. Harris, R., Griffin, T., Williams, P. (2002): Sustainable Tourism: a Global Perspective, Oxford: Elsevier Science Ltd., UK.
15. Hill, J., Gale, T. (2009), Ecotourism and Environmental Sustainability: Principles and Paractise, Furnham: Ashgate Publishing Ltd., UK.
16. IUCN (1994): Guidelines for Protected Area Management Categories. IUCN, Gland, Switzerland and Cambridge, UK.
17. Klarić, Z., Gatti, P. : Ekoturizam u: Hrvatski turizam (2006): Plavo, bijelo, zeleno (Čorak, S. ur.), Institut za turizam, Zagreb
18. Kušen, E., (2002.), »Ekoturizam i održivi razvoj turizma«, *Okoliš*
19. Longo, K., (2014.), Ministarstvo poljoprivrede, Uprava za veterinarstvo i sigurnost hrane, »Higijena hrane« Odrednice proizvodnje i prodaje ekološki uzgojene hrane, Osijek, 2014.
20. Macleod, D. V. I., Gillespie, S.,A. (2010), Sustainable Tourism in Rural Europe: Approaches to Development, Oxford: Taylor and Francis, UK.
21. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2003.), »Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2010. godine
22. Ministarstvo turizma Republike Hrvatske (2013.), »Strategija razvoja hrvatskog turizma do 2020. godine
23. Mišćin, L. (2008), Aktualno stanje turizma na ruralnom prostoru Hrvatske 2008., Sektor za turizam HGK, Zagreb
24. Moscardo, G. (2008), Building Community Capacity for Tourism Development, Oxfordshire: CABI Publishing, UK.
25. Muller, H. (2004): Turizam i ekologija: povezanost područja i djelovanja, Masmmedia, Zagreb.
26. Petrić, L. (2008): Kako turizam razvijati na održivi način u zaštićenim obalnim prostorima? Primjer »Park prirode Biokovo«, Acta Turistica Nova. Vol 2 (2008) , 1; 5-24.
27. Priručnik za bavljenje seoskim turizmom, Ministarstvo turizma RH, Zagreb, 2011.
28. Roberts, L., Hall, D.(2001), Rural Tourism and Recreation: Principle to Practise, Oxfordshire: CABI Publishing,UK.
29. Rural Change, and Sustainability Agriculture, the Environment and Communities, ed. by Essex, S. Et.al. (2005), Oxfordshire: CABI Publishing, UK.

30. Shalini, E., Singh, Timothy, J. D., Dowling, R.K.(2003), *Tourism in Destination Communities*, Oxfordshire: CABI Publish
31. Skupina autora (2006.), *Hrvatski turizam – plavo bijelo zeleno*; Znanstvena edicija instituta za turizam, Institut za turizam Zagreb
32. Studija razvoja turizma Križevačko – kalničke regije, Križevački poduzetnički centar, Križevci, 2004.
33. Sznayder, M., Przezborska,L., Scrimgeour, F. (2009), *Agritourism*, Oxfordshire: CABI Publishing, ,UK.
34. Šiljković, Ž. (2002.), »Organska poljoprivreda srednje Europe«, *Geoadria*
35. *The Encyclopedia of Ecotourism* ed. by Weaver, D. (2001), Oxfordshire: CABI Publishing, UK.
36. Vlahović, S. (2006.) »New trends in tourist destination management«, 18th Biennial International Congress Tourism & Hospitality Industry, Opatija, 3.-5. svibnja 2006.
37. Vukonić, B. (2001): *Rječnik turizma*, Masmedia, Zagreb.
38. Wearing, S., Neil, J. (2000), *Ecotourism, Impacts, Potentials and Possibilities*,Oxford: Butterworth-Heinemann, UK.
39. Wearing, S., Neil, J. (2009): *Ecotourism – Impacts, Potentials and Possibilities*, Butterworth-Heimann, Oxford

9. PRILOG

PRILOG 1 – Anketa

PRILOG 2 - Intervju

- Projekt:** Understanding and educating of ECOTURISM through cross-border cooperation
Akronim: ECOTOP
- Nositelj projekta:** Chamber of Commerce and Industry of Zala County
- Izrada studije:** Visoko gospodarsko učilište u Križevcima
- Autori:** dr. sc. Kristina Svržnjak,
Sandra Kantar, mag. educ. soc.
mr. sc. Silvije Jerčinović,
Dušanka Gajdić, univ. spec. oec.
- Tehnička priprema:** dr. sc. Kristina Svržnjak
- Slike:** Javna ustanova za upravljanje zaštićenim prirodnim vrijednostima na području Koprivničko-križevačke županije

Križevci, veljača 2014.

The content of this study does not reflect the official opinion of the European Union.
Responsibility for the information and views expressed in the study lies entirely with Križevci College of Agriculture.